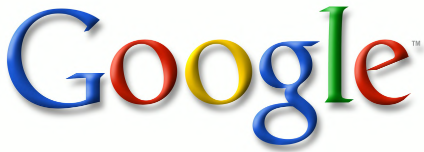
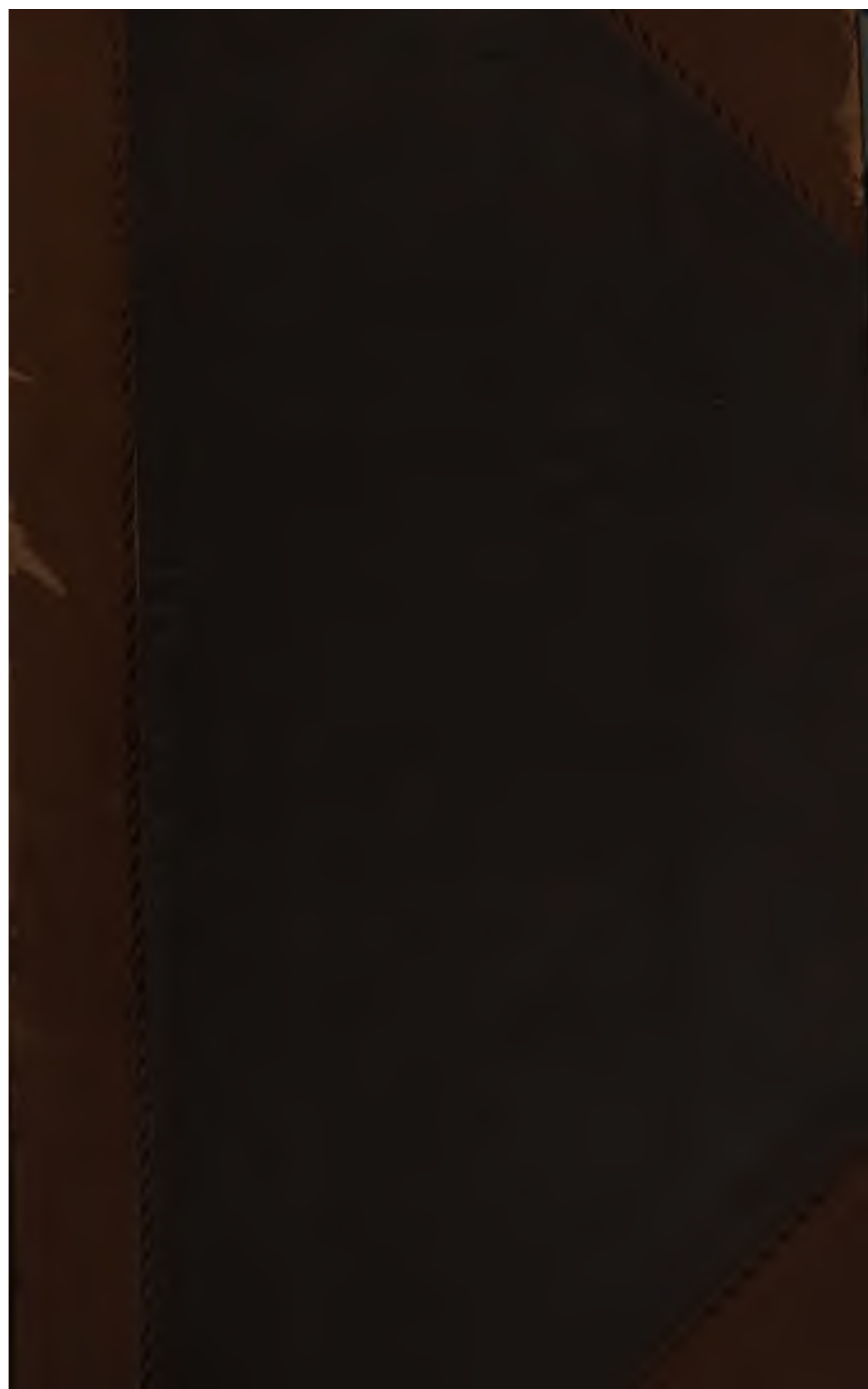

Det oldnorske Sprogs

eller

Norrønasprogets

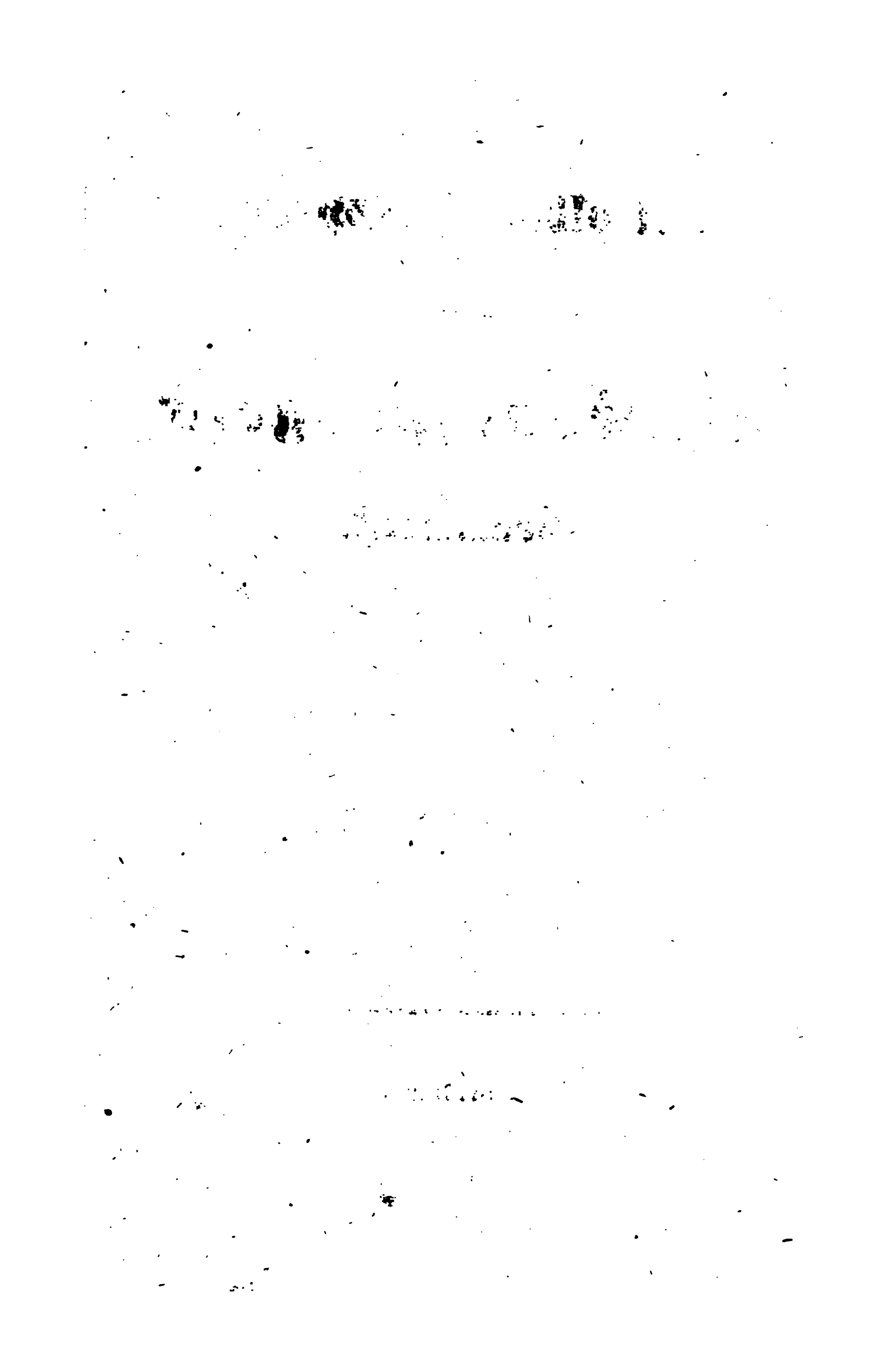
Grammatik.

Fremstillet

af

P. A. Munch og C. R. Unger.

Christiania.
Johan Dahl.
1847.

Fortale.

Denne Sproglære, den første, i Norge forfattede, over Landets ældre Tungemaal, var oprindeligen bestemt til kun som Anhang at ledsage den oldnorske Læsebog, der snart vil udkomme fra vor Haand. Under Udarbeidelsen bemærkede vi imidlertid snart Umuligheden af at holde sig inden de snevre Skranker, hiin Plan forudsatte, naar man skulde levere hvad der maatte synes tilstrækkeligt til de Læseres Tarv, for hvilke Skriftet nærmest var bestemt. Thi saalænge det er et ubestrideligt Factum, hvad vi og nedenfor i § 2 have paapeget, at Oldsproget hos os ingenlunde kan siges at være uddøet, men kun som Talesprog modificeret paa en fra den islandske Mundart forskjellig Maade, maatte det og være den første Fordring til en i Norge, af og for Nordmænd udarbeidet Grammatik, at den tog Hensyn til det bestaaende Talesprog, og ikke behandlede Oldsproget som noget Fremmedt og Ubekjendt, men kun som den normale og oprindelige Form for det almeenbekjendte Folkesprog; omtrent saaledes som de nygræske Grammatikere behandle Oldgræsken. Men dette forudsatte igjen en aldeles selvstændig og af de tidligere, af Rask forfattede, Sproglære uafhængig Behandlingsmaade, der nødvendigviis maatte blive omstændeligere end et sparsomt Rum af et Par Ark kunde tilstede. Hertil kom, at et omhyggeligt comparativt Studium af de beslægtede oldtydske Sprog havde bragt os Resultater, der gjorde os det nødvendigt ogsaa i andre Henseender, fornemmelig i Lydlæren og Verbalflexionen, at afvige fra Rasks System, og derimod nærme os Grimms, der efterat vor Overbeviisning bedst fremstiller de for alle germaniske Sprog fælles grammatiske Grundtræk, og hvilket sikkert ogsaa Rask, med den ham egne rastløse Stræben efter at forbedre og simplificere sine Systemer, upaatvivlelig vilde have erkjendt for det Rette, hvis ikke

Døden for tidligt havde overrasket ham. — Vi ansaa det altsaa rettest at lade Sproglæren udkomme særskilt, og gjøre den saa fuldstændig, som det for det første maatte ansees fornødent.

At vi have kaldet Sproget, vi her behandle, og af hvilket vi i Læsebogen fremstille Exempler, det Oldnorske, behøver for norske Læsere ingen Forklaring. For Svenske og Danske ville vi kun bemærke, at Benævnelsen Oldnordisk, hvilken mangen En iblandt dem maaskee kunde have ønsket anvendt, efter vor i Indledningen nærmere udviklede Anskuelse er for omfattende, til her at have været paa det rette Sted. Hvis vi havde skrevet en oldnordisk Grammatik, maatte vi og omstændeligen have udviklet Oldsvenskens og Olddanskens Egenheder, hvorhos vi og i Læsebogen maatte have givet Prøver af alle tre Mundarter, ligesom Dietrichs i den af ham udgivne „Altnordisches Lesebuch". Men dette laa ei i vor Plan. Vi vilde blot fremstille Sprogbygningen af den saakaldte Norræna, ɔ: det Sprog, som blev talt og skrevet i Norge til henimod Enden af det 14de Aarhundrede, og fra Norge overførtes til Island i Slutningen af det 9de og Begyndelsen af det 10de. Hvorfor vi ei, som Rask i de to ældste Udgaver af sin Grammatik, kaldte det Islandsk, maa ligeledes af det Foranførte og i Indledningen nærmere Udviklede være klart. Her være det os blot tilladt, til Forebyggelse af Misforstaaelse at bemærke, at vi ved at gjengive Norræna med Oldnorsk ingenlunde have til Hensigt at berøve Islændingerne Æren for deres selvstændige Nationalliteratur, men kun at oversætte hiin Benævnelse saa nøiagtigt som muligt, og, forsaavidt det med et eneste Udtryk lader sig gjøre, at stille Sprogforholdet i det rette Lys. Vi erkjende Islændingernes fuldkomne Berettigelse til at tale om en islandsk Literatur, og det med større Stolthed end de fleste andre Colonier fra nogetsomhelst europæiskt Folk, men vi kunne ei indrømme Rigtigheden af at benævne Sproget efter en Coloni og ikke efter Moderlandet. Saadant er desuden stridende mod al Skik og Brug. Endog de mægtige Romere fandt sig i at kalde sit Sprog latinsk.

I Behandlingen af Lydlæren have vi troet det hensigtsmæssigt at fremsætte de enkelte Bogstavers Udtale og gjøre Regnskab for Bogstavforandringerne ligefrem og stykkeviis, oplysende hver enkelt Sætning

ved Exempler og med stadigt Hensyn til den nu sædvanlige Udtale, fremfor at levere en systematisk Fremstilling af Bogstavernes Natur, Oprindelse og Overgange, der mere egnede sig for Vidtkomne, som allerede kunde skride til et comparativt Studium af de beslægtede Sprog. Derved ere vistnok enkelte Regler blevne fastsatte paa en noget mere svævende, eller, om man vil, mindre videnskabelig Maade, men vi troe dog, at de i det Hele taget have vundet i Fattelighed for Begynderne. For dog ogsaa i denne Hensigt, hvad den vigtige Vokalisme angaar, at være angerløse, have vi som Anhang tilføiet den korte, næsten tabellariske, Oversigt over Vokalernes Forandringer, Qvantitet og Udtale; her have vi gaaet strengt historisk og systematisk til Værks.

I Ordningen af Flexionslæren have vi efter modent Overlæg sat Verbalflexionen først, da den, fornemmelig ved Aflyden, baade ligger til Grund for al anden Flexion, og derhos i og for sig kan behandles fuldstændigt, uden idelige Henviisninger til Nominalflexionen, medens denne derimod ved mange Leiligheder maa belyses og forklares af hiin. Forresten have vi og i Flexionslæren foretrukket at simplificere Reglerne, fremfor at følge den strenge grammatiske Analogi, naar denne, hentet fra de beslægtede Sprog, som Læseren ei kan forudsættes at kjende, ikke vilde være ham indlysende, og dens Fastholden saaledes at ansee som upraktisk. Vi have derfor med velberaadt Hu ikke opstillet nogen egen Underafdeling af den anden Klasse svage Verber som þola, hafa, þora o. s. v., da denne Analogi først indsees af det Gotiske, og deres Uregelmæssigheder i vort Oldsprog bringer dem til ligesom at svæve mellem begge Klasser. Vi have ligeledes undladt at opføre nogen egen Declination for de Substantiver, der bruge Bindevokalen -i, da denne ei, som i Gotisk, strengt overholdes, men hvert Øieblik viger for a, saaat endog, som bekjendt, de fleste Ord af denne Declination have Endelser baade med a og i. End mindre nødvendigt have vi anseet det, med Grimm at opstille en saakaldet anden Declination med Aflednings-i eller stærk Omlyd, thi denne viser sig endog i alle de germaniske Sprog som en regelret Underafdeling af den første. Derved have vi vundet at kunne reducere Declinationernes Antal til tre, to stærke og een svag.

I de grammatiske Benævnelser have vi fordetmeste fulgt Grimm, da hans Udtryk baade forekomme os velvalgte og klart betegnende. Saaledes have vi fornemmeligen bibeholdt Benævnelsen „stærk og svag Flexion“, hvilken forekommer os mere betegnende end det af Rask antagne „lukte og aabne“. Med Grimm have vi og bibeholdt de sædvanlige latinske Navne paa Casus, Modus, Tempora o. s. v. da endnu ingen andre af Modersmaalet i deres Sted ere saaledes blevne almindelige, at man kan forudsætte dem bekjendte for Enhver. Tvertimod har næsten enhver Grammatiker, der bruger Benævnelser af Modersmaalet, sit eget Navnesystem, der først maa læres, ligesom man lærer et Alfabet, inden man med Lethed ved første Oiekast kan fatte hvert enkelt Navns eller dets Signaturs Betydning. Al denne Ulempe undgaaes ved at bruge de gamle Benævnelser *).

I Syntaxen var det os saamegetmindre magtpaaliggende at levere noget aldeles udtømmende, som vi her endnu mere end i Flexionslæren kunde henvise til det i Talesproget Bestaaende, fornemmelig hvad hele Sætningers og Perioders Dannelse angaar. Vi kunde saaledes indskrænke os til en simpel Fremstilling af Verbernes og Partiklernes Specialstyrelse, og til at paapege de mest iøinefaldende Egenheder ved Ordføiningen.

Medens det saaledes vistnok kan hænde, at den dybtgaaende og allerede over Elementerne komne Sprogforsker finder vort Arbeide noget ufuldstændigt, kunne vi derimod til Gjengjæld med Bestemthed erklære, at hvad der findes, er s i k k e r t og p a a l i d e l i g t, og hentet fra omhyggeligt Studium af Literaturens klassiske Deel. Vi kunne indestaa for, ei alene at de fremsatte Regler og Former ere de rette, saaledes som de iagttages i Sprogets bedste Periode, men ogsaa at alle derfra afvigende ere mere eller mindre urigtige eller uklassiske.

---

*) Som Exempel paa de mislige Følger af at forlade de vedtagne Benævnelser kunne vi anføre, at i den i Hamburg udkomne tydske Oversættelse af Rask's oldnordiske Grammatik, har Oversætteren, der i Declinationerne strax efter den med N. betegnede Casus (Nævneform = Nominativ) fandt den følgende betegnet med G. (Gjenstandsform = Accusativ), antaget dette for Genitiv, og saaledes gjort alle Accusativer til Genitiver, og omvendt.

I Fremstillingen af Verslæren haabe vi at have gjort Takt- og Fodmaalet noget anskueligere, end hidtil har været Tilfældet *).

Ved Enden af Bogen havde det været vort Ønske at tilføie som Anhang en kort Fremstilling af Runelæren og Anviisning til Runestenes Læsning og Bedømmelse; derved vilde vi og have faaet den bedste Anledning til at behandle Lydlæren noget mere historisk-systematisk. Men den totale Mangel paa Runetyper her i Staden har tvunget os til at opgive denne Plan. Imidlertid haabe vi senere, naar de nødvendige Typer ere anskaffede, at kunne særskilt udgive et lille Skrift om denne Materie, og skulle vi da søge at indrette det saaledes, hvad Format og Tryk angaar, at det bekvemt kan føies til og indbindes med Grammatiken.

Hermed anbefale vi Bogen til vore Landsmænds velvillige Bedømmelse. Vi tilføie Ønsket om at dens Studium maa afgive ligesaamegen Interesse og Instruction for Læseren, som dens Udarbeidelse har interesseret os og været os lærerig. Men fremfor Alt ønske vi at den maatte fremkalde Bevidstheden om at vort Oldsprog ei er noget fremmedt, udenfor os liggende, og kun Lærde og Skolemænd vedkommende, men at det i Ordets egentligste Forstand tilhører os, endnu saaatsige lever iblandt os og er let tilgængeligt for Enhver, der omfatter det med Interesse.

---

*) Vi maa her gjøre opmærksom paa, at de vertikale Streger, der findes anbragte over de horizantale i Verse-Schemaerne, skulle antyde Betoningen, eller forestille Accenter; de virkelige Accenter lode sig af typographiske Grunde ei ret vel anbringe i denne Combination.

Følgende Trykfeil og Berigtigelser bedes bemærkede for Bogens Brug:

S. 5 L. 14 f. n. deres Omlydsformer læs „Omlydsformerne"
— 9 § 8 vilde bródir (gotisk bróþar, angels. bródor) være et mere adæqvat Exempel
— 9 L. 11 f. n. id l. iđ
— 10 - 9 og 10 f. o. sprank, sprankk l. sprangk, sprank
— 13 - 16 f. n. „til Høitydsk og derfra igjen til Gotisk, Saxisk 2c." læs „til Gotisk, Saxisk, Angels. og Oldnorsk, og derfra igjen til Høitydsk.
— 15 - 8 f. o. grá l. gráa
— — - 9 f. n. hvori l. og hvori
— — - 8 - - afhændigt l. afhængigt
— 16 - 2 - - eu l. au
— 21 - 8 - - a, u og u l. a og u
— 30. Ved § 34 (Verbernes Flexionsendelser) maa bemærkes, at mange Haandskrifter istedenfor det her opstillede a- og -da i 1ste Person Sing. have -i og -di lig 3die Person (dette er ogsaa det almindelige i Diplomer), men de bedste og ældste Codices have dog -a og -da. Ligeledes maa bemærkes, at i Diplomer finder man oftest 1ste Person Sing. Præs. Indic. lig 2den og 3die, som ek hefir for ek hefi, ek tekr for ek tek o. desl., samt undertiden -ir og ur i 2den P. Pl. for -it og ut.
S. 33 L. 2 f. o. for bjygga og hjygga læs bygga og hygga
— 36 - 20 - - efter lifa tilføi: hafa — hefi — hafđa — hefđa — hafđr
Under hafa o. s. v. tilføies: valda — veld — olla — ylla — valdit
— 37 De imperativiske Former af vera ere: Sing. 2 Pers. ver(đu), 3 P. veri, Plur. 1 P. verum, 2 verít, 3 verí
— 29 L. 11 f. n. mnuđa l. munda
— 65 - 12 - - þessini l. þessin
— 79 - 13 - - menneskja l. manneskja

Indledning.

1. Det oldnorske Sprog danner Hoved-Afdelingen af den Green af den store germaniske Sprogstamme, som man i de nyere Tider har vedtaget at kalde den nordiske, men som langt tilbage i Oldtiden, især af Udlændinger, benævntes med Fællesnavnet dansk, fordi den danske Folkeæt boede dem nærmest, og talte den Mundart, der var dem lettest at lære. Dette nordiske Fællessprog deler sig fra den Tid, i hvilken man begyndte at nedskrive Bøger med latinske Bogstaver, idetmindste i to Grene, der med characteristiske og iøinefaldende Forskjelligheder dog ligge hinanden saa nær, at man gjerne kan ansee dem for blotte Dialekter, nemlig det Norske (norrœna), hvilket vi her behandle, Sproget, der taltes af Nordmændene (norðmenn) eller Beboerne af den af den vestlige Deel af den nordiske Halvø, og det Svenske (svænska eller sœnska), Sproget, der taltes af Svenskerne (svíar), eller Beboerne af den østlige Deel af Halvøen. Hoved-Forskjellen mellem disse Mundarter er den, at den norske har beholdt Diphthongerne, den svenske derimod endog i de ældste Sprogmonumenter begyndt at tabe dem, i de senere tabt dem aldeles. At der ogsaa i de ældste Tider gaves en tredie Green eller Dialekt, det egentlige Danske, der taltes af Danerne, eller Beboerne af Danmark, kan man vel ikke af de høist ufuldstændige Sprogmonumenter fra de Tider, da Sproget i hine Egne endnu maa have været reent, med fuldkommen Bestemthed slutte, men det synes dog ligefrem at ligge i Sagens Natur, hvortil og den Omstændighed kommer, at den gotlandske eller gullandske Mundart, der i mange Stykker afviger fra de øvrige, navnligen fra den svenske, og som mere end nogen anden røber Paavirkning af det Gotiske, snarere synes at maatte henføres til Danmark, det gamle Eygotland og Reidgotland, end til noget andet

nordisk Landskab. Det danske Sprog, der taltes i de ældste Tider, fra hvilke vi have større Sprogmonumenter (det 12te Aarhundrede) viser sig allerede paavirket af Tydsken og af den indre Tendents til at antage en modernere Charakter, der gjennem Middelalderen arbeidede i alle ikke ved lokale Skranker indhegnede europæisk-phrygiske Sprog.

2. Det norske Sprogs alleræld ste Udseende kjende vi ei af Sprogmonumenter, men kunne omtrentligt slutte os dertil ved Sammenligning med beslægtede Sproggrene, især det Gotiske, der er det ældste germaniske, fra hvilket Sprogmonumenter haves. De ældste norske Sprogmonumenter (Eddadigtene) ere neppe ældre end det 6te Aarhundrede e. Chr., og ere ikke engang nedskrevne paa den Tid, men mange Aarhundreder senere, og med den i denne sildigere Tid brugelige Retskrivning. Saameget kan man dog med Vished af disse Levninger slutte, at Sproget i det 7de Aarhundrede allerede i det Væsentlige havde antaget den Form, hvori vi senere see det fremtræde, og at det navnligen fra hiin Tid lige til Midten af det 12te Aarhundrede saagodtsom ingen Forandring er undergaaet. Efter den Tid begyndte det at modificeres, og det saaledes, at paa det norske Colo-niland Island den hele grammatiske Bygning næsten uforandret vedligeholdt sig lige til vore Tider, og endnu er til, medens derimod Udtalen, især Vocalsystemet, undergik store Forandringer og tabte sin Consequents, og Ordforraadet svandt ind; i Moderlandet Norge derimod tabte eller forflygtigede sig de grammatiske Former, medens Udtalen og Vocalsystemet (naturligviis med de Modificationer, der fra de ældste Tider maae have charakteriseret de enkelte, idetheletaget isolerede, Bygders særegne Dialecter) næsten uforandret vedligeholdt sig ved Siden af et saagodtsom usvækket Ordforraad. Forresten ophørte dette saaledes grammatisk forandrede, men lexikalsk sig selv ligt blevne norske Sprog at være Skriftsprog, da Norge blev et Lydrige under Danmark; medens det dog altid har givet det danske Skriftsprog, anvendt af norske Skribenter, en egen Farvning, og nu i de sidste Tider, da Norge har gjenvundet sin Uafhængighed, mere og mere gjør sin Indflydelse gjældende.

endog flere Navne, der begynde med ó, nu feilagtigt skrevne med Ou, uagtet de ei udtales diphthongisk; f. Ex. Ous f. Oos, Oudalen f. Oodalen.

œ́ ɔ: oe, Omlyd af ó, kjendes nu ikke af Islænderne, der bruge æ i alle Tilfælde, hvor œ skulde anvendes. Dets Udtale kan derfor kun bestemmes ved Analogi efter æ, altsaa enten som oj eller den nuværende norske Udtale som lukt ø.

u udtales nu, og har vel stedse været udtalt temmelig aabent, næsten som ø, eller som en Mellemting mellem y og ø.

Paa Færøerne pleier u, hvor det følger efter et ð, som har en Vocal foran sig, og ei høres, at udtales haardt, næsten som uv, forat Stavelsen ligefuldt skal stille sig fra den foregaaende, f. Ex. goðun, udtalt góvun; maðr (maður) udt. mävur.

ú udtales lukt, som vort u, næsten som uv.

y udtales nu af Islænderne kun som i; hos os derimod noget mere aabent end Skriftsprogets y, hvilket svarer til det gamle ý, der af Islænderne kun udtales í, men derimod hos os aldeles som de tydske ü.

y forholder sig saaledes i Udtalen til ý, som i til í. Ogsaa de gode Oldskrifter skjelne stedse mellem y og ý. y er i de fleste Tilfælde kun en Omlydsform, oftest af u, sjeldnere af o. I visse Ord, fornemmelig Partikler, vakler Udtalen mellem y og i, f. Ex. firir og fyrir, ifir og yfir; i Oldsvensk ombyttes her ofte y med o, ligesom i med u, f. Ex. fore = fyrir.

6. Man kan ifølge det Foregaaende altsaa ansee de forlængede Vokaler á, é, í, ó, ú, ý og deres Omlydsformer æ og œ som et Slags Diphthonger, idetmindste med Hensyn til Udtalen. Virkelige Diphthonger, ogsaa ifølge Retskrivningen, ere derimod au, ey og ei.

au udtales nu af Islænderne som öi, af Nordmændene derimod som öu eller æu, hvilket synes at være den ældste og rette Udtale.

I Oldsvensk sættes istedetfor au det lukte ø.

ey, Omlyd af au, udtales nu af Islænderne som ei, og sammenblandes nuomstunder ofte dermed i deres Retskrivning. Den ældre, og i Norge endnu brugelige Udtale er øi.

I Oldsvensk erstattes det ved lukt ø.

ei udtales af Islænderne meget lukt, i Norge derimod mere aabent, dog langtfra som det tydske ei i Stein, Bein.

I Oldsvensk udtales ei som é.

Ved Udtalen af de lange Vocaler og Diphthongerne maa forresten be-

mærkes, at de i de forskjellige Egne ikke lyde aldeles eens, hvorvel Forskjellen i de fleste Tilfælde ei let lader sig betegne med Bogstaver. En Egenhed, der især hører hjemme i de Egne, hvor Sproget endnu tales renest, maa dog anføres, fordi man i Oldhaandskrifter støder paa noget lignende; den nemlig, at de lukte lange Vocaler og Diphthonger, altsaa é, í, ý, œ, ei, ey faae etslags Forslag, oftest af e, f. Ex. dýr, udtalt deýr, líf = leif, (især i Hardanger); saaledes og i gl. Haandskr. beœta f. bœta, dreoymdi f. dreymdi. Paa Færøerne klinger dette Forslag foran é eller ý næsten som ö eller u, medens den egentlige Vocal bliver kort, haard eller consonantisk, saaledes ís, udt. ujs, dýr, udt. dujr. Hvor der efter det accentuerede í eller ý følger en Vocal, udt. dette j endog som en Mellemting af d og g, f. Ex. níu, udtalt nujdju eller nujgju. Naar Færøboerne nu udtale au som ej, da kan dette ansees som en Sammentrækning af eau, udtalt efter Isl. Maade som eöi; hvorimod det maa ansees som en Besynderlighed, eller Vaklen mellem den norske og isl. Udtale, eller maaskee især som et Tegn paa en meget aaben Udtale af e i Diphth. ei og ey, at ey (öi) udtales som oj, ei som aj. Som en Analogi med hiin føromtalte skarpe Udtale af í og ý kan man maaskee ansee den færøiske Udtale af ú som ygv, f. Ex. bú = bygv, trú = trygv, hvis man ei snarere kan betragte det som en organisk Opløsning af Vocalens Lydværdi, hvorom mere nedenfor § 12. Anvendelsen af Forslag har ellers ingen Mundart drevet videre end den gotlandske, hvor det gotiske Sprogs Paavirkning er kommen denne Stræben til Hjælp: her lyder í som æj, ó som au, ú som au, ý som öj, ei og ey som aj og oj, hvorimod, besynderligt nok, æ og au ere uforandrede, og œ er blevet til y.

7. Af Consonanterne udtales b, d, m, p, s, t, v, x som i vort nuværende Skriftsprog.

c bruges ofte i de ældste Haandskrifter paa angelsaxisk Viis istedetfor k, og udtales derfor som dette Bogstav. Det er saaledes ganske overflødigt, thi der gives intet Tilfælde, hvori man ei kan sætte k i Stedet.

ð er et aspireret eller svagt d eller dh, der ofte forekommer i Enden af Stavelser, hvor Oldsproget ei taaler d undtagen efter l, m og n.

Dets Udtale maa i Oldtiden have været meget svag, da det nuomstunder i den norske og færøiske Udtale ikke høres, f. Ex. Haðareiðland udtalt Ha-areiland.

f udtales i Begyndelsen af en Stavelse som vort f, i Slutningen derimod som v, hvorfor det ogsaa ofte i Haandskrifterne i dette Tilfælde skrives v (fv eller fu). Foran l og n gaaer denne v-Lyd næsten over til b og m, f. Ex. afl l. abl, nafn l. namn.

Imellem to Vocaler, hvor f udtales som v, og altsaa blot antyder en svag Læbe-Aspiration, ombyttes det undertiden med den tilsvarende Gane-Aspiration gh eller g, f. Ex. stofa = stogha.

g udtales foran a, o, u og au som vort g, foran e, i, y, æ, œ, ö, ey, ei næsten som j, aldeles efter vor nuværende Udtale. I

Enden af Stavelser efter en lang Vocal blev det i ældre Tider aspireret, og derfor endog skrevet gh. Dets Udtale maa her have været meget svag, da det i disse Tilfælde fordetmeste aldeles udelades i den nuværende norske Udtale, f. Ex. Drag l. Dra, Dag l. Da o. s. v.

h udtales i det ældre Sprog overalt, hvor det forekommer, ogsaa foran j, l, n, r og v, foran det sidste næsten som k.

j er kun et kort eller consonantisk i, og burde derfor rettest i de fleste Tilfælde aldeles forkastes, og ombyttes med dette. I gamle Haandskrifter finder man endog e, hvor ellers j er brugeligt, f. earl = jarl, seálfr = sjálfr.

k udtales i Enden af en Stavelse, foran en Consonant og Vocalerne a, o og u som sædvanligt, foran e, i, y, æ og œ derimod næsten som hj, en Udtale, der endnu i Norge er sædvanlig, og som mere lader sig antyde end anskueligt betegne. Den nærmer sig dog det tydske „ch" i „mich".

l udtales som vort sædvanlige saalænge det staaer enkelt. Fordobblet udtales det derimod af Islænderne og de vestligstboende Nordmænd som dl, ligeledes paa Færøerne.

I visse Egne af det sydlige Norge, især det vestlige Thelemarken og Setersdalen, udtales det som dd, f. Ex. gull, rettest gudl, Setersdalsk gudd. I Enden af en Stavelse efter en lang Vokal udtales det enkelte l meget tykt, som en Mellemting mellem l og r, og forvexles derfor ofte med dette. I mange Egne bliver l foran en stum Consonant og med en lang Vocal i Forveien ikke udtalt, f. Ex. kálf l. kaav, úlf l. úv, fólk l. fók, sjálf l. sjaav. Denne Udtale er sædvanlig i Thelemarken og Setersdalen. I det nordlige Norge, hvor det fordobblede l ikke udtales som dl, men bevirker Position, fordrer det, naar det har en kort Vokal foran sig, en svag Lyd af i indskudt umiddelbar efter denne, f. Ex. all, udt. aill, voll, udt. voill.

n udtales énkelt som sædvanligt i Skriftsproget; fordobblet udtales det efter á, é, í, ei, ó, ú, æ og œ som dn, f. Ex. steinn l. steidn.

I de Egne af det nordlige Norge, hvor hiin Indskydning af i foran ll finder Sted, indskydes ligeledes i samme Tilfælde i foran nn, f. Ex. mann, udt. mainn. I det Sydvestlige af Bergensstift, navnl. i Strandebarm, Kvindherred m. m., udtales nu saaledes ogsaa efter de korte Vokaler: finna, fönn, brenna, udt fidna, födn, bredna.

p udtales foran t (som endnu i daglig Tale sædvanligt) ligesom f, s. eptir, l. eftir.

Paa nogle Steder assimileres det endog ganske med det efterfølgende t,

som i Færøisk: eptir l. ettir; ligesaa i de fleste Fjeldegne i Norge. I Begyndelsen af Ordet forekommer p aldrig i noget egte gammelt Ord.

q findes undertiden paa sædvanlig Maade foran v, men er et i det oldnorske Alfabet aldeles overflødigt Bogstav.

r udtales almindeligviis som vort sædvanlige r. Foran l og r udtales det derimod paa Island og mangesteds i Norge som dl, hvorfor og Retskrivningen er vaklende, da man finder jarl og jall, þorleifr og þolleifr.

Som dl og dn udtales rl og rn i Valdres, Hallingdal og Størstedelen af det vestlige Norge. I de øvrige Egne udtales det som ll og nn, og bevirker derfor i det nordlige Norge en Indskydning af i, f. Ex. horn udt. hoinn, karl udt. kaill. At rl i de Egne, hvor ll udtales som dd, ligeledes faaer denne Udtale, er en Selvfølge, saaledes i Setersdalen karl, udt. kadd. I Slutningen af Stavelser, foran det uhørbare ð, udtales r i de Egne, hvor l faaer hiin føromtalte tykke Lyd, paa samme Maade.

Det maa derhos bemærkes, at r svarer til trende Former i det ældste Sprog, nemlig a) til reent r, b) til s, der ogsaa findes skrevet i de ældste Haandskrifter og forekommer i det Gotiske, f. Ex. vesa ell. vera (at være, hvoraf Væsen) heysa eller heyra, at høre, meisi ell. meiri mere, o. s. v. c) i Begyndelsen af Ord til vr, f. Ex. rita, skrive, oprindelig vrita, reiði, Vrede, opr. vreiði, rangr, vrang, opr. vrangr. Disse Former forekomme i det Gammelsvenske, men ere forsvundne hos os, hvorimod man undertiden finder den i r'et boende v-Lyd antydet ved et tilføiet u, rueiði f. reiði, ruangr f. rangr. Denne v-Lyd er i Skriftsproget og tildeels i den nyere Udtale kommen frem igjen *). Naar det blotte r, som særdeles hyppigt skeer, danner etslags Stavelse for sig selv, f. Ex. især i de fleste Nominativformer i Masc., ogsaa i Genitiver i Sing., og Nom. samt Acc. Plur. i Femininer, og i 2den og 3die Pers. Sing. i Præs. Ind. af de stærke Conjugationer, udtales det nu af Islænderne og Færøboerne, og skrives stedse, som ur, om det endog kommer af ir, f. Ex. maður f. maðr, stendur f. stendr, merkur f. merkr (af merkir). I Oldtiden synes det at have været udtalt som det bedst passede for Enhvers Organ; her i Norge dog mest -er, hvorfor man ofte finder skrevet maðer, góðer, ja endog som -ar (maðar, konungar).

tns udtales i Enden af Ord som s.

þ er et aspireret t (th), der udtales som det engelske th og det græske ϑ.

v, der udtales som sædvanligt i det nyere Sprog, er deels et consonantiseret u, og forholder sig til denne Vokal som j til i, deels en selvstændig Consonant, der er at ansee som en Formildelse af f, forekommende i beslægtede Ord enten i Sproget selv, eller i de andre

*) Ved en tilbagegaaende Consequents endog saaledes at Navnet Hróaldr = Róaldr = Rúaldr er bleven til Vrold.

3. Benævnelsen **norrœna** have Islænderne, uagtet den Forandring, Sproget paa deres Ø undergik, bibeholdt indtil de seneste Tider, i hvilke de have begyndt at kalde det **Islandsk** (**íslenzka**). Da Ordet „**norrœnn**“ ligefrem betyder „norsk“ (s. **norrœnn maðr** = en Nordmand), skulde man egentlig blot kalde Sproget „det Norske“, men da man ogsaa pleier at kalde det nyere Skriftsprog saaledes, er det tydeligere, om hiint at bruge Benævnelsen „Oldnorsk“ eller maaskee ligefrem „Norrœnt“.

I. Bogstaver og Udtale.

4. Det oldnorske Sprog har foruden de samme Bogstaver, som vort nuværende, ogsaa flere andre, hvilke tilsammen med hine bedst ordnes paa følgende Maade:

a. ö. æ. b. c. d. ð. e. f. g. h. i. j. k. l. m. n. o. œ. p. q. r. s. t. þ. u. v. x. y. z.

5. Vocaltegnene ere altsaa:

a. ö. æ. e. i. o. œ. u. y.

Af disse kunne **a. e. i. o. u. y.** forlænges ved Accenter, og faaer man saaledes følgende korte:

a. e. i. o. u. y. ö.

og følgende lange:

á. é. í. ó. ú. ý. æ. œ.

a udtales som vort sædvanlige a, undertiden, og paa Færøerne som oftest, med en Lyd, der nærmer sig å.

á svarer til vort nuværende aa, men udtales af Islænderne og Beboerne af det vestlige Norge som en Diphthong, der nærmest lader sig betegne ved a͡o.

Sandsynligviis har det til alle Tider været underkastet en saadan forskjellig Udtale i de forskjellige Egne, nemlig paa Island og i Norges vestlige Herreder (især Sogn, Voss, Hardanger og Hordeland) som a͡o, i det nordlige og østlige Norge saavelsom i Sverige, som aa. Det sædvanlige er, ved Læsningen af Oldnorsk, at bibeholde den islandske eller vest-norske Udtale, hvorvel den enkelte, som et meget aabent aa, vistnok i Oldtiden var den mest udbredte. I Ord, hvor á følger efter v (s. **vápn, vár, ván**) udtale selv Islænderne det stedse som aa, og skrive endog i dets Sted o. I Oldsvensk

synes det altid at have været udtalt som aa eller å; paa Gotland udtales det som et meget langt a.

ö, oftest kun Omlydsform af a, er vort almindelige, korte og aabne ø. Det er nu i Norge i de fleste Tilfælde gaaet over til o.

æ ɔ: ae udtales af Islænderne som aj, i Norge derimod som i vort nærværende Skriftsprog. Oldskrifterne synes at vakle mellem begge Maader, af hvilken imidlertid hiin har meget for sig, og maaskee er den ældste. æ er forresten kun en Omlydsform af á, see nedenfor.

e, enten Omlydsform af a, eller Sammendragning af det brudte i (ia), udtales stedse aabent næsten som æ, eller som i vort „vel", „der", og ombyttes derfor i flere Haandskrifter med æ.

I Oldsvensk er det korte eller uaccentuerede e ofte ombyttet med u, f. Ex. sum = sem, num ell. numa = nema, ef ell. em = of eller om (hvoraf Skriftsprogets „om").

é udtales nu af Islænderne som je, f. Ex. réttr, udtalt rjettr. Det skrives derfor ogsaa ofte af Islænderne ie, f. Ex. riettr. I Norge er derimod Udtalen som et meget lukt e; den samme Udtale synes ifølge de bedste Haandskrifter at have hersket i Oldtiden, ja man finder endog Spor af at é har nærmet sig ei.

I gamle færøiske Haandskr. finder man for é undertiden ea, f. Ex. nea = né.

i udtales baade af Islænderne og Nordmænd temmelig aabent, næsten som vort lukte e; denne Udtale synes at være den egte og oprindelige, da den bestyrkes ved gode Haandskrifter.

I Oldsvensk er det uacc. i ligesom e ofte ombyttet med u, f Ex. grud = grid; endnu hyppigere er Ombytningen med y, f. Ex. mykill f. mikill, en Ombytning, der endog i norske og islandske Haandskrifter, hvad dette Ord angaaer, er sædvanlig, fornemmelig i den bestemte Form (hinn mykli).

í udtales meget lukt og skarpt som vort lange I.

I Subst.-Endelsen i, der har Genit. ja, og saaledes staaer istf. ji, udtales nuomstunder i paa denne Maade af Islænderne, ja skrives endog je, f. Ex. vili, udt. vilji. Ligeledes udtales undertiden Steds Navn-Endelsen -in, naar den staaer istedetfor -yn = vin, som jin; f. Ex. Sköbin (eg. Sköbyn, Skabvin ell. Sköbvin) l. Sköbjin (nu Sköjen); Töbin (eg. Töbyn, Tabvin ell. Töbvin) l. Töbjin, (nu Töjen). Dog ere Formerne ji og je egentlig ikke hjemmehørende i Sproget.

o udtales aabent, omtrent som aa, dog synes det nu af Islænderne at udtales mere aabent end i Oldtiden.

ó udtales lukt og skarpt, næsten som ov; derfor finder man

Siden af hinanden, og hvor da g'et, naar det ei har en Consonant foran sig, fordobbles.

Egentlig er Formen paa gv eller ggv maaskee den ældste, hvilket det gotiske triggvs = tryggr, trúr, ligeledes bliggvan = tydsk bläuen, Oldnorsk sandsynl. blyggva = blúa synes at vise; imidlertid kan her en Contra-Analogi have gjort sig gjældende, og dette er aabenbart Tilfældet paa Færøerne, som ovenfor er viist, f. Kygv f kú, dygva f. dúfa. At et saadant v altid bevirker den stærke Omlyd (see nedenfor § 15) er en Selvfølge, endog hvis v'et er bortfaldet, hvad altid skeer naar Roden blottes eller kommer i Berørelse med en anden Consonant. Exempler: búa = byggva, snúa, vende, beslægtet med snyggva, paaskynde, trúa, at tro, tryggva, gjøre troværdig, höggva f. haga (tydsk hauen), Imp. hjó, Subst. verb. högg, gotlandsk hagg, Dat. höggi eller höggvi; glöggr, tydelig (Got. glaggvus) beslægtet med glóa at skinne, engan, Acc. Ingen = öngvan; syngva, det tydske singen, f. singa i Imp. söng (ɔ: söngv) f. sang, Yngvi (Frey's Tilnavn), der senere næsten bestandig skrives Ingi (Yngvifreyr = Ingifreyr). Analog hermed er Overgangen fra é og i til eggj og iggj (ligeledes beslægtet med hiin Udtale paa Færøerne), der er stadig i Genit. af tveir (to) og þrír (tre), nemlig tveggja f. tvéa og þriggja f. þría. Den nære Berørelse, hvori v og j staae til hinanden, har ogsaa her frembragt en Vaklen, idet man ofte, især i sildigere Haandskrifter, finder ggj f. ggv, aldrig omvendt, f. Ex. byggja f. byggva (hvilken sidste Form endog er bleven sjælden), ligesaa syngja f. syngva, hvor endog y urigtigen er bibeholdt, da det rigtigst burde hede singja. Valget af den ene eller den anden Form retter sig ved Sammensætningen efter det tilføiede Ords Beskaffenhed; f. Ex. af Yngvi = Ingi med varr bliver Yngvarr, med hjaldr Ingjaldr *); det tilsvarende Feminin er Inghildr, ofte Ingildr, der da ogsaa kan skrives Yngvildr, Yngöldr.

Til Veiledning for Etymologien bør man her mærke den Hovedregel for de stumme Consonanters saakaldte Lydomflytning fra Græsk og Latin til Høitydsk, og derfra igjen til Gotisk, Saxisk, Angelsaxisk og Oldnorsk, at Rækken: Tenuis — Media — Aspirata, Media — Aspirata — Tenuis, Aspirata — Tenuis — Media, stedse følges. Altsaa skulde:

det latinske eller græske	p,	t,	k,	f,	þ,	ch,	b,	d,	g,
blive det gotiske, saxiske, angels. eller oldnorske	f,	þ,	ch,	h,	d,	g,	p,	t,	k,
det høitydske	b,	d,	g,	p,	t,	k,	f,	þ,	ch.

Men herved er at bemærke:

a) at allerede i Græsk og Latin φ og ϑ, π og qu, δ og l ofte ombyttes, f. Ex. ϑήρ, æol. φήρ, πέντε (æg. πέμπε) = quinque, τέσσαρες (æol. πέτυρες) = quatuor, δάκρυ = lacrima;

b) at i det gotiske, oldnorske m. m. h bruges istf. ch;

c) at i det Høitydske z bruges istf. þ, h for g og v (fau) ofte istf. b, og Rækken bliver altsaa:

lat. gr.	p (qv),	t,	k,	f,	ϑ (f),	ch,	b,	d (l),	g,
got. oldn. m. m.	f,	þ,	h,	b,	d,	g,	p,	t,	k,
høitydsk	v,	d,	h,	p,	t,	k,	f,	z,	ch;

---

*) Tænker man sig Etymologien af -valdr, ligesom Rögnvaldr, maa den oprindelige Form være Yngvaldr, omsat efter den ovenanførte Analogi til Ingjaldr.

f. Ex.	πατηρ, pater	fadir (ang. fäder),	vater.
	πολύς, πλεῖστος,	fjöl, flestr,	viel.
	πέμπε (quinque)	fimf, fimm,	vünf (gl. Form)
	τερέω (borer)	þirla (dreie om)	drehen.
	cornu,	horn,	horn.
	flare,	blása,	plasen (gl. Form).
	ϑυγατήρ,	dóttir,	tochter.
	ϑηρ (fera),	dýr,	thier.
	χαίνω,	gina,	kaffen (gl. Form).
	δακρυ = lacrima,	tagr, tár,	zähr, zähre.
	lingua (eg. dingua),	tunga,	zunge.
	gelu,	kaldr,	chalt (gl. Form).
	γένος, genus,	kyn,	chunni (gl. Form).

Derhos finder man inde i Ordene fra Gotisk til Oldnorsk en Overgang fra ddj til ggj, f. tvaddjé til tveggja, vaddjus til veggr; ligesaa fra dv til gv, f. fidvor til fjögur (eg. figvur); saaledes faaer man Overgangen: τέσσαρες = πέτυρες = quatuor (ell. petuor), fidvor, fjögur, vier. I Oldsvensk, hvor Paavirkningen af det Gotiske var stærkere, finder man Levninger af Formen fjödur f. fjögur i Navnet Fjaðrundaland ɔ: Fjögurra hundraða land.

Vocalforandringer.

13. A. **Forlængelse.** a) Naar en virkelig Rod ender med en enkelt Vokal, bliver denne stedse, hvis den ikke allerede er lang, accentueret, f. Ex. Præpositionerne á og í, der, dannede af an og in, ingen Forlængelse skulde have antaget, ligesaa fé, eg. feh ell. fiah, got. faihu.

b) De ovennævnte Assimilationer inde i Ordene, der ere foregaaede udenfor Sproget, kunne forsaavidt siges at have bevirket en Forlængelse, som den oprindelige Rodvokal var kort; f. Ex. gás (eg. gans), áss (eg. ans), tár (got. tagr) o. s. v. Herhen høre de ved Contraction af en oprindelig reduplicativ Verbalform bevirkede lange Vokaler, f. Ex. af ek fæ, heder Imperf. fékk (ɔ: fénk), her vilde é'et have været kort som a i drakk, sprakk, hvis ikke en Sammendragning af en Form som fefekk (gotisk fáifah, af faha) bevirkede Forlængelse.

c) Forlængelse foraarsages ved visse paafølgende Consonant-Sammenstillinger, nemlig af l med f, g, k, m, p, s; dog undtages herfra e, i og y; f. Ex. kálfr, gólf, úlfr, Tálgey, búlki, skálpr, hjálmr, háls. I den senere Islandske Dialect fordrer ng og nk en lignende Forlængelse, og det med alle Vokaler, der kunne forlænges; saaledes bliver a til á (f. lángr = langr), ö (Omlyd af a) til au

Sprogarter. Denne Forskjel, der i etymologisk Henseende er vigtig, gjør dog intet til Sagen med Hensyn paa Udtalen.

z er mestendeels at betragte som et etymologisk Tegn, der undertiden forestiller st, undertiden ds eller ts; man skriver saaledes baade beraz og berast, œðstr og œztr, betstr og beztr, kvaðst, kvazt og kvaz. Rettest anvendes det blot istedetfor ðs og ts, og udtales da altid som blot s.

II. Nærmere Udvikling af Lydlæren.

Consonantforandringer:

a) Overgang.

8. d forandres overalt i de Tilfælde, hvori ð kan bruges, til dette Bogstav; med andre Ord: det aspireres efter Vocaler og f, g, r i Slutningen af en Stavelse. I ældre Haandskrifter finder man her istedetfor ð Bogstavet þ med samme Udtale, f. óþinn f. óðinn. ð har altsaa i disse Tilfælde fortrængt baade d og þ. Saaledes skulde man aabenbar egentlig skjelne mellem, og har vel ogsaa i Oldtiden skjelnet mellem Tandbogstaverne i Ordene faðir (angelſ. fäder), faðmr (angelſ. fäðm) og blóð (gotisk blóþ), der retteligst burde skrives og udtales fadir, faðmr og blóþ, men den bløde Aspiration har nu trængt den rene Media og den stærkere Aspiration tilbage.

I gamle Haandskrifter forhærdes undertiden d eller rettere ð, i Neutra og Feminina paa uð og Accusativ og Masculina paa aðr til t, f. Ex. höfuð = höfut, kölluð = köllut, lifnaðr, Acc. lifnað = lifnat. Omvendt formildes, især i det nyere Islandske, de pronominale Dualisformer vit og þit, alle Neutral-Endelser og Verbalformer paa -at, -it, -ut til -að, -id, -uð, f. Ex. við f. vit, það f. þat, gengið f. gengit.

At man ofte finder enkelte Consonantforbindelser skrevne nøie efter Udtalen, f. Ex. eftir f. eptir, namn f. nafn, vaz, vatz og vats f. vatns, foss, fyst f. fors og fyrst, kan blot ansees som orthographiske Egenheder.

nn efter en kort Vokal forandres ofte, især foran r, til ð, i Ordet maðr (f. mannr) stedse. Man finder saaledes kuðr f. kunnr, viða f. vinna, fiðr f. finnr, dog mest i Digte og ældgamle Haandskrifter.

b) Assimilationer og Bortkastelser.

9. 1) Hvor en Media kommer foran sin tilsvarende Tenuis, foran-

dres hiin til denne, som saaledes fordobbles, et Tilfælde, der dog kun kan indtræffe med Tungebogstaverne, da de øvrige ei anvendes i Flexionsendelser, f. Ex. bráðr, Neutr. brátt, ikke bráðt.

2) I Neutralformen af Ordet einn, og forresten overalt, hvor der mellem en kort Vocal og en fordobblet eller haardt udtalt Tenuis, skulde staae et m eller n, assimileres dette med hiin Tenuis, eller, hvad dermed der er eenstydigt, udelades. F. Ex. eitt, bitt, Imperativ af „at binda", egentlig for bindt, derpaa bintt; batt, Imperfect. af s. Ord f. -bandt-bantt; sprakk, Imperf. af springa, egentl. sprank, sprankk; drekka, at drikke, egentl. drenka, tydsk trinken; möttull, en Kappe, eg. möntull, tydsk „Mantel"; Frakki, en Franker, kappi, en Kæmpe, eg. kampi, þykkja f. þynkja, tydsk „dünken", dökkr f. dönkr, tydsk „dunkel". Man finder ogsaa m og n udeladte mellem en lang Vokal og enkelt k eller ð, f. Ex. krjúpa f. krjúmpa, múkr f. múnkr.

Paa Øen Gotland, hvor endnu mange Levninger af det gotiske Sprogs Paavirkning have vedligeholdt sig, opløses denne Assimilation saal. dunkar = dökkr.

3) Mellem en lang Vokal og enkelt t, eller kort Vokal og dobbelt t assimileres eller udelades ethvert g, h eller k, der ifølge Etymologien ellers skulde findes, og den korte Vokal forlænges ved Accent; f. Ex. sótt istf. sókt, af at sækja, dráttr, at draga, eg. dragtr; réttr, angelsaxisk riht, tydsk recht, þótti f. þokti af „at þykkja", (eg. þynkja), tydsk „däuchte" af „dünken".

Beslægtet med denne Assimilation eller Udeladelse er den, der kan siges at være foregaaet udenfor Sproget, forsaavidt den blot ved Sammenligning med beslægtede Sprog kan paavises. Den gjælder de svagere Consonanter, især g, h og n, og fornemmelig inde i Ordene, hvor da forbetmeste en Vokalforlængelse bevirkes; dog ogsaa i Enden, hvor det udeladte n ingen Vokalforlængelse bevirker, uden naar Roden derved blottes; saaledes tár (Taare) gotisk tagr; áss en Aas, gotisk ans; gás, en Gaas, tydsk Gans, sjá f. seha seá, tydsk sehen, vetr f. ventr (Vinter) broddr f. brorðr, rödd f. rörð eller rösð

(got. razda) alle Infinitiver paa -a istf. -an; alle Neutr. af fleerstavede Adj. og Particip. paa -t istf. -nt; ör (Piil) f. örv (engl. arrow) glöggr (tydelig) f. glöggvr, gotisk glaggvus, Præp. í, á, istf. in og an, Privativ-Partiklen ú (eller ó) f. un.

Umiddelbar efter l og n, dog kun i Nominativ-Endelsen, og i Eenstavelsesord kun efter en lang Vocal, samt i Femininendelsen rar og ri, og Comparativ-Endelsen ra og ri, assimileres det efterfølgende r med det foregaaende Bogstav; saaledes lítill f. lítilr, heill f. heilr (men derimod völr) stóll f. stólr, heillar f. heilrar, seinni f. seinri vænna f. vænra o. s. v. Analog hermed er Formen lauss, hauss, f. lausr, hausr, fimm f. fimf, gull, gotisk gulþ, ballr, gotisk balþs, villr gotisk vilþeis.

Hvor Verber, der vakle mellem s og r, i vort Sprog endnu have beholdt det første, men i det tydske have faaet r, kommer dette Bogstav frem i Præt., f. Ex. kjósa, (tydsk küren) Præt. kaus, Pl. kuru.

Naar man undertiden finder ll for lr og dl er det kun en orthographisk Egenhed. I Oldsvensk finder Assimilation ikke Sted; her er Formen gulþ, vilþer beholdt.

10. I norske Haandskrifter udelades som oftest h foran l, eller forhærdes ofte foran r saavelsom foran n til k; bliver derimod altid staaende uforandret foran v og j, f. Ex. laða f. hlaða, rafn f. hrafn, kringr f. hringr, knattvellir f. hnattvellir, medens omvendt især paa Island, dog ogsaa i Norge, kn bliver til hn f. Ex. hnífr, hnútr f. knífr, knútr. Foran l udelades ogsaa h i meget gode Haandskrifter ved Sammensætninger, f. Ex. brúðlaup, ja endog brullaup, f. brúðhlaup. En Ombytning af hn og fn finder Sted i hnjóskr (Knusk) fnjóskr.

En Egenhed der kun finder Sted i yderst faa norske Haandskrifter, er at ð foran l og s faaer et r efter sig, f. Ex. guðrs f. guðs, herаðrs f. heraðs, óðrla f. óðla. Enten betegner denne Skrivemaade en egen Udtale, eller, hvad der er rimeligere, en vis haard Lyd ved ð'et, som hindrer det fra at sammensmeltes med det efterfølgende s eller l, at man saaledes skal udtale herads, ódla, ikke heras, ólla. Istedetfor dette r sættes senere er, ur, e, u, f. Ex. guðers, guðurs, guðes, guðus, oðula. Formen ðus forekommer ellers, saavidt vides, kun i færøiske Haandskrifter, men stadigt (liðus, heraðus); des derimod meget ofte i norske. At k i ek, mik, þik i det nyere Islandske ombyttes med g, bør maaskee snarest regnes til orthographiske Egenheder.

c) Overgang fra Vocaler til Consonanter og omvendt.

11. Halvvocalerne j og v (i og u) optages meget ofte i den efterfølgende Vocal, hvormed der da foregaaer en saadan Forandring, at ji bliver til i (ofte udtalt ji, see ovenfor), já til á, jú til ú; f. Ex. ár f. jár, lúka (der og skrives ljúka), ungr f. jungr (man finder dog ogsaa denne Form). Ved v bliver va og vo til o, ve til o, u, undertiden y, vi til y; men Forandringen bliver ofte ikke foretagen, og et og samme Ord kan saaledes have tvende Former, af hvilke igjen dobbelte Afledningsrækker fremstaae. Saaledes hvat og hot i Sammensætninger, f. Ex. hvatvitna og hotvitna; næsten overalt i Norge ere Former, der begynde med va, blevne til o, udtalt aa; f. Ex. hvat = hvað, udt. kaað (her er den haarde Udtale af h, fremvirket af v, bibeholdt) hvárki = horki, Rosmhvalr = Rosmaal (eg. Rosmhol) o. s. v. dagverðr, ogsaa skrevet dögurðr, i Norge nu bestandig dögurð eller dugurð, Björgyn og Björgvin. I nogle faa Ord er den oprindelige Form næsten gaaen af Brug, især af Ordet kona (f. kvena) undt. i Gen. kvenna; i Verberne sofa (svefa) koma (kvema), i Talordene tolf (f. tvelif) og tuttugu (f. tvitugu). óx og vóx, sullum, oftere end svullum, af svall, soltinn, næsten ene brugelig, af svelta.

I Ordet urt (Urt) skulde egentlig v være opslugt, da det paa tydsk heder Gewürz, men en feilagtig Contra-Analogi har her i enkelte Haandskrifter frembragt Formen jurt (medmindre iurt skulde være en feilagtig Læsemaade for uirt = virt ell. yrt).

12. Naar et Ords Rodform, enten forandret ved Aflyden eller ikke, slutter med en accentueret Vocal og blot faaer Flexionsendelse efter sig, forhærdes stundom den i den accentuerede Vocal indesluttede Halvconsonant; saaledes finder man Dat. hávum af hár (høi), ligeledes, dog kun i enkelte Dialekter, dó og dógum af deyja. Beslægtet hermed er Overgangen fra stofa til stuga, ofn til ugn; i sildigere norske Diplomer finder man istedetfor hár: hogr eller högr. I de fleste Tilfælde ligger dog en g- eller h-Lyd til Grunden, f. Ex. hár, tydsk hoch, angels. heáh; grár, grau, angels. græg. Slægtskabet mellem g og v viser sig især i flere Former, hvori de ere vedligeholdte ved

(ſ. laung = löng), e til ei (eg. é, ſ. leingi = lengi), fremdeles sínkr f. sinkr, konúngr f. konungr o. ſ. v. Den ſamme ved ng og nk bevirkede Forlængelſe finder og Sted i Oldſvenſk.

B. **Forkortelſe** indtræffer undertiden i Adjectiver, naar en lang Hankjønsform paa ð i Neutrum ſkal have tt, f. Ex. góðr, gott.

C. **Eliſion** af a og u i Flexionsendelſer finder ſtedſe Sted, hvor de følge umiddelbar efter a, og undertiden efter ó og ú, f. Ex. spá f. spáa, grá f. grá; grám f. gráum, skóm f. skóum, kúm f. kúum.

D. Forandring uden Forlængelſe eller Forkortning er enten **Brydning** eller **Omlyd**.

14. **Brydning** kaldes det, naar en kort Vokal paa Grund af efterfølgende Conſonantforhold ligeſom deles i tvende, f. Ex. naar Goterne ei kunne ſige hirto, fihu, hurn, men kun haírto, faíhu, haúrn; her er i brudt til aí og u til aú. Denne Brydning træffer ikke, ſom i det Gotiſke, baade i og u, eller, ſom i det Angelſaxiſke, baade a og i, men blot i, dog i flere Tilfælde end i det Gotiſke, der kun har Brydningen foran h og r. Vort Oldſprog ligner i dette Tilfælde mere det Angelſaxiſke, idet Brydningen indtræffer regelmæsſig foran ll, rr, l og r med en anden Conſonant, mindre regelmæsſigt foran enkelte Conſonanter, ſaagodtſom aldrig foran mm, nn, mp, nd, nt. Ogſaa ligner vort Oldſprog det Angelſaxiſke deri, at Brydningen ikke, ſom i Gotiſk, ſkeer ved at forandre i til aí, men at ombytte det med ia, der undertiden ſkrives ea (Angelſ. eo), hvori i nu ſomofteſt ſkrives j. Dette ja er naturligviis afhændigt af Omlyden, og forandres ſaaledes i visſe Tilfælde til jö, ligeſom det og er underkaſtet Forlængelſe paa Grund af de ovennævnte Conſonantforbindelſer. F. Ex. hjarta (Hjærte, tydſk Herz), got. haírtô, angelſ. heorte; jarl, angelſ. earl, gammeltydſk erl (Jvf. Mandsnavnet Erlingr af jarl, ligeſom kerling af karl); hjörð, Hjord, got. haírda, tydſk Heerde (jvfr. det afl. Subſt. hirðir); fjall, et Fjæld o. ſ. v. Alle disſe Former findes undertiden o. ſaa ſkrevne ea, f. Ex. earl, hearta, heörð, feall.

Aarsagen til Brydningen synes for en Deel at være en Stræben efter ogsaa at gjøre i deelagtigt i Omlyden, hvorfor og det oprindelige i fremkommer i Omlydsformer, som ellers skulde have je, hvilken Tvelyd hverken henhører til Brydningsformerne eller fordrages i det rene Oldsprog. Saaledes björn, Gen. bjarnar, Dat. birni; fjörðr, Dat. firði. Brydningen synes i den ældste Tid at have haft en videre Udstrækning, idet flere Former, som nu have e, etymologisk maa udledes af Urformer, hvori i er brudt til ja, og hvor denne Form altsaa er sammenknueben i e. Saaledes angelf. neoman, veorpan, Oldn. nema (f. njama), verpa (f. vjarpa); ogsaa er e fremkommen i Verbalform, hvor det tilsvarende Substantiv endnu have ja, f. Ex. gefa, give, gjöf, Gave. Ogsaa har man vaklende Former, f. Ex. skella og skjalla, fell (i Sammensætninger) og fjall, berg og bjarg. Former, hvori i vort Oldsprog Brydningen ja eller jö er sammenknueben til e, forekomme undertiden i Oldsvensk regelret, f. Ex. sex (eg. f. six, sjax, got saihs, angelf. six), hvoraf Ordinaltallet sjötti, lyder paa Oldsvensk sjax; þykkr, der ved den stærke Omlyd (see nedenfor) ellers er bevaret mod Brydningen, og egentlig skulde hede þikkr (tydsk dick) lyder paa Oldsv. þjökkr.

15. **Omlyd** kaldes den Virkning, et j eller i, v eller u udøver paa Vocalen i næstforegaaende Stavelse, og som bestaaer deri, at denne forandres til en anden, som ligger hiin noget nærmere.

Omlyden kan deles i to Slags, den stærke eller Afledningsomlyden, der forefindes saavel i Hovedformen som i alle Flexionsformer af eet og samme Ord, og oftest er bevirket ved et endnu tilstedeværende eller bortfaldet j og v, den svage eller Flexions-Omlyden, der kun findes i enkelte Flexionsformer af et Ord, og bevirkes oftest ved i og u.

Den stærke Omlyd virker ei alene paa de aabne Vocaler, a, o, u, á, au, men og paa enkelte lukte, nemlig e, i, ö, ei. Den kan paa en vis Maade siges at være foregaaen udenfor Sproget, eller i Sprogets forhistoriske Periode, da det virkende j eller v blot i de færreste Tilfælde forekomme i de enkelte af de nuværende Former, men somoftest ere opslugte, saa at deres Tilværelse kun kan opdages etymologisk, eller ved Sammenligning med beslægtede Sprog, især Gotisk. Saaledes f. Ex. de fleste Verbalsubstantiver paa -ir og -i, samt de dermed beslægtede Activverber (som festa, eysa, hleypa o. s. v.)

Den stærke Omlyd ved j forandrer a til e; io, o, iu og u til y, á til æ, ó til œ, au til ey, ö til y, o til ö ell. e; f. Ex. herr (en Hær), eg. harjr, hvor j dog forekommer i enkelte Casus,

f. herjar, herja, herjum, got. harjis; hirðir, eg. hjarðjr, got. hairdeis (ɔ: hairdjis), Verb. hirða, herja, fylkir af fólk, bœtir, Verb. bœta af bót, ben (banj) af bani, nes (nasj) beslægtet med nasir, þyrnir af þorn, heyra f. haurja, got. háusjan, eyrir af ubr. aurr, gylta af göltr, rœða, tale, got. róðjan.

Den stærke Omlyd ved v forandrer a til ö, i til ö og y. F. Ex. kjöt f. kjatv (Dat. kjötvi), hjör f. hjarv, ör f. arv, stökkva f. stikkva, got. stinqvan, syngva f. singva, ykkar, got. igqvar, yðar, got. izvar, angelf. eóver, Yngvi = Ingi, sökkva got. sigqvan, rökkr, Mørke, got. riqvis, tryggr, got. triggvs, glöggr, got. glaggvus.

Hvor den stærke Omlyd engang er indkommen, er den saaledes forandrede Vokal beskyttet mod enhver anden Forandring, Brydningen iberegnet (f. Ex. þykkr, tydsk dick, der egentlig skulde hede þjökkr, hvilken Form forekommer i Oldsvensk og enkelte af vore Dialecter).

16. **Den svage Omlyd** fremvirkes i Former, hvor ikke allerede den stærke har gjort sig gjældende, ved i og u, og er foranderlig, idet ei alene i eet og samme Ord Vokalen underkastes begge Omlydspaavirkninger, forsaavidt den er modtagelig for dem, men ogsaa, hvor den virkende Aarsag ophører, den saakaldte Gjenomlyd finder Sted, idet den oprindelige Vokal kommer tilbage. (§ 17).

Den svage i-Omlyd virker paa flere Vokaler, men i færre Tilfælde, end ved u; omvendt virker den svage Omlyd ved u i flere Tilfælde, men paa færre Vokaler, end ved i. Omlyd af i er saaledes mere extensiv, mindre intensiv; af u omvendt.

i virker svag Omlyd paa a til e, á til æ, o og u til y, ó til œ, au til ey; dog kun hvor den fremtræder som Bindevokal, men ogsaa om denne end senere bortfalder. Altsaa:

a) i Former paa -ir og -i og -r (for -ir) i Subst. af 2den Declination. F. Ex. mögr, magar, megi; sonr, sonar, syni, rót, rœtr, stöng, stengr, nátt, nætr, o. s. v.

b) I nogle Substantiver med Afledningsendelsen -il og -in, hvor dog den Omlyden fremvirkende Stavelse syncoperes, saa ofte det lader sig gjøre,

og isaafald Gjenomlyd finder Sted; herhen høre følgende Ord: ketill got. katils, fetill Plur. katlar, fatlar (det sidste dog ogsaa uden Gjenomlyd fetlar), Egill Dat. Agli, lykill Plur. luklar eller lyklar; de digteriske Benævnelser paa Guderne, nemlig de plurale Neutra megin og regin, Gen. magna og ragna. Det sidste kan allerede i Nominativ udstøde Afledsvokalen og saaledes antage Formen rögn, og megin har i Betydningen Styrke med udstødt i Formerne megn og magn, og bruges da ogsaa i Singular.

c) I Præsens Sing. af alle stærke Verber. Aarsagen er her et udeladt i, f. Ex. ek eys (f. eysi) af ausa; ek eyk af auka). See nedenfor § 36.

d) I Præt. Conj. af alle stærke Verber, der i Plural. af Præt. Indicativ have en for denne Omlyd modtagelig Vokal, f. Ex. af hlaupa: ek hljóp, vér hlupum eller hljópum, ek hlypa ell. hlœpa; af fara: ek fór, vér fórum, ek fœra. See nedf. § 39.

e) I Præt. Conj. af enkelte svage Verber af 2den Classe, der syncopere Præteritums a, og derved blive modtagelige for Omlyden; f Ex. þolda, þoldum, Conj. þylda af at þola. See § 44.

f) I Præsens, Infinitiv og Præt. Conj. af svage Verber af første Classe, hvis Rodvokal er kort; Aarsagen er her i Præsens et udeladt i, i Infinitiv j eller Rodvokalen i; f. Ex. ek tem, tem-i, at temja, Præt. Ind. tamda Conj. temda. See § 32.

Den svage Omlyd ved u forekommer foran enhver Aflednings- eller Flexions-Endelse, der til Vokal har u, om endog dette u er bortfaldet; altsaa a) i alle Declinations-Endelser paa -ur -um -u, samt Afledningsendelser paa ul, un, ur, f. Ex. sögur, sögum, sögu af saga, hjörtum, hjörtu af hjarta, jökull f. jakull, jötunn f. jatunn, jöfurr f. jafurr; endog hvor u'et er syncoperet, f. Ex. jöklar f. jökular; jötnar f. jötunar, jöfrar f. jöfurar. b) I Verbalformer paa -um, -ut, -u, f. Ex. tökum af taka, höfum af hafa, vöktu af vakta. c) I Femininformer i Sing. og Neutr. Plur., samt i Nom. af Substantiver af anden Decl. paa Grund af udeladt Ende-u; f. Ex. fagr, Fem.

Sing. Nom. og Neutr. Plur. Nom. fögr (f. fögru), mögr, en Søn, got. magus, hönd, en Haand, got. handus.

Hvor et a i en Flexionsendelse skal have Omlyden, forandres det ei til ö, men til u, f. Ex. elskuðum; elskuð (Fem. Part.) Dette u virker da igjen Omlyd paa næstforegaaende Rodvokal, f. Ex. kölluðum. Dette er ogsaa Tilfælde med Afledsendelserne som: heruð, sumur, óðul, Plur. af herað, sumar, óðal.

I ældre Haandskrifter findes ofte e istf. i og o istf. u, uden at dette bevirker noget Ophør af Omlyden, f. föður og föðor.

Overalt i Oldsvensk, og meget ofte i norske Haandskrifter savnes den ellers ved u bevirkede Omlyd af a, naar dette u virkelig er tilstede i Endelsen eller Flexionen, som: faður f. föður, hafuð f. höfuð, jafurr f. jöfurr; aldrig naar det Omlyd virkende u selv er bortfaldet: björn, kjölr, höll; aldrig bjarn, kjalr, hall; dog er jö i Oldsvensk foran rð blevet til jo. Den samme Forandring har og fundet Sted i vort nærværende Skriftsprog.

17. Naar den Aarsag, der frembragte Omlyden, ophører at virke, ophører ogsaa Omlyden selv, og den oprindelige Vokal fremkommer atter. Dette kaldes Gjenomlyd. Saaledes mögr (f. magur, magus) Gen. magar. Det er naturligt, at ingen Gjenomlyd indtræffer, hvor j og v har bevirket stærk Omlyd.

Man kan med Hensyn til Omlyden og Brydningen inddele Vokalerne i selvstændige, brudte og omlydte, nemlig:

selvstændige: a, á, é, i, í, o, ó, u, ú, au, ei.
brudte: e, ia, iö.
omlydte: e, æ, ö (u), œ, y, ý, ey.

18. **Aflyden** kaldes den i alle germaniske Sprogs Væsen begrundede Forandring, der i de stærke eller lukte Verber foregaaer med Rodvokalen i Hovedformerne. Denne Forandring, paa hvilken Afledningen beroer, kan ei henføres under bestemte Regler, medens man maa nøie sig med at opstille de Rækker af Forandringer, enhver enkelt Vokal kan gjennemløbe. Disse ere:

e(i) til a — u.
e(i) til a — á(— o).
a til ó.
í til ei — i.
jó, jú til au — u.

See forresten nedenfor § 25—31.

Egenheder og Uregelmæssigheder i Lydbetegninger.

19. I de ældste Haandskrifter bruges til at betegne ð kun þ; i de sildigere skjelnes ikke mellem ð og d, idet Islænderne afskaffede ð, de norske derimod brugte det næsten overalt, som en blot kalligraphisk Forziring af d, undertiden og som Forkortning, forat betegne de. Imod Midten af det 15de Aarhundrede begyndte man i Norge at opløse þ i th; siden skrev man kun t.

f betegnes kun i de alleræeldste Haandskrifter med f; almindeligviis brugte man dertil i 13de, 14de og Begyndelsen af 15de Aarh., samt paa Island stedse, det angelsaxiske ꝼ, dog saaledes, at man i alle latinske Ord ved Siden deraf vedligeholdt f. Paa samme Tid, som man i Norge ombyttede þ med th, ombyttede man og ꝼ med ff, idet man for Latinen bibeholdt det enkelte f.

I de ældste Haandskrifter skjelner man mellem u og v; senere bruges begge Tegn i Fleng.

Til at betegne á bruges i de ældste Haandskrifter ofte denne Form, sjeldnere ꜵ og undertiden o; somoftest undlades i norske Haandskrifter efter det 13de Aarhundrede Accentueringen ganske, medens Islænderne for á bruge ā.

Istedetfor au sættes ofte ꜷ. Vokalerne é, í, ó, ú, ý betegnes kun i de ældste og bedste Haandskrifter saaledes; ofte finder man ogsaa i gl. Haandskr. é betegnet ę og ó betegnet ǫ. Det almindeligste er at udelade Accentueringen. Siden begyndte Islænderne istf. Accent at bruge to Punkter, eller dobbelt Bogstav (oo, ij, og w for ó, í og ú), og for é e. I gode norske Haandskrifter finder man consequent æ for e (altsaa baade for æ og e), men e isaafald for é.

Bogstavet ö betegnes i meget gamle Haandskrifter ofte au eller av, ogsaa ǫ, men sædvanligviis skrives det i norske Haandskrifter kun o, uagtet man af den Omstændighed, at det ofte (især i det fortrinlige Haandskrift af den gamle Gulathingslov) ombyttes med œ, kan skjønne, at man i Udtalen tydeligt har skjelnet mellem ö og o. I islandske Haandskrifter efter 13de Aarhundredes Ende bruges for ö urigtigen Formen œ, ø.

œ betegnes undertiden i gamle Haandskrifter med eo (hvor man da betegner ö anderledes), men det sædvanlige i norske Haandskrifter er ơ, der efterhaanden gik over til ø. Paa Island begyndte man derimod efter det 13de Aarhundredes Slutning istedetfor œ at skrive æ, og saaledes at sammenblande det med æ, hvorimod œ gik over til at betegne ö.

æ skrives ofte ę, e, i ældgamle Haandskrifter undertiden ø og ea.

III. Flexion.

Foreløbige Bemærkninger med Hensyn til Flexion i Almindelighed.

20. Flexion foregaaer deels ved Vokalforandring i Ordet selv, deels ved Tilføielse af Endelser.

Vokalforandringen er enten Aflyd, der betegner Hovedformerne i Verberne, eller Omlyd (s. o. § 16.) i Verber, Substantiver, Adjectiver og Pronominer.

Flexions-Endelserne ere enten consonantiske, vocaliske eller blandede. De consonantiske ere de, som bestaae af en Consonant: r, s,

t; de vocaliske ere Vokalerne a, i, u; de blandede bestaae af Vokaler og Consonanter tillige, som: ar, ir, um, im, ut, it, ra, ri, da, di. At i undertiden ombyttes med e og u med o er kun en orthographisk Afvigelse. Af Endelse-Vocalerne kan blot u foraarsage Omlyd, i derimod aldrig.

Flexions-Endelserne føies enten umiddelbart til Roden eller forbindes dermed ved en saakaldet Bindevocal, f. Ex. haf-ða og elsk-a-ða; vak-a og vek-i-a; höf-ðum og elsk-u-ðum. Bindevocaler ere ligeledes kun a, i og u, af hvilke dog u somofteſt er at ansee som Omlyd af a. I Nomina ere i og u som Bindevokaler stedse opslugte, i Verbum kun i visse Former, men hvad enten de ere opslugte eller ei, virke de stedse Omlyd, f. Ex. rœtr af rót, f. rœt-i-r, synir af sunr, f. syn-i-ir, og i Verberne overalt i Præt. conj., f. Ex. fœra f. fœr-i-a, af fórum; og ofte i Præs., som ferr f. fer-ir af fara.

21. Det vil nedenfor i Afledningslæren vises, hvorledes afledede Substantiver, der betegne den der udretter, eller Verber, der betegne Udrettelsen af den i Rodverbet liggende Handling, dannes, hvor Rodstavelsen er lang, ved stærk Omlyd, der er fremkommen ved Opslugning af et Endelsen tilføiet j (s. o. § 15), f. Ex. dœma af dómr, got. dômjan, rœða, got. rôdjan; hirða, at vogte (got. haírdjan), hirðir, en Vogter, got. haírdeis (ɔ: haírdjis). Hvor der i disse Ord under Flexionen forekomme Former, hvor Roden ellers vilde staae blottet, eller hvor Bindevokalen i er bortfalden, bibeholdes det oprindelige Afledningsj, dog som Vokal: i, f. Ex. ek dœmi, þú dœmir, hirðir, Acc. hirði. Derimod indskydes intet j foran a, u, og u.

22. Ethvert Ord, der kan flecteres, har visse Former, til hvilke alle de øvrige slutte sig, saaledes at man, naar man kjender hine, deraf kan danne de øvrige. Hine Former kaldes derfor Kjendeformer. I Verberne ere Kjendeformerne Infinitivet, 1 Pers. Sg. og 1 Pers. Pl. Præt. Ind., og Præt. Particip. I Nomina er Kjendeformen Genitivet.

Naar et Ord danner sine Kjendeformer fornemmeligen enten ved

Vokalforandringer eller paa en Maade, hvorved Roden saavidt muligt sættes i Forbindelse med de rene Endelser, siges Flexionen at være stærk. Hvor Kjendeformerne derimod fornemmelig dannes ved ydre Tilsætninger, eller hvor Endelserne ved Sammensmeltning med indskudte Vokaler eller Stavelser ere blevne blødere, kaldes Flexionen svag. Den stærke Flexion er saaledes den kraftigere og ældre, den svage den længere og mere ydre, senere Form.

Verbernes Flexion.

23. Vort Oldsprog kjender egentlig kun et eneste saakaldet Verbal-Genus, nemlig Activum. Den reflexive eller reciproke Form paa sk eller st, hvoraf vort nyere Passivum er opstaaet, kan kun ansees som fremkommen ved en Tilsætning og senere Sammendragning af et personligt Pronomen.

Af Modi findes de fire sædvanlige, Infinitiv, Indicativ, Conjunctiv, Imperativ; derhos gives baade et Præsens Particip og et Præteritum Part., hvilket i transitive Verber er passivisk.

De Tempora, hvis Flexion foregaaer uden Hjælpeverber, er Præsens og Præteritum eller den forbigangne Tid.

Kjendeformer ere, som ovenanført:

Infinitiv, Hovedform.
Præteritum, 1 Pers. Sg.
Præteritum, 1 Pers. Pl.
Præt. Particip.

De stærke Verber danne, som ovenf. bemærket, Kjendeformerne uden nogen væsentlig ydre Tilsætning, og hovedsageligen ved Forandring af Rodvokalen. Denne Forandring, der ingenlunde henhører under Omlyden, og som finder Sted i Sprog, hvor Omlyden er ukjendt (Gotisk), er Aflyden, som har et langt videre Omraade: paa den grunder sig Substantivernes og Adjectivernes Afledning af Verberne.

De svage Verbers Kjendeformer dannes ved ydre Tillægs-Endelser, forbundne med Roden ved en Bindevokal (i eller a).

A. Stærk Verbalflexion.

24. Efter Aflydens Forskjellighed faaer man 7 stærke Conjugationer. Af disse ere kun de 5 egentlig aflydende, de øvrige ere, naar man seer hen til det Gotiske, oprindelig reduplicerende, men have efter Reduplicationens Opløsning antaget Udseende af aflydende.

Af ethvert Verbum angives her som Kjendeformer:

1) Infinitiv. 2) 1 Pers. Sing. Præs. Indic. 3) 1 Pers. Sing. Præt. Indic. 4) 1 Pers. Pl. Præt. Indic. 5) Præt. Partic.

I. Præteritums Vokal a, Pl. u.

25. Overalt kort Vokal. Rodendelserne almindeligen fordobblede eller med Mutæ forbundne Liquidæ, sjælden fordoblede Mutæ. Infinitivs Vokal e (sjældnere ja); i foran nn (undt. brenna, renna), nd og ng, y foran ngv (stærk Omlyd), ö foran kkv (stærk Omlyd). Præt. Partic. har o, men u foran nn, nd, ng. Stærkt v-omlydte Ord have naturligviis ö foran a i Præt. Sing. Indic. Saavel i dette Tempus, som i Imperativets anden Pers. Sing., hvor ligeledes Rodendelsen blottes, bliver d efter l til t, efter n forandres baade d og g til sine tilsvarende Tenues, t og k, med Assimilation af n ifølge § 9, 2).

Infin.	Præs.	Præt. Sg.	Præt. Plur.	Præt. Partic.
e (ja, i, y, ö)	e (i, y, ö)	a (ö)	u	o (u)

Exempler:

brenna	brenn	brann	brunnum	brunninn
renna	renn	rann	runnum	runninn
spretta	sprett	spratt	sprttum	sprottinn
sleppa	slepp	slapp	sluppum	sloppinn
verða	verð	varð	urðum	orðinn
hverfa	hverf	hvarf	hurfum	horfinn

svelta	svelt	svalt	sultum	soltinn
gjalla (gella)	gell	gall	gullum	gollinn
gjalda	geld	galt	guldum	goldinn
hjálpa	help	halp	hulpum	hólpinn
skjálfa	skelf	skalf	skulfum	skolfinn
finna	finn	fann	funnum eller fundum	funninn eller fundinn
bregða	bregð	brá *)	brugðum	brugðinn
vinna	vinn	vann	unnum	unninn
binda	bind	batt	bundum	bundinn
vinda	vind	vatt	undum	undinn
springa	spring	sprakk	sprungum	sprunginn
syngva (senere syngja)	syng	söng	sungum	sunginn
sökkva	sökk	sökk	sukkum	sokkinn

II. Præteritums Vokal a, Pl. á.

26. Enkelt Rodconsonant; Infinitivs Vokal e (oprindelig i). I nogle Ord har et Rodconsonanten ledsagende j beskyttet den oprindelige Vokal i, og i andre er det oprindelige ve, u gaaet over til o. Præt. Particip. har Vokalen e, hvis ikke Rodconsonanten er en Liquida eller den oprindelige Vokal har været ve, thi isaafald bliver den o. Præt. Sing. skulde i Ord med Rodconsonanten g egentlig blive ag, men her bortfalder g og Vokalen bliver lang á.

e (i, o)	e (i)	a	á	e (o)
drepa	drep	drap	drápum	drepinn
gefa	gef	gaf	gáfum	gefinn
geta	get	gat	gátum	getinn
kveða	kveð	kvað	kváðum	kveðinn
reka	rek	rak	rákum	rekinn
lesa	les	las	lásum	lesinn
vega	veg	vá	vágum	veginn
sitja	sit	sat	sátum	setinn

*) Analogt med vá og frá i Conj. II.

biðja	bið	bað	báðum	beðinn
liggja	ligg	lá	lágum	leginn
þiggja	þigg	þá	þágum	þeginn
bera	ber	bar	bárum	borinn
stela	stel	stal	stálum	stolinn
nema	nem	nam	námum	numinn
troða (got. trudan)	treð	trað	tráðum	troðinn
sofa (eg. svefa)	sef	svaf	sváfum	sofinn
koma (eg. kvema)	kem	kvam (kom)	kvámum (kómum)	kominn
vefa	vef	vaf	váfum	ofinn
	Afvigende:			
eta	et	át	átum	etinn
sjá	sé	sá	sám	sénn
fela	fel	fal	fálum	fólginn
fregna	fregn	frá	frágum	freginn

Infinitiv har i de ældste Tider hedet séa og sía, oldht. sehan, den lange Vokal i Præt. Sing. kommer af den bortfaldne Guttural h eg. sah. Nogle af disse Verber, navnligen de, der have et v foran Præteritums Vokal, kunne ogsaa have ó i Plur. istedenfor á, almindeligst med bortfaldet v, svófum ell. sófum, kvóðum ell. kóðum for kváðum og sváfum, vógum for vágum, ófum for váfum, ja nogle kunne endog i Singular antage ó og saaledes bøie Præt. ganske efter 3die Conjugation, neml. óf, vó = vaf, vá. Formerne kom, Pl. kómum af koma ere brugeligere end kvam og kvámum.

III. Præteritums Vokal ó, Pl. ó.

27. Enkelt Rodconsonant, undtagen vaxa; Infinitivs Vokal a, undtagen hvor et Ordets Rod uvedkommende j slutter sig til Rodconsonanten, thi da omlyder a til e, og det oprindelige av (au) til ey. Præt. Partic. a, men foran g og k altid e *); de paa eyj have i

---

*) Grunden til denne Omlyd af a til e foran g og k maa søges i den j-Lyd, som altid høres efter den norske og islandske Udtale imellem disse Consonanter og et paafølgende i, dregjinn, tekjinn, slegjinn; Participialendelsen inn virker ingensteds Omlyd, da i her kun tilhører Endelsen og er en Forsvagning af de ældre Dialekters a; i oldht. trakanêr, slaganêr. Dáinn staaer egentlig for davinn; adj. dauðr, død, er egentlig et svagt dannet Præt. Partic. med bortfalden Participialendelses Vokal og bibeholdt oprindelig Vokal au, eg. dauiðr.

Præt. Partic. á. De, hvis Rod ende paa g, bortkaste dette i Præt. Sing., men antage det igjen i Præt. Plur. og Præt. Partic.

a (æ, ey)	e	ó	ó	a, e
ala	el	ól	ólum	alinn
gala	gel	gól	gólum	galinn
fara	fer	fór	fórum	farinn
grafa	gref	gróf	grófum	grafinn
vaxa	vex	óx	óxum	vaxinn
vaða	veð	óð	óðum	vaðinn
aka	ek	ók	ókum	ekinn
draga	dreg	dró	drógum	dreginn
hefja (eg. hafja)	hef	hóf	hófum	hafinn
sverja (eg. svarja)	sver	sór	sórum	svarinn
slá (eg. slaga)	slæ	slógum	sló	sleginn
þvá (eg. þvaga)	þvæ	þvó ell. þó	þvógum	þveginn
hlæja (eg. hlagja)	hlæ	hló	hlógum	hleginn
deyja (eg. davja)	dey	dó	dóum ell. dóm	dáinn
geyja (eg. gavja)	gey	gó	góum	gáinn
	Afvigende er:			
standa	stend	stóð	stóðum	staðinn

Anm. vaxa har i Præt. Plur. ogsaa uxum.

IV. Præteritums Vokal ei, Pl. i.

28. Rodvokalen í, Rodconsonant alle Consonanter, undtagen l, r, m; er Rodconsonanten k, indskydes et j foran Infinitivs Endelsen a som víkja, svíkja.

í	í	ei	i	i
gína	gín	gein	ginum	gininn

grípa	gríp	greip	gripum	gripinn
rífa	ríf	reif	rifum	rifinn
bíta	bít	beit	bitum	bitinn
rísa	rís	reis	risum	risinn
rísta	ríst	reist	ristum	ristinn
svíkja	svík	sveik	svikum	svikinn
stíga	stíg	steig	stigum	stiginn

Verber, hvis Rod er ig, kunne danne Præt. Sing. paa é istedenfor eig, f. Ex. sté = steig, hné = hneig, sé = seig; til Pluralis strækker ikke denne Afvigelse sig. Ordet bíða har Præt. Partic. beðinn for biðinn.

V. Præteritums Vokal au, Plur. u.

29. Infinitivs Vokal er jó, naar Rodconsonanten er t, ð, s, st, men jú, naar denne er f, p, k, g; ú kun i lúta, lúka, og undertiden súga for det almindeligere sjúga.

jó, jú (ú)	ý	au	u	o
njóta	nýt	naut	nutum	notinn
brjóta	brýt	braut	brutum	brotinn
bjóða	býð	bauð	buðum	boðinn
frjósa	frýs	fraus	frusum	frosinn
ljósta	lýst	laust	lustum	lostinn
kljúfa	klýf	klauf	klufum	klofinn
krjúpa	krýp	kraup	krupum	kropinn
strjúka	strýk	strauk	strukum	strokinn
rjúka	rýk	rauk	rukum	rokinn
fljúga	flýg	flaug	flugum	floginn
smjúga	smýg	smaug	smugum	smoginn
lúta	lýt	laut	lutnm	lotinn
lúka	lýk	lauk	lukum	lokinn

Verber, hvis Rod er júg, kunne danne Præt. Sing. paa ó for aug, f. Ex. smó = smaug, fló = flaug, ló = laug, Plur. derimod altid smugum, flugum, lugum. Aldeles efter Analogi af foregaaende Conjugation.

VI. Præteritums Vokal é, Plur. é.

30. Enkelt Rodconsonant efter lang, dobbelt efter kort Vokal; Infinitivs Vokal ei eller á foran enkelt, a foran dobbelt Consonant; Præt.

Partic. Vokal som Infinitivets, undtagen i ganga og fá, hvor den er e.

Infinitiv.	Præt.	Præt. Sing. og Plur.		Præt. Part.
ei, á, a	ei, æ, e	é		ei, á, a
leika	leik	lék	lékum	leikinn
heita	heit *)	hét	hétum	heitinn
ráða	ræð	réð	réðum	ráðinn
láta	læt	lét	létum	látinn
gráta	græt	grét	grétum	grátinn
blása	blæs	blés	blésum	blásinn
blóta	blœt	blét	blétum	blótinn
falla	fell	féll	féllum	fallinn
halda	held	hélt	héldum	haldinn
falda	feld	félt	féldum	faldinn
blanda	blend	blétt	bléndum	blandinn
hanga	[heng] **)	hékk	héngum	hanginn
ganga	geng	gékk	géngum	genginn
fá	fæ	fékk	féngum	fenginn *)

VII. Præteritums Vokal jó, Plur. jó.

31. Som foregaaende altid lang Rodstavelse, deels ved lang Vokal med enkelt Consonant, deels paa Grund af Position efter kort Vokal.

hlaupa	hleyp	hljóp	hljópum	hlaupinn
auka	eyk	jók	jókum	aukinn
ausa	eys	jós	jósum	ausinn
spýja	spý	spjó	spjóm	spúinn
búa	bý	bjó	bjoggum bjuggum	búinn
höggva	högg	hjó	hjoggum hjuggum	höggvinn

*) I Betydningen hede, kaldes, gaaer dette Verbum svagt i Præsens: heiti.

**) Den stærke Præs.form, ubrugelig, herfor bruges hangi, for hékk bruges ogsaa undertiden svag Form hangða.

*) fanginn betyder fangen, tagen til Fange.

De to sidste forkorte altid Vokalen i Præt. Plur.; dette kunne ogsaa de 3 første og saaledes antage Formen: hlupum, jukum, jusum.

Disse to sidste Conjugationer indbefatte de Verber, som i den ældste Tid dannede Imperf. ved Reduplication. Dette sees endnu af det Gotiske, hvor hláupa har hláihláup, áuka áiáuk, láika (leika) láiláik; halda háihald. Denne Reduplication er Aarsag til Accentueringen i Præteritum, især i Conj. VII, hvor Formerne hékk, féll, tydeligen viser, at Vocalen egentlig skulde være kort, men ved Assimilation er forlænget s. fefell, feell, féll — hehekk, heekk, hékk. Overgangen viser det Oldhøitydske, hvor hialt (eg. hihalt) svarer til got. háihald, oldn. hélt; hliaf til got. hláihláup, oldn. hljóp.

B. Svag Verbalflexion.

32. Kjendeformerne dannes ved tilføiede Endelser: nemlig: Infin. a, Præt. S. da, Pl. dum, Part. dr.

Bindevokalen er enten i eller a; denne Forskjel begrunder de svage Verbers Inddeling i to Conjugationer:

I. Første svage Conjugation har altid omlydt Rodvokal, deels med, deels uden Bindevokalen i; dette i (altid forhærdet til j) beholdes i de Verber, hvis Rodstavelse er kort: temja, vekja, hylja, og i dem som vel have lang Stavelse, men hvis Rod ender paa k og g: vígja, steikja, byggja; det bortfalder derimod i alle andre Verber med lang Rodstavelse, Vokalen være nu lang af Naturen: dœma, stýra, leysa, leiða, eller ved Position: senda, hitta, gyrða. See § 20.

Præteritumsendelsen -da og Participendelsen -dr tilføies altid uden Bindevokal og Gjenomlyd finder Sted i Verber med kort Rodstavelse: temda, tamdr af temja, hulda, huldr af hylja, derimod ikke i dem med lang Rodstavelse: dœmda, dœmdr af dœma, stýrða, stýrðr af stýra, bygða, bygðr af byggja; herfra undtages: lagða, hugða, tugða af leggja, hyggja, tyggja. — Ved Sammenstød af Rodconsonanten med d i Præt. og Partic. finde følgende Forandringer Sted: a) d forbliver uforandret efter l, m, n i kortstavelsede Verber, i langstavelsede vakler det mellem d og t. b) efter r, f, g bliver det til ð. c) efter p, t, k, s til t. d) efter lt, nt, pt, st og tt falder det ganske bort. e) for ðd skrives dd.

Verber med Gjenomlyd faae dog i meget gamle Haandskrifter somoftest Endelsen iðr f. dr. Exempl. tamiðr, taliðr, huliðr. Af Formerne paa -iðr have senere en med de stærke Participer analog Form paa -inn udviklet sig.

og bestaaer ved Siden af den ældre; som taliðr, talinn, tamiðr, taminn, huliðr, hulinn.

Man kan saaledes opstille to Hovedafdelinger af denne Conj.:

Exempler:

a)	velja	valda	völdum	valdr (valiðr)	valinn
	vekja	vakta	vöktum	vaktr (vakiðr)	vakinn
	hylja	hulda	huldum	huldr (huliðr)	hulinn
b)	mæla	mælta	mæltum	mæltr	
	dœma	dœmda	dœmdum	dœmdr	
	heimta	heimta	heimtum	heimtr	
	geyma	geymda	geymdum	geymdr	
	fella	felda	feldum	feldr	
	drekkja	drekta	drektum	drektr	
	byggja	bygða	bygðum	bygðr	

Der gives enkelte Ord med kort Vokal, der dog gaae som a) f. Ex. setja setti settum settr, hafa hafða höfðum hafðr. Omvendt Ord med lang Vokal, der gaae efter b) f. Ex. sœkja sótta sóttum sóttr.

II. Anden svage Conj. har Bindevokalen a, der ogsaa findes i Præt., og aldrig bortfalder, men, naar et u kommer i Flexionsendelsen, omlyder til u.

Expl.	elska	elskaða	elskuðum	elskaðr
	kalla	kallaða	kölluðum	kallaðr

Verber af denne Klasse med stærk j-Omlyd kunne efter Infinitivet synes at høre til den foregaaende, men man maa ei derved lade sig forvilde, f. Ex.

herja herjaða herjuðum herjaðr
(ikke harða)
synja synjaða (ikke sunda) o. s. v.

Personal- og Modal-Flexion.

34. Flexions-Endelserne ere:

Stærkt og svagt Præsens. Indicativ.

Sg.	-	r	r.	Pl.	um it	a.
—	Conjunctiv.					
Sg.	a	ir	i.	—	im it	i.

Stærkt Præteritum. Ind.

	Sg.	„	t	„	Pl.	um	ut	u
—	Conj.							
	S.	a (opr. ja)	ir	i	—	im	it	i

Svagt Præteritum. Ind.

	S.	da	dir	di	—	dum	dut	du
—	Conj.							
	S.	da (opr. dja)	dir	di	—	dim	dit	di

Imperativ: stærkt: uden Flexionsendelse.

svagt { I. uden Flexionsendelse. II. a

Partic. Præs. -andi.

Følger det personlige Pronomen 1 og 2 Pers. Plur. umiddelbar efter Verbet, bortfalder undertiden Flexionsendelsen -m og -t.

35. Stærke Verber: Paradigmer.

		1	2	3	1	2	3
Ind. Præs.	Sg.	fer	fer(r)	fer(r)	bind	bind(r)	bind(r)
	Pl.	för(um)	far(it)	far(a)	bind(um)	bind(it)	bind(a)
Conj. Præs.	Sg.	far(a)	far(ir)	far(i)	bind(a)	bind(ir)	bind(i)
	Pl.	far(im)	far(it)	far(i)	bind(im)	bind(it)	bind(i)
Ind. Præt.	Sg.	fór	fór(t)	fór	batt	baz(t)	batt
	Pl.	fór(um)	fór(ut)	fór(u)	bund(um)	bund(ut)	bund(u)
Conj. Præt.	Sg.	fœr(a)	fœr(ir)	fœr(i)	bynd(a)	bynd(ir)	bynd(i)
	Pl.	fœr(im)	fœr(it)	fœr(i)	bynd(im)	bynd(it)	bynd(i)
Imperativ	Sg.		far			bitt	
	Pl.	för(um)	far(it)		bind(um)	bind(it)	
Partic.	Præs.	far(andi)				bind(andi).	
—	Præt.	far(inn)				bund(inn).	
Infinitiv		fara.				binda.	

34. Præs. Indic. Sg. har altid Omlyd af i, naar Rodvokalen er modtagelig for samme: ala el, gjalda geld, brjóta brýt, láta læt, auka eyk, men brenna brenn, sitja sit. Aarsagen er den bortfaldne Bindevokal i, der forefindes i Gotisk, dog kun i 2den og 3die Person Sing. See ovf. § 16.

37. Med Hensyn til Forbindelsen af Flexionens r med Stammen mærke man: er Rodconsonanten s eller n, assimileres Flexionens r med dette: ek rís, þú, hann ríss af rísa, ek eys, þú, hann eyss af ausa, ek les, þú, hann less af lesa; 1 kýs 2, 3: kýss, af kjósa; 1 blæs; 2, 3: blæss af blása; 1 skín; 2, 3: skínn af skina; 1 gín 2, 3: gínn af gína; undertiden ogsaa l, f. Ex. gell for gelr af gala, ell for elr af ala; vex af vaxa, þverr af þverra, fregn af fregna, spirn af spirna have alle 3 Personer eens.

Det Rodconsonanten ledsagende v (höggva, sökkva, stökkva) bortfalder, naar intet a ell. i findes i Flexionen; högg, höggr, Plur. höggum, höggvit, höggva; j ligeledes, sitja, biðja, naar intet a eller u findes i Flexionen: sit, sitr, Plur. sitjum, sitit, sitja.

38. Præt. Sing. dannes i Verber, hvis Rodconsonant er nd, ng, ved at forandre disse til kk, tt (§ 9, 2): hanga Præt. hékk, ganga gékk, fá (eg. fanga) fékk, springa sprakk, stinga stakk, blanda blétt, binda batt, hrinda hratt, men i Plur. kommer nd og ng tilbage, géngum, stungum, buudum, bléndum. Rodens ld bliver i Præt. Sing. til lt: halda hélt, falda félt, gjalda galt, men Plur. héldum, féldum, guldum. 2 Sg. dannes i Verber, der i 1 Person endes paa t, ð ved at forandre dette til zt, galzt af galt, bazt af bað og batt, kvazt af kvað, sazt af sat, beizt af beit, bauzt af bauð, hézt af hét, lézt af lét; stóð faaer stótt. De som i 1 Pers. have lang Vokal, lægge tt til i 2: sló slótt, sá sátt, lá látt, vá vátt. I alle andre Tilfælde dannes 2 Pers. paa t: las last, brann brant, bar bart, greip, greipt.

39. Præt. Conj. dannes med Omlyd (naar Vokalen er modtagelig for denne) af Præt. Indic. Plur.: (rann) runnum rynna, (drap) drápum dræpa, tókum tœka, (greip) gripum gripa, (naut) nutum nyta, lékum, léka; Omlyden bevirkes af det oprindelige til Flexionsendelsen knyttede j (Gotisk -jáu), der undertiden ogsaa i vort Oldsprog fremtræder, naar Rodconsonanten er k, g, f. Ex. tœkja = tœka. I den 7de Conjugation dannes Conjunctiv af den forkortede Pluralisform: hlupum, jukum, jusum: hlypa, jyka, jysa, ligeledes

vaxa (3die Conj.) **yxa; höggva** og **búa** have Præt. Conj. **hjogga**, ell. **hjygga**, **bjogga** ell. **bjygga**.

40. Imper. Sing. dannes, forsaavidt Endelsen angaaer, analogt med Præt. Sing. i Ord med Roden **nd**, **ng**, **ld**: **stinga stikk, binda bitt, vinda vitt, hrinda hritt, ganga gakk, halda halt, gjalda gjalt.**

41. Svage Verber: Paradigma.

I.

a) kort Rodvokal.

Indic. Præs. Sing.	tel	tel(r)	tel(r)
	hyl	hyl(r)	hyl(r)
Plur.	tel(jum)	tel(it)	tel(ja)
	hyl(jum)	hyl(it)	hyl(ja)
Conj. Præs. Sing.	tel(ja)	tel(ir)	tel(i)
	hyl(ja)	hyl(ir)	hyl(i)
Plur.	tel(im)	tel(it)	tel(i)
	hyl(im)	hyl(it)	hyl(i)
Indic. Præt. Sing.	tal(da)	tal(dir)	tal(di)
	hul(da)	hul(dir)	hul(di)
Plur.	töl(dum)	töl(dut)	töl(du)
	hul(dum)	hul(dut)	hul(du)
Conj. Præt. Sing.	tel(da)	tel(dir)	tel(di)
	hyl(da)	hyl(dir)	hyl(di)
Plur.	tel(dim)	tel(dit)	tel(di)
	hyl(dim)	hyl(dit)	hyl(di)
Imperativ Sing.		tel	
		hyl	
Plur.	tel(jum)	tel(it)	
	hyl(jum)	hyl(it)	
Partic. Præs.	tel(jandi)		Infin. telja
	hyl(jandi)		hylja
Præt.	tal(iðr)	tal(dr)	tal(inn)
	hul(iðr)	hul(dr)	hul(inn)

b) lang Rodvokal.

Indic. Præs. Sing.	dœm(i)	dœm(ir)	dœm(ir)
	drekk(i)	drekk(ir)	drekk(ir)
Plur.	dœm(um)	dœm(it)	dœm(a)
	drekk(jum)	drekk(it)	drekk(ja)
Conj. Præs. Sing.	dœm(a)	dœm(ir)	dœm(i)
	drekk(ja)	drekk(ir)	drekk(i)
Plur.	dœm(im)	dœm(it)	dœm(i)
	drekk(im)	drekk(it)	drekk(i)
Indic. Præt. Sing.	dœmda	dœm(dir)	dœm(di)
	drek(ta)	drek(tir)	drek(ti)
Plur.	dœm(dum)	dœm(dut)	dœm(du)
	drek(tum)	drek(tut)	drek(tu)
Conj. Præt. Sing.	dœm(da)	dœm(dir)	dœm(di)
	drek(ta)	drek(tir)	drek(ti)
Plur.	dœmd(im)	dœm(dit)	dœm(di)
	drek(tim)	drek(tit)	drek(ti)
Imperat. Sing.		dœm	
		drekk	
Plur.	dœm(um)	dœm(it)	
	drekk(jum)	drekk(it)	
Partic. Præs.	dœm(andi)		
	drekk(jandi)		Infin.
Præt.		dœm(dr)	dœma
		drekk(tr)	drekkja

II.

42.

Indic. Præs. Sing.	elsk(a)	elsk(ar)	elsk(ar)
	kall(a)	kall(ar)	kall(ar)
Plur.	elsk(um)	elsk(it)	elsk(a)
	köll(um)	kall(it)	kall(a)
Conj. Præs. Sing.	elsk(a)	elsk(ir)	elsk(i)
	kall(a)	kall(ir)	kall(i)

Plur.	elsk(im) kall(im)	elsk(it) kall(it)	elsk(i) kall(i)
Indic. Præt. Sing.	elsk(aða) kall(aða)	elsk(aðir) kall(aðir)	elsk(aði) kall(aði)
Plur.	elsk(uðum) köll(uðum)	elsk(uðut) köll(uðut)	elsk(uðu) köll(uðu)
Conj. Præt. Sing.	elsk(aða) kall(aða)	elsk(aðir) hall(aðir)	elsk(aði) kall(aði)
Plur.	elsk(aðim) kall(aðim)	elsk(aðit) kall(aðit)	elsk(aði) kall(aði)
Imperat. Sing.		elsk(a) kall(a)	
Plur.	elsk(um) köll(um)	elsk(it) kall(it)	
Partic. Præs.	elsk(andi) kall(andi)	Præt. elsk(aðr) kall(aðr)	Infin. elska kalla

Med Hensyn til den i de svage Verber af første Klasse med lang Rod-Vokal forekommende stærke Omlyd se ovenfor § 21.

Anomalier.

43. I. Verber, der vakle mellem stærk og svag Flexion:

rita, Præt. reit, ritum, og rita, ritaða, rituðum; Pr. Part. ritinn og ritaðr.

blóta, Præt. blét, blétum og blótaða, blótuðum; Pr. Part. blótinn og blótaðr.

blanda, Præt. blétt, bléndum og blandaða, blönduðum, Pr. Part. blandinn og blandaðr.

44. II. Følgende Ord vakle mellem de to svage Conjugationer, og da adskillige af dem have andre Uregelmæssigheder, fortjene de at anføres fuldstændigen.

Infin.	Præs.	Præt. Indic.	Præt. Conj.	Præt. Partic.
segja	segi	sagða	segða	sagðr
þegja	þegi	þagða	þegða	þagat

þykkja (þikkja)	þykki *)	þótta	þætta	þótt ;
yrkja	yrki	orta	yrta	ortr
sœkja	sœki	sótta	sœtta	sóttr
byggja	bygg	hugða	hygða	hugaðr
vilja **)	1 P. vil, 2 vill ell. vilt, 3 vill	vilda	vilda	viljaðr
setja	set	setta	setta	settr
selja	sel	selda	selda	seldr
skilja	skil	skilda	skilda	skildr (skilinn)
heyja (há)	hái	háða	hæða	háðr
þreyja (þrá)	þrái	þráða	þræða	þráðr
lýja	lý	lúða	lýða	lúðr lúinn
flýja	flý	flýða	flýða	flýiðr
duga	dugi	dugða	dygða	dugat
vaka	vaki	vakta	vekta	vakat ***)
kaupa	kaupi	keypta	keypta	keyptr
þola	þoli	þolda	þylda	þolat
þora	þori	þorða	þyrða	þorat
una	uni	unda	ynda	unat
lifa	lifi	lifða	lifða	lifat
vara	vari	varða varaða	verða	varat
trúa	trúi	trúða	trýða	trúaðr
ná	næ eller nái	náða	næða	náðr
ljá	lé (ljæ)	léða	léða	léðr (lénn)
gera ell. göra	geri	gerða	gerða	gerðr
görva	göri	görða	görða	görðr

45. III. De fire vokaliske Verber gnúa, snúa, gróa og róa have

*) Dette Ord har, naar det bruges impersonalt, ofte i 3die Pers. Præt. þykki for þykkir; det findes ogsaa skrevet med enkelt k, þykja og med i þikja.

**) Som Infinitiv bruges ogsaa vildu.

***) vakinn, vaagen, er Adjektiv; vakiðr, Præt. Partic. af vekja.

de besynderlige Præteriter gnéra, snéra, gréra, réra, ogsaa skrevet gnœra, snœra, grœra, rœra, i Part. gnúinn, snúinn, gróinn, róinn. Paa lignende Maade flecteres undertiden ogsaa sá, der baade har sáða og séra; af slá finder man og sléra.

46. IV. Anomale Smaaverber, fordetmeste Hjælpeverber. Disse ere enten fleerstammede eller enkeltstammede.

Fleerstammet er, ligesom esse i Latinen og „seyn" i Tydsken, Ordet vera, at være.

Af 1ste Stamme dannes hele Præs. Ind.

em, ert, er; erum, erut, eru;

i de ældste Haandskrifter:

em, est, es; erum, erum, eru. (Jvfr. εἰμί, εἶ, ἐστί).

Af 2den Stamme, hvoraf det tydske Infin. „seyn", dannes hele Præs. Conjunctiv.

sjá (sé), sér, sé; sém, sét, sé (séim, séit, séi).

Af 3die Stamme, der i Gotisk er et fuldstændigt Verbum, som i Præs. (visa) har Betydningen at existere, vedblive, være, dannes de øvrige Former:

Præt. Ind.

var, vart, var; várum, várut, váru;

i de ældste Haandskrifter:

vas, vast, vas; várum, várum, váru.

Præt. Conj.

væra, værir, væri; værim, værit, væri.

Imper. ver. Præs. Part. verandi, gl. vesandi. Præt. Part. verit.

47. Enkeltstammede ere:

hafa, eiga, knega, mega, kunna, þurfa, vilja, skulu, munu, vita, muna.

hafa, have, er forhen omtalt.

eiga, at eie, have (gr. ἔχειν)

Præs. Ind. á, átt, á; eigum, eigut, eigu.

Præſ. Conj.

eiga, eigir, eigi; eigim, eigit, eigi.

Præt. Ind.

átta, áttir, átti; áttum, áttut, áttu.

— Conj.

ætta, ættir, ætti; ættim, ættit, ætti.

Præſ. Part. eigandi. Præt. Part. áttr.

Knega og mega, der begge betyde at kunne (ofte i Betydningen af »monne«, engl. do) flecteres aldeles paa ſamme Maade:

Præſ. Ind.

kná, knátt, kná; knegum, knegut, knegu.

— Conj.

knega, knegir, knegi; knegim, knegit, knegi.

Imp. Ind.

knátta, mátta, ſom átta.

— Conj.

knætta, mætta, ſ. ætta.

Kunna, kunne,

Præſ. Ind.

kann, kant, kann; kunnum, kunnut ell. kunnit, kunnu ell. kunna.

— Conj.

kunna, kunnir, kunni, kunnim, kunnit, kunni.

Præt. Ind.

kunna, kunnir, kunni; kunnum, kunnut, kunnu.

— Conj.

kynna, kynnir, kynni; kynnim, kynnit, kynni.

Præſ. Part. kunnandi. — Præt. kunnat.

þurfa, behøve,

Præſ. Ind.

þarf, þarft, þarf, þurfum, þurfut, þurfu.

— Conj.

þurfa, þurfir, þurfi; þurfim, þurfit, þurfi.

Præt. þurfta — Conj. þyrfta.

Skulu og **muna** (skulle og monne) anomale Infinitiver:

Præs. Ind.

skal, skalt, skal; skulum, skulut, skulu.

mun (man), munt (mant), mun (man), munum, munut, munu.

— Conj.

skula, skulir, skuli, skulim, skulit, skuli (eller **skyla** o. s. v.)

muna, munir, muni; munim, munit, muni (ogsaa **myna** o. s. v.)

Præt. **skylda, munda.** Conj. **skylda, mynda** ell. **munda.**

Præt. Part. mangler.

Infinitivformen **skyldu** og **mundu** findes ofte for **skulu** og **munu.**

48. Til denne Klasse kunne, idetmindste fra Formens Side, ogsaa henføres:

Vita, vide:

Præs. Ind. **veit, veizt, veit, vitum, vitut, vitu.**

— Conj. **vita.**

Præt. **vissa.**

Præs. P. **vitandi.** — Præt. **vitaðr.**

Muna, erindre:

Præs. Ind. **man, mant, man, munum, munit, muna.**

— Conj. **muna.**

Præt. **munda.** — Conj. **mynda.** — Præt. Partic. **munaðr.**

Det har saaledes flere Former tilfælles med **munu.**

Unna, elske, gaar ganske som **kunna.**

De fleste af disse Verber have, ligesom de tilsvarende i Græsk og Latin, Præteritums Form med Præsens-Betydning, f. Ex. **veit** = οἶδα = **novi**; ligesaa **kann, þarf.**

Substantivernes Flexion.

49. De stærke Substantiver danne Kjendeformer enten ved consonantiske eller ved blandede Endelser, der ligesom de øvrige deels sættes uden Bindevokal, deels med forherskende Bindevokal **i** og **u.** De svage danne Kjendeformerne ved Vokalendelser, foran hvilke

et oprindeligt u er bortfaldet, der dog kommer tilbage i Gen. Plur. Fem. og Neutr.

A. Stærk Flexionsmaade.

Til at betegne saavel Nominativ som Genitiv, det første i Hankjøn, tildeels i Hunkjøn, det sidste i alle tre Kjøn, synes man i de allerældste Tider, ligesom i Gotisk, at have brugt s med forskjellige Vokaler. Disse Endelser paa s ere dog deels ombyttede med r, deels bortfaldne. Saaledes er Hankjønsendelsen i Nom. Sing. -s eller -us altid gjengivet ved -r, naar den ei er assimileret; Hunkjønsendelsen i Nom. Sing. -us bortfalden; Genitiv-Endelserne ere for en Deel forandrede til -ar, og Nominativ-Endelserne i Flertal af Hankj. og Hunkj. til -ar eller -ir.

50. Den stærke Flexionsmaade inddeles i to Declinationer, hver med tre Klasser, een for hvert Kjøn. Første Declination mangler Bindevokal. Anden Declination har oprindelig haft alle tre Bindevokaler, der siden i de fleste Tilfælde ere bortfaldne.

Første Declination.

Singularis.

	Masc.	Femin.	Neutrum.
N.	-r ell. Assimilation	Roden (m. Oml. af u) -r	Roden
G.	-s, ar	-ar	-s
D.	-i eller Roden	-u, i eller Roden (m. Oml. af u)	-i
A.	Roden	Roden (m. Oml. af u), i	Roden

Pluralis.

N.	-ar, ir	-ar, ir	Roden (m. Oml. af u)
G.	-a	-a	-a
D.	-um	-um	-um
A.	-a, i	-ar, ir	Roden (m. Oml. af u)

Paradigmer.

Singularis.

N.	konungr	bragr	gjöf	bygð	fat	orð
G.	konungs	bragar	gjafar	bygðar	fats	orðs
D.	konungi	brag	gjöf (gjöfu)	bygð	fati	orði
A.	konung	brag	gjöf	bygð	fat	orð

Pluralis.

N.	konungar	bragir	gjafar (-ir)	bygðir	föt	orð
G.	konunga	braga	gjafa	bygða	fata	orða
D.	konungum	brögum	gjöfum	bygðum	fötum	orðum
A.	konunga	bragi	gjafar (-ir)	bygðir	föt	orð

51. De Ord, der i Fleertal faae ir, have oprindeligen, ligesom i Gotisk, udgjort en egen Declination for sig selv (ar = ôs, ir = eis), især omfattende Masculiner med en kort Vokal og enkelt Cons. foran -r, men Forskjellen er i Sprogets sædvanlige Form saa ubetydelig, at den ei kan begrunde nogen Deling, saamegetmindre som Brugen af -ar eller s i Genitiv, af -ar eller -ir i Pluralis ved flere Ord er vaklende. Saaledes findes der Hankjønsord, som i Genitiv baade have -ar og -s, som smiðr, smiðs og smiðar. Dativets -i bortkastes ofte i Ord med en lang Vokal eller Position, f. Ex. hæll, hæls, hæl, hæl, hringr, hrings, hring, hring; der gives andre, som i Gen. Sing. have -s, men forresten gaae baade efter konungr og bragr, f. Ex. dalr, G. dals, D. dali og dal; N. Pl. dalir og dalar, Acc. Pl. dali og dala, ligesaa marr; atter andre, der i Gen. have -ar og i N. Pl. -ir, Acc. i, f. Ex. hlutr, munr, matr, bragr, og fornemmelig de afledede Ord paa -naðr og -skapr. Nogle gaae i Plur. som konungr, men danne Gen. Sing. almindeligen paa -ar, som vindr, skógr, grautr. Af Hunkjønsordene kunne de fleste, der i N. Pl. have -ar, ogsaa antage -ir, f. Ex. gjafar og gjafir, farar og farir; jarðar og (oftest) jarðir. Dativets u have ingen Hunkjønsord stadigen beholdt, undtagen alle paa ing og ung, men selv i disse falder det undertiden bort.

52. I Censtavelses-Ord, hvis Rod slutte med et enkelt l, r, s og en lang Vokal foran, assimileres Nominativets Flexionsendelse r med denne Endeconsonant (sml. § 9 S. 11) som: stóll, þræll, steinn, íss, áss f. stólr, þrælr, steinr, ísr, ásr; dette gjælder altsaa ikke dem, der have en kort Rodvokal, som: dalr, hvalr, vinr, munr, af hvilke dog de med n i Roden aldeles kunne bortkaste r og altsaa i Nom. ogsaa hede vin, mun. Denne Bortfalden af r finder altid Sted naar

Roden ender paa: **fl, gl, rl, sl; fn, gn; fr, gr, kr, tr, ðr, ldr, str; ss, ls, rs, x: afl, fugl, jarl, gísl; svefn, vagn; hafr, sigr, akr, otr, veðr, galdr, rekstr; kross, háls, fors, lax;** alle disse Ord, hvis Rod saaledes slutter med en Sammendyngen af Consonanter have i Nom. Pl. **ar.**

53. I Fleerstavelsesord assimileres altid **l** og **n** i Afledningsendelserne med **r**, som: **kaðall, ketill, himinn, jötunn** f. **kaðalr, ketilr, himinr, jötunr;** og Afledningsendelsens Vokal bortfalder i Regelen overalt, hvor Flexionen begynder med en Vokal, hvilket naturligviis ikke blot gjælder Hankjønsord, som: **kaðall,** Dat **kaðli,** Nom. Plur. **kaðlar, jötunn,** Dat. **jötni, aptann,** Dat. **aptni,** N. Plur. **aptnar, hamarr,** Dat. **hamri,** N. Plur. **hamrar, jöfurr,** Dat. **jöfri,** N. Pl. **jöfrar, Göndul,** Gen. **Göndlar, Skögul,** Gen. **Sköglar, sumar,** Dat. **sumri, óðal,** Dat. **óðli.** Om de faa Ord, der herved erholde Gjenomlyd, see § 16, b.

Som Exempler paa denne sammentrukne Declination anføres:

		Masc.		Neutrum	
Sing.	N.	hamarr	himinn	sumar	höfuð
	G.	hamars	himins	snmars	höfuðs
	D.	hamri	himni	sumri	höfði
	A.	hamar	himin	sumar	höfuð
Plur.	N.	hamrar	himnar	sumur	höfuð
	G.	hamra	himna	sumra	höfða
	D.	hömrum	himnum	sumrum	höfðum
	A.	hamra	himna	sumur	höfuð

Alle saaledes sammentrukne Masculina have Plur. paa **ar**; i Neutr. med **a** i Afledningsendelsen omlyder dette til **u**. S. § 16.

54. Neutra paa **-að, -an** sammendrages ikke, f. Ex. **herað, heraði, heruð; mannlíkan, mannlíkani.**

Endelserne **-aðr** (Masc.) og **-an** (Femin.) underkastes ofte **u**-Omlyd, f. Ex. **fögnuðr (fagnaðr), skipun (skipan),** som om der foran Hankjønsmærket **-r** var bortfaldet et **-u.** Ved Femininerne, hvor en Nominativsform paa **-u** maa antages at være den oprindelige, er Endelsen **-un** igrunden rigtigst, dog kommer **a** gjerne tilbage i Gen.

At den svage Omlyd ved **i** ei er tilstede i denne Declination, har sin Grund deri at det ikke er organisk, eller Bindevokal, men tilhører den blotte Endelse, hvori den somoftest ikke engang oprindelig hører hjemme, f. Ex. **fiski,** Got. **fiska**; herfra undtages dog **dagr,** G. **dags,** D. **degi,** Plur. **dagar.**

55. Der gives mange Ord, hvis Rod oprindelig har sluttet med et j eller v, og hvis Rodvokal derfor i alle for den stærke Omlyd modtagelige Tilfælde allerede i Nominativ ere forandrede ved denne. Disse antage en tilsyneladende noget forandret Declinationsmaade, idet enten a) (i Ord med kort Rodstavelse, og enkelte lange paa g og k) j og v indskydes foran de Casusendelser, der begynde med en Vokal, eller b) (i Ord med lang Rodstavelse) dette j kommer frem som i i flere Casus, (Jvfr. § 21) nemlig i hele Sing., Masc. og Neutr., i Dat. og Acc. Sing. Fem. og i Nom. Acc. Pl. Neutr., hvorhos i Neutr. j indskydes efter g og k foran a og um.

Exempl. a)		Masc.	Femin.	Neutr.
Sing.	N.	lækr	klyf	nes
	G.	lækjar ell. læks	klyfjar	ness
	D.	læk	klyf	nesi
	A.	læk	klyf	nes
Plur.	N.	lækir	klyfjar	nes
	G.	lækja	klyfja	nesja
	D.	lækjum	klyfjum	nesjum
	A.	læki	klyfjar	nes

Anm. a) Masculina, der flekteres som lækr, ere fornemmelig følgende: beðr, bekkr, belgr, bœr, bylr, byrr, drengr, drykkr, hryggr, hylr, hyrr, leggr, reykr, rifr, seggr, sekkr, serkr, styrr, vefr, veggr, verkr. þvengr. Af disse antage følgende aldrig Genitiv paa s: bœr, bylr, byrr, hylr, hyrr, styrr, og det første har foruden den regelmæssige Genitiv bœjar ogsaa undertiden bjár see nedenf. § 60. herr har alm. Gen. hers, undtagen i Sammensætningen allsherjar. b) Femininer, der gaae som klyf, ere: ben, egg, fit, il, mey, nyt (Nytte), syn. c) Som nes gaae følgende Neutra: egg, flet, kyn, men, nef, net, rif, sel, skegg, sker, veð, þil.

		Masc.	Femin.	Neutr.
Sing.	N.	söngr	ör	söl
	G.	söngs	örvar	söls
	D.	söngvi	öru (f. örvu)	sölvi
	A.	söng	ör	söl
Plur.	N.	söngvar	örvar	söl
	G.	söngva	örva	sölva
	D.	söngvum (söngum)	örvum (örum)	sölvum (sölum)
	A.	söngva	örvar	söl

Anm. a) Som söngr gaae: hjörr, hörr, mörr, spörr, Plur. hjörvar, mörvar, hörvar, spörvar, börr almindelig kun brugelig i Pl. börvar; i Gen. afvige sær, snær, hvor de have sævar, snævar, og i Dat oftere sæ og snæ lig Acc. end sævi, snævi; som Biforme til sær og snær findes: sjár, sjór, snjár, snjór. b) Som ör gaae böð, stöð, dögg, rögg, af de to sidste finder man ogsaa i Genitiv daggar, raggar. c) Som söl gaae: fjör, kjöt, mjöl, skrök. Som en orthographisk Forskjellighed mærke man, at ofte findes i disse Ord f brugt som v, som hjörfi, sæfar.

b)		Masc.	Femin.	Neutr.	
Sing.	N.	hirðir	veiðr	epli	merki
	G.	hirðis	veiðar	eplis	merkis
	D.	hirði	veiði	epli	merki
	A.	hirði	veiði	epli	merki

Plur.	N.	hirðar	veiðar	epli	merki
	G.	hirða	veiða	epla	merkja
	D.	hirðum	veiðum	eplum	merkjum
	A.	hirða	veiðar	epli	merki

Som flere Exempler kan man mærke af Masculina: einir, hellir, hersir, læknir, mækir o. s. v.; af Neutra: dœmi, enni, erendi, erfiði, fylki, herbergi, riki o. s v.

Feminina ere: byrðr, elfr, ermr, festr, heiðr, merr, myrr, æðr; nogle afvige i Nom. Sing. derved, at de antage i istf. r, men gaae forresten aldeles som veiðr, nemlig: eyri, lygi, helgi (dog finder man ogsaa Nom. helgr), öxi (got. aqvizi), det sidste har i Regelen Gen. og Plur. öxar, men undertiden forekommer dog Formen axar, med Gjenomlyd; fiski har i Gen. fiskjar og mangler Plur. Ordene brúðr og vættr gaae i Singularis som veiðr, men have i Pluralis brúðir og vættir.

56. Anden Declination.

Sing.

	Masc.*)	Fem.	Neutr.
N.	-r (m. Oml. af u)	Roden (m. Oml. af u)	Ingen regelmæssige Ord.
G.	-ar	-ar, ell. -r (m. Oml. af i)	
D.	i (m. Oml. af i)	Roden (m. Oml. af u)	
A.	Roden (m. Oml. af u)	Roden (m. Oml. af u)	

Plur.

	Masc.	Fem.
N.	-ir (m. Oml. af i)	-r (m. Oml. af i)
G.	-a	-a
D.	-um	-um
A.	-u	-r (m. Oml. af i)

Paradigmer.

Masc.

Sing.	N.	viðr	mögr	kjölr	dráttr
	G.	viðar	magar	kjalar	dráttar
	D.	viði	megi	kili	drætti
	A.	við	mög	kjöl	drátt

*) Oprindelig:

-u-r	-i-ir
-a-ar	-a-a
-i-i	-u-um
-u	-u-u.

Plur.	N.	viðir	megir	kilir	drættir
	G.	viða	maga	kjala	drátta
	D.	viðum	mögum	kjölum	drattum
	A.	viðu	mögu	kjölu	dráttu

Femin.

Sing.	N.	tönn	rót
	G.	tannar	rótar
	D.	tönn	rót
	A.	tönn	rót
Plur.	N.	tennr	rœtr
	G.	tanna	róta
	D.	tönnum	rótum
	A.	tennr	rœtr

Den anden Declination bærer allerede Spor af en ved Vokalindskydelser bevirket Form-Udvidelse eller Afledning, hvorved den danner Overgangen til den tredie eller svage. En Hjort hedder paa Angels. heorot, hvortil en Oldform' som hjörutr vilde svare. Af Ordet björn har man foruden Femin. birna ogsaa bera, der forudsætter Hankjønsformen berr eller bjarr (tydsk Bär), hvoraf afledet björun, samdr. björn. Ligeledes er fjörðr (opr. fjöruðr) øiensynligt sammenhængende med fjarr, fjærnt.

57. Hankjønsmærket -r bortfalder i Ordene örn, björn, knörr Gen. arnar, bjarnar, knarrar, i spánn assimileres det med Rodens n, dette sidste Ord har i Gen. spáns, men gaaer forresten som dráttr, ligesaa bógr, der i Gen. har bógs, men i de øvrige Casus deels baade kan følge dráttr (naturligviis med omlydt ó til œ) og konungr efter 1ste. Conjugation. Kvistr har ogsaa i Gen. kvists, men bøier Plur. som viðr.

58. Nogle af de til denne Deel henhørende Ord med Vokalen i have undertiden i Acc. Plur. i for u, som: limu og limi af limr, disse bortkaste ogsaa undertiden Dativets i; sonr ell. son (i det ældste Sprog sunr) har Gen. sonar, Dat. syni, Acc. son, Plur. synir, Gen. sona, Dat. sonum, Acc. sonu

59. De Hunkjønsord af denne Declination, som ende paa k eller g, danne almindeligen Gen. Sing. paa r lig Nom. Plur., som: vík, eik, mjólk, mörk, stöng, sæing, Gen. víkr, eikr, mjólkr, merkr,

stengr, sæingr; bók derimod har altid Gen. bókar, Plur. bækr. Sjælden finder man i denne Declination Dativ. Singularis paa u, som: grindu af grind. Plur. r opsluges undertiden, naar Ordet ender paa nn, gl, som: tenn, negl for tennr, neglr af tönn, nögl. De fleste af denne Declination, som i Rodstavelsen have ö, kunne ogsaa gaae efter 1ste Declination, som: mörk, rönd, stöng.

Af Neutra gives ingen regelmæssige. Ordet fé kunde man betragte som en sammendragen Form af fehu ɔ: fjöhu (f. fihu, got. faíhu). Altsaa:

	Sg.	Pl.
N.	fé	fé
G.	fjár	fjá
D.	fé	fjám
A.	fé	fé *)

Derhos kjendes Fleertalformen læti (Fagter), Gen. láta, Dat. látum.

Almindelige Bemærkninger ved den stærke Flexionsmaade.

60. Ved Censtavelsesord, der ende paa en Vokal, finder under Flexionen en Sammentrækning Sted. Da nogle desuden have andre Uregelmæssigheder, anføres de vigtigste her:

a) Hankjønsord: nár, Gen. nás, Dat. og Acc. ná, Plur. Nom. nár eller náir, Gen. ná, Dat. nám, Acc. ná eller nái; saaledes ogsaa ljár, skjár, jór, Gen. jós, Dat. og Acc. jó, Plur. jóar eller jóir.

Freyr, Gen. Freys, Dat. og Acc. Frey.

Týr, Gen. Týs, Dat. og Acc. Tý; ligedan ýr, en Bue.

Skór, Gen. skós, Dat. og Acc. skó, Plur. skúar, (skór), Gen. skúa (skóa), Dat. skóm, Acc. skúa (skó).

---

*) Den oprindelige Form maa have været:

fehu (fjöhu)	fehu
fjahar	fjaha
fehi (fihi)	fjöhum
fehu	fehu.

b) Hunkjønsord: á, Gen. ár, Dat. og Acc. á, Plur. N. A. ár, Gen. á, Dat. ám; saaledes ogsaa brá, gjá, krá, ljá, rá, spá, þá.

tá, Gen. tár, Dat. og Acc. tá, Plur. tær, Gen. tá, Dat. tám.

ær, Gen. ær, Dat. og Acc. á, Plur. ær, Gen. á, Dat. ám.

mær, kun i Nominativ, de andre Casus dannes af mey.

kló, Gen. klóar, Dat. og Acc. kló, Plur. klœr, Gen. klóa, Dat. klóm, saaledes ló, ró, fló.

frú, Gen. frúr (frú), Dat. Acc. frú, Plur. frúr, Gen. frúa, Dat. frúm.

kýr, Gen. kýr, Dat. Acc. kú, Plur. kýr, Gen. kúa, Dat. kúm.

c) Neutra: kné, Gen. knés, Dat. og Acc. kné, Plur. N. A. kné, Gen. knjá, Dat. knjám; saaledes tré, hlé, spé.

Ligesom man undertiden finder Formen fear og feiar f. fjár, saaledes finder man ogsaa bœr, bœjar sammendraget

Gen. S. bear, bjár

Dat. Pl. beom, bjám.

61. Uregelmæssige ere:

1) Slægtskabsordene faðir, bróðir, móðir, dóttir, systir, der declineres saaledes:

N.	faðir	bróðir	móðir,	dóttir	systir
G.	föður	bróður	móður		systur
D.	föður - feðr	bróður - brœðr	móður		systur
A.	föður	bróður	móður		systur
N.	feðr	brœðr	mœðr,	dœtr	systr
G.	feðra	brœðra	mœðra		systra
D.	feðrum	brœðrum	mœðrum		systrum
A.	feðr	brœðr	mœðr,	dœtr	systr

Af „faðir" haves ogsaa Formen föðr, Gen. föðrs, D. föðr, Acc. föðr.

2) nátt ell. nótt, der gaaer som rót, men i Plur. faaer nætr istf. nættir, meget sjælden nœtr.

Hertil kan henføres den uregelmæssige Plur. af hnot (en Nød), hnetr, hvorved man faaer Flexionen: hnot, hnotar, hnot, hnot, hnetr

hnota, hnotum, hnetr; for hnetr finder man ogsaa Formerne hnötr og hnytr.

3) Dagr, der ellers gaaer som konungr, faaer i Dat. S. degi, altsaa efter 2den Decl.

4) Maðr (ɔ: Mannr) gaaer i Sing. efter 1ste Decl., Gen. manns, Dat. manni, Acc. mann, i Plur. efter 2den, dog med syncoperet Endelse i N. og A. nemlig:

menn, manna, mönnum, menn.

4) Hankjønsordene fingr, fótr og vetr (efter 2den) bøies saaledes:

Sing.	Nom.	fingr	fótr	vetr
	Gen.	fingrar	fótar	vetrar
	Dat.	fingri	fœti	vetri
	Acc.	fingr	fót	vetr
Plur.	Nom.	fingr	fœtr	vetr
	Gen.	fingra	fóta	vetra
	Dat.	fingrum	fótum	vetrum
	Acc.	fingr	fœtr	vetr.

5) Hönd (Fem.) har i Dat. S. hendi ligesom Hankjønsformen af 2den Decl., Plur. hendr.

6) Femininerne gás, mús, lús, brún gaae i Sing. efter 1ste Decl., dog uden u i Dat., men danne Nom. og Acc. Plur. efter 2den og assimilerende; paa samme Maade gaaer det kun i Plur. brugelige dyrr.

gæss	mýss	lýss	brýnn	dyrr
gása	músa	lúsa	brúna	dura
gásum	músum	lúsum	brúnum	durum
gæss	mýss	lýss	brýnn	dyrr

For dyrr Fem. Plur. finder man ogsaa dyr som Neutr. Plur., der har Gen. og Dat. dyra, dyrum.

7) Nogle Ord faae i Plur. et andet Kjøn, f. Ex. lim, mund, der i Sing. ere Neutra, i Plur. Feminina; dette er især Tilfældet med nes og tún, naar de bruges som Stedsnavne; da finder man Nesjar og Túnir (f. Ex. Sigtúnir, Túnir).

8) Ordene guð og byskup gaae efter 1ste Decl., men udelade Nominationsmærket r. Dog findes undertiden byskupr.

9) Ordet eyrir, Gen. eyris, har i Plur. aurar, aura o. s. v.

B. Svag Flexionsmaade.

62. Det n, der her oprindeligen fandtes i alle Flexionscasus, er i de fleste Tilfælde bortfaldet. Kun i Gen. Pl. af Fem. paa -a og af Neutr. forekommer det endnu.

De yderst simple Former af den svage Flexionsmaade kunne henføres til en eneste (den tredie) Declination, hvoraf Femin. har Underafdelingen paa a og i.

Tredie Declination.

		Masc.	Fem. a)	Fem. b)	Neutr.
Sg.	N.	-i	-a	-i	-a
	G.	-a	-u	-i	-a
	D.	-a	-u	-i	-a
	A.	-a	-u	-i	-a
Pl.	N.	-ar	-ur	-ir	-u
	G.	-a	-na	-a	-na
	D.	-um	-um	-um	-um
	A.	-a	-ur	-ir	-u

Paradigmer.

	Masc.	Fem.		Neutr.
Sg.	hani	gata	æsi	hjarta
	hana	götu	æsi	hjarta
	hana	götu	æsi	hjarta
	hana	götu	æsi	hjarta
Pl.	hanar	götur	æsir	hjörtu
	hana	gatna	æsa	hjartna
	hönum	götum	æsum	hjörtum
	hana	götur	æsir	hjörtu

Masculinerne herra og síra have allerede i Nominativ -a, og

ere saaledes indeclinable i Singularis. Ordet endir har i Nom. Sing. stærk Form, men gaaer forøvrigt som hani, dog forekommer ogsaa den regelmæssige Nom. endi. Femininer paa -na tilføie intet nyt n i Gen. Pl., dog kona faar kvenna. Femin. paa i, der gaae som æfi, ere fornemmelig Abstrakter dannede af Adjektiver, hvilke kun sjælden forekomme i Pluralis, som: blíði, mildi, heiðni, kristni.

Den stærke oprindelige Rodendelse j eller v gjør ogsaa her nogen Forandring, idet den baade virker stærk Omlyd i alle for denne modtagelige Former og desuden fordrer Indskydning af j foran a og u, af v foran a og i, og ofte foran u. Saaledes:

vili	Yngvi	bylgja	völva
vilja	Yngva	bylgju	völvu
vilja	Yngva	bylgju	völvu
vilja	Yngva	bylgju	völvu
viljar		bylgjur	völvur
vilja		bylgna	völvna
viljum		bylgjum	völvum
vilja		bylgjur	völvur

Ofte opstaaer paa denne Maade af eet Ord to Former, f. Ex. Ingi og Yngvi, vala og völva.

De hyppigste Masc. paa -i med den stærke j-Omlyd ere især Afledsord paa -ingi, f. höfðingi.

Femininer paa -ja, der ikke foran j have en Ganebogstav, kunne ei faae n i Gen. Plur., men danne dette som Nom. Sing., f. Ex. lilja, lilja, ikke lilna.

63. Participiernes Substantivform afviger kun i Fleertallet og flecteres da med Endelserne -r, -a, -um, -r, hvor -r egentlig staar for -ir og bevirker Omlyd; saaledes lesandi og búandi:

lesendr	búendr
lesanda	búanda
lesöndum	búöndum
lesendr	búendr

Búandi sammendrages oftest til bóndi, og faar da i Pl.:

bændr
bónda
bóndum
bændr.

Undertiden beholdes Omlyden gjennem alle Casus, som búenda, bænda, búendum, bændum.

I „fjándi" finder derimod ingen Omlyd Sted, det heder i Pl. fjándr, ikke fjændr.

Som lesandi gaar ogsaa frændi.

Substantivers Kjønsforandring.

64. Denne bestaar kun i Overgang fra Masc. eller Neutr. til Fem., der oftest skeer ved at tilføie den stærke Rodform a, idet tillige Rodvokalen forandres efter i-Omlyden, f. Ex. úlfr, ylfa, köttr,

ketta, björn, birna, hross, hryssa. Undertiden dannes Femin. stærkt, f. Ex. marr, merr. Af de svage Masc. dannes kun Femin. ved Aflydens Vei, f. Ex. hani, hœna.

Adjectivflexion.

65. Denne er enten stærk eller svag; stærk, naar Adjectivet eller Substantivet med sit Adjektiv staar ubestemt (f. Ex. svartr hestr en sort Hest, eller hestrinn er svartr, Hesten er sort); svag, naar Adjectivet tilligemed Substantivet staar bestemt, f. Ex. hinn svarti hestr, den sorte Hest, mikli garðr, den store Gaard.

a) Stærk Flexion.

66. Hankjønsmærket er her -r, der assimileres saaledes som ovenfor (§ 9) er bemærket, f. Ex. svartr, blindr, góðr, berr, men lítill (f. lítilr), fránn (f. fránr), sæll (f. sælr), víss (f. vísr), ýmiss (f. ýmisr). Hankjønsmærket r falder bort, naar Roden er rr, ss, fn, gn, kn, rn: þurr, hvass, jafn, skygn, frœkn, gjarn (se § 52).

Hunkjønsformen har i Nom. Sg. Roden med u-Omlyd paa Grund af et udeladt Slutnings-u, f. Ex. svört (af svartr), glöð (af glaðr).

Neutralformen har i Nom. Sg. -t, hvormed ð og det dobbelte n (der efter § 8 kan ombyttes med ð) assimileres til tt, f. Ex. góðr, gott, sannr (saðr) satt. Fleerstavelsesord paa -inn, Ordene mikill, lítill danne Neutr. paa -it; slutter Roden med en fordobblet Consonant, forenkles denne foran t: allr, alt; þurr, þurt.

Nom. Sg. i Fem. er her, som i alle Sprog af denne Stamme, ligt Nom. og Acc. Pl. i Neutr.

I de Endelser, hvor i forekommer, er det ei Bindevokal og bevirker derfor ingen Omlyd.

Gen. og Dat. Sing. i Fem., og Gen. Pl. i alle Kjøn dannes ved Endelser, der begynde med r, hvilket opsluges af Ro-

dens Endeconsonant i alle Ord, der opsluge r i Nom. Sg. Masc., dog beholdes r ofte i dem paa -s.

Endelserne ere:

		Masc.	Fem.	Neutr.
Sg.	N.	- r (l, n, s)	Roden (m. Oml. af u)	- t
	G.	- s	- rar	- s
	D.	- um	- ri	- u
	A.	- an	- a	- t
Pl.	N.	- ir	- ar	Roden (m. Oml. af u)
	G.	- ra	- ra	- ra
	D.	- um	- um	- um
	A.	- a	- ar	Roden (m. Oml. af u)

Saaledes:

hvatr	hvöt	hvatt	víss	vís	víst
hvats	hvatrar	hvats	víss	víssar, vísrar	víss
hvötum	hvatri	hvötu	vísum	víssi, vísri	vísu
hvatan	hvata	hvatt	vísan	vísa	víst
hvatir	hvatar	hvöt	vísir	vísar	vís
	hvatra			víssa, vísra	
	hvötum			vísum	
hvata	hvatar	hvöt	vísa	vísar	vís
sæll	sæl	sælt	brúnn	brún	brúnt
sæls	sællar	sæls	brúns	brúnnar	brúns
sælum	sælli	sælu	brúnum	brúnni	brúnu
sælan	sæla	sælt	brúnan	brúna	brúnt
sælir	sælar	sæl	brúnir	brúnar	brún
	sælla			brúnna	
	sælum			brúnum	
sæla	sælar	sæl	brúna	brúnar	brún

Hvor Roden ender med en Vokal, fordobbles t i Neutr., som blár blátt, nýr nýtt, mjór mjótt, dette er ogsaa som oftest Tilfælde med r i Gen. og Dat. Fem. og i Gen. Plur.: blárrar, blárri, blarrá; nýrrar, nýrri.

67. Endelserne paa -rar, -ri, -ra ere egentligen afkortede Former, istedetfor -irrar, -irri, -irra, eller maaskee rettere -eirar, -eiri, -eira, Got. -áizós; (áizái), -áizê, -áizô, oldhøitydsk -êrâ, -êru, -êro. Dat. Sg. F. er hos Goterne, besynderligt nok, afkortet til ái f. áizái. der efter Analogi af Pronom. kan skjønnes at have været den oprindelige Form.

68. I Ord, hvor et j eller v er opslugt, foregaar under Flexionen samme Indskydelse af det oprindelige j eller v, som ved Substantivernes Flexion (see § 55) saaledes:

miðr	mið	mitt	þykkr	þykk	þykt
miðs	miðrar	miðs	þykks	þykkrar	þykks
miðjum	miðri	miðju	þykkum	þykkri	þykku
miðjan	miðja	mitt	þykkvan	þykkva	þykt
miðir	miðjar	mið	þykkvir	þykkvar	þykk
	miðra			þykkra	
	miðjum			þykkum	
miðja	miðjar	mið	þykkva	þykkvar	þykk

Som miðr gaaer og nýr og i ældre Haandskrifter ríkr, der ellers ikke pleier at indskyde j.

Som þykkr gaa naturligviis alle Adjectiver med Rodvokalen ö: dökkr, glöggr, fölr; foran Dativsendelsen um, u falder somoftest v bort, þykkum, glöggum, dog finder man ogsaa glöggvum o. d.

Et v indskyde ogsaa Ordene mjór, sljór, frjór, hvilke to sidste Ord efter Analogien snjór, frjó (s. § 55) ogsaa have Formen slær, fræр; hár (høi) kan baade antage og undvære dette v, og udstøder i sidste Tilfælde Flexionsvokalen a og u: hávum og hám, háva og há.

I Former paa -l, -n, -r, hvor Hankjønsmærket r er assimileret eller bortfaldet, finder i Flexionen Vokal-Udstødelse Sted, i samme Tilfælde, som ved Substantiver af denne Form, (efter § 19); saaledes gamall, Dat. gömlum, Acc. gamlan, i Fem. gamla, Nom. Pl. gamlir o. s. v. Ligeledes galinn, gölnum, galnir. En Forkortning som den ovennævnte finder ofte Sted i Ord paa -agr, -igr, -ugr, f. Ex. heilagr og helgr, heilagrar og helgrar, heilögum og helgum o. s. v. Ligeledes öfugr og öfgr, öfugrar, öfgrar; den sammentrukne Form bruges dog almindeligen kun, hvor Flexionsendelsen begynder med en Vokal.

De samme Ord, der danne Neutr. -it, altsaa Fleerstavelses-Ord paa -inn, samt mikill og lítill, danne Acc. Sg. i Masc. paa -inn, altsaa f. Ex. galinn, Acc. galinn, ikke galnan; mikinn, lítinn, ikke miklan, litlan.

Som en Uregelmæssighed maa det ansees, at lítill i alle forkortede Former forandrer í til i, f. Ex. litlum; i mange Haandskrifter forandres mikill i samme Tilfælde i til y, s. myklan, myklum.

Naar Particip. Præt. ved Siden af Hovedformen -ðr (iðr) have Endelsen -inn giver dette Anledning til en blandet Flexion, idet alle de Former, hvor n under Forkortningen kommer i umiddelbar Berørelse med Rodconsonanten, ikke taales; de andre bestaae ved Siden af hverandre. Altsaa:

talinn, taliðr, taldr	talin, talið, töld	talit, talt
talins, taliðs, talds	talinnar, taldrar	talins, taliðs, talds
töldum	talinni, taldri	töldu
talinn, taldan	talda	talit, talt
taldir	taldar	talin, talið, töld
	talinna, taldra	
	töldum	
	taldar	

I senere Tider have Islænderne ved en Misbrug overført denne dobbelte Flexionsform ogsaa paa Part. af stærke Verber, som galinn (af gala), der i Fem. Gen. hos dem baade faar galinnar og galdrar o. s. v.

b) Svag Flexion.

69. I Sing. aldeles som den svage Substantivflexion, i Pl. i alle Gen. og Cas. -u.

Saaledes:

N.	hvati	hvata	hvata
G.	hvata	hvötu	hvata
D.	hvata	hvötu	hvata
A.	hvata	hvötu	hvata

I Fleertal overalt hvötu.

Den svage Flexions Former rette sig ved Endelsen -i ganske efter den stærke Forms -ir, ved -a efter den stærkes -a, ved -u efter den stærkes -u. Saaledes bevirker -i ingen Omlyd; ved -a og -u fremkommer ethvert opslugt j eller v, og overalt finder Sammendragning Sted i samme Tilfælde og paa samme Maade, som ved de stærke Former, af talinn taldi, talda, töldu; derimod af galinn galni, galna, gölnu.

Der gives Adjectiver, der kun bruges i svag Form, f. Ex. fulltíði, forvitri, örviti, andvani o. s. v.; disse bruges som oftest aldeles indeclinabelt paa -a, f. Ex. fulltíða, sammœðra, i alle Kjøn og Tal o. s. v.

Adskillige af disse Ord have ogsaa stærke Former, s. fulltíðr, sammœðr, örvitr.

Gradforhøining og de gradforhøiede Adjectivers Flexion.

70. Gradforhøiningen dannes ved (Comp.) -ri (Sup.) -str, der forbindes med Roden ved Bindevokalen i eller a; den første virker Omlyd, og bortkastes, den anden bibeholdes; saaledes fremkomme de stærke Former -ri, -str med Omlyd, de svage -ari, -astr uden Omlyd.

Expl.	fagr	fegri	fegrstr
	lágr	lægri	lægstr
	stórr	stœrri	stœrstr
	ungr	yngri	yngstr
	spakr	spakari	spakastr

I ethvert Ord, hvor Flexionsstavelsens r assimileres med Rodens n og l, finder samme Assimilation Sted i det stærke Comparativ, som:

vænn vænni sæll sælli.

Ved Comparativet med a finder Formforkortning Sted i samme Tilfælde som ved Casusflexionen, saaledes af

auðigr auðgi auðgari
öflugr öflgi öflgari.

Enkelte Ord compareres baade med a og i, som:

djúpr, djúpari og dýpri, djúpastr og dýpstr.
dýrr, dýrari og dýrri, dýrstr og dýrastr.

Dog er den stærke Form den ældste og bedste.

Nogle Ord have stærkt Comp., svagt Superl., som:

seinn, seinni, seinastr.
nýrr, nýrri, nýjastr.

De Ord, der sædvanligviis i alle Ord af denne Sproggreen have høiere Grader, der ere dannede af et andet tabt Positiv, ere ogsaa i vort Oldsprog fleerstammede:

góðr	**betri**	**beztr**
illr	**verri**	**verstr**
mikill	**meiri**	**mestr**
lítill	**minni**	**minstr**
gamall (tydsk „alt“)	**eldri (ellri)**	**elztr**
margr	**fleiri**	**flestr**

71. Af de Begreber, der betegne en relativ Stilling eller Beliggenhed, kan der ligesaalidet i vort Sprog, som i noget andet, gives adjectivisfe Positiver men kun Comparativer og Superlativer, hvorimod Roden er et Adverbium eller en Præposition:

(norðr)	**nyrðri (nörðri)**	**norðastr, nyrðstr (nyrztr, nörztr)**
(austr)	**eystri**	**austastr**
(suðr)	**syðri**	**synstr, syztr**
(vestr)	**vestri**	**vestastr**

(fram)	fremri	fremstr
(aptr)	eptri	aptaztr, epztr
(niðr)	neðri	neðstr, neztr
(of)	efri, öfri	efstr, öfstr
(út)	ytri	yztr
(inn)	innri, iðri	instr
(síð)	síðari	síðastr
(óð)	œðri	œðstr, œztr
(fyrir)	fyrri	fyrstr
(ná)	nær	næstr.

Comparativernes Flexion er altid svag, hvorhos maa mærkes:
a) at Fem. ikke faaer -a, Gen. -u, men i alle Cas. -i (s. 58),
b) at Pl. i alle Kjøn og Casus sædvanligviis faaer -i. Altsaa:

	hvatari	hvatari	hvatara
	hvatara	hvatari	hvatara
Fl.		hvatari	

Undertiden finder man Dat. Plur. paa -um, f. Ex. fleirum, stœrrum.

72. Participiernes Flexion.

Præs. Part. paa -andi gaar aldeles som Comparativerne. Undertiden findes i Dat. Pl. den stærke Form -um med eller uden Omlyd som: lifandum mönnum.

Om Præt. Part. paa -inn eller -ðr er ovenfor talt (S. 53).

Talordene og deres Flexion.

73. Cardinaltal:

einn, tveir, þrír, fjórir, fimm, sex, sjau, átta, níu, tíu, ellifu, tólf, þrettán, fjugrtán (fjórtán), fimtán, sextán, sjautján (sjaután), átján, nítján, tuttugu ell. tvítján, tuttugu ok einn o. s. v. þrírtigir (þrjátigi), fjórirtigir, fimmtigir, sextigir, sjautigir, áttatigir, níutigir; hundrað, þúsund.

I Oldsvensk bruges Formen atartán istedetfor átján.

Af disse Tal declineres einn som vænn, undtagen Neutr. eitt, og Acc. Sing. Masc. einn. Tveir, þrír, fjórir saaledes:

tveir, tvær, tvau	þrír, þrjár, þrjú	fjórir, fjórar, fjögur (fjugur)
tveggja	þriggja	fjögurra (fjugurra)
tveim (tveimr)	þrim, þrem (þrimr, þremr)	fjórum
tvá, tvær, tvau	þrjá, þrjár, þrjú	fjóra, fjórar, fjögur (fjugur)

De øvrige til tuttugu (tvítján), dette iberegnet, ere indeclinable, men de følgende indtil hundrað dannes af Talsubstantivet tigr (Antal af ti), der bøies som viðr efter 2den Declin. og tager naturligviis det Ord som numeralst skal bestemmes, i Genitiv, som: fjórir tigir manna, Gen. fjögurra tiga manna, Dat. fjórum tigum manna, Acc. fjóra tigu manna; saaledes finder man disse Talord i de ældste og bedste Haandskrifter, men lidt efter lidt antage de ogsaa en indeclinabel Form paa -tigi, der bruges adjectivisk, nemlig: þrjátigi 30, fjörutig, 40, fimmtigi, sextigi *) o. s. v., hvoraf det første þrjátigi er det i denne Form hyppigst forekommende, som: þrjátigi menn = þrír tigir manna; sjautigi vetrum = sjautigum vetra o. dsl.

Formerne tveir, tvær, tvau, ere aabenbar opstaaede ved en Sammendragning af opr. tva-ir (Omlyd og Sammendr. tveir). tva-ar (smd. tvær ligesom tær af tá § 60), og tvau f. tva-u. Formen tvær er ikke, som Enkelte med Hensyn til det tilsvarende got. tvôs have paastaaet, rigtigere, thi ogsaa i Got. har her øiensynlig fundet en Sammendragning Sted; tvái(s) f. tvá-i(s), tvôs f. tva-as, tvô f. tva-a. Istf. tvau findes i nyere Isl. tvö. Ogsaa þrír, þrjár, þrjú o. s. v. sees ved første Diekast at være smd. f. þrí-ir, þrí-ar, þrí-u.

Hundrað er et regelmæssigt declinabelt Neutrum., Pl. hundruð; þúsund et Fem., Pl. þúsundir. Begge ere egentlig Samlingstal, ikke adjectiviske Cardinaltal; og for þúsund findes ogsaa þúshundrað som Neutr.; Plur. þúshundruð.

Da vore Forfædre ved Siden af Decimalinddelingen ogsaa og i de ældste Tider fortriinsviis, brugte Duodecimalinddelingen, forstaas somoftest ved hundrað i de ældste Skrifter et saakaldet stort Hundred eller 120; derfor findes ogsaa undertiden tíutigir om 100, ellifutigir om 110.

*) I det nuværende Islandske er -tiu overalt kommen istedenfor -tigi, som þrjátiu, sextiu o. s. v.

Her kan man ogsaa anføre báðir, begge, der blot bruges i Pl. og flekteres saaledes:

Nom.	báðir	báðar	bæði
Gen.		beggja	
Dat.		báðum	
Acc.	báða	báðar	bæði

74. Ordenstal.

Fyrsti, annarr, þriði, fjórði, fimti, setti, sjaundi, áttandi (áttundi, átti), níundi, tíundi, ellifti, tólfti, þrettándi, fjugrtándi (fjórtándi), fimtándi, sextándi, sjautjándi, átjándi, nítjándi, tuttugti (tuttugandi, tvítjándi), tuttugti ok fyrsti o. s. v., þrítugti (þrítugandi), fertugti, fjórtugti (-gandi), fimtugti (-gandi), sextugti (-gandi), sjautugti (-gandi), áttatugti (-gandi), nítugti (-gandi), hundraðasti, þúsundasti.

For tuttugti, þrítugti o. s. v. kunne ogsaa bruges tuttugasti, þrítugasti o. s. v.

Flexionen er svag (þriði indskyder j foran Endelsens a og u), undtagen annarr, der flekteres stærkt saaledes:

	Sing.		
Nom.	annarr	önnur	annat
Gen.	annars	annarrar	annars
Dat.	öðrum	annarri	öðru
Acc.	annan	aðra	annat
	Plur.		
Nom.	aðrir	aðrar	önnur
Gen.		annarra	
Dat.		öðrum	
Acc.	aðra	aðrar	önnur

75. Samlingstal eller Talsubstantiver ere:

fimt, et Antal af 5, sjaund, Antal af 7, tigr (ogsaa tegr, tugr, tögr, togr), Ant. af 10 (om dette se ovenfor); tylft, hundrað, þúsund.

Fimt og Sjaund bruges ene og alene om et Tidsrum af 5 eller 7 Dage; begge ere Hunkjønsord, saavelsom tylft.

Til at betegne et Tidsrum af tre eller fire Dage bruger man Sammensætningen þrínættingr og fjórnættingr eller fernættingr; man har ogsaa Formen sjaunættingr. Til at betegne 30, 40, o. s. v. Dage bruges Neutr. af de indbefattende Talord paa -ugr substantivisk, f. Ex. þritugt.

Distributive Tal-Adjectiver ere:
tvennr, þrennr, fern, alle tre regelmæssige.

Indbefattende Tal-Adjectiver dannes for Tiere fra 20—70 incl. ved tugr, fra 80—120 incl. ved ræðr.

Saaledes: tvítugr, þrítugr, fertugr, fimtugr, sextugr, sjautugr, áttræðr, níræðr, tíræðr, ellifuræðr, tólfræðr. Ved at sætte hálf foran et saadant Talord kan man ogsaa betegne en Talstørrelse, der er fem mindre, f. Ex. hálffertugr, indbefattende halvfjerde Tier ɔ: 35; dog bruges denne Betegnelsesmaade næsten aldrig uden om Skibe, der regnedes efter Aaretal, og Personers Alder, f. Ex. hálfþrítugt skip, et 25aaret Skib; hálfþrítugr maðr, en 25aarig Mand.

76. Brøktal med 1 til Tæller dannes ved 3, 4, 5, 6, 8 ved -ungr, der føies til Ordenstallets Neutrum, efterat a er borttaget, f. þriðjungr $\frac{1}{3}$, fjórðungr $\frac{1}{4}$, fimtungr $\frac{1}{5}$, settungr $\frac{1}{6}$, áttungr $\frac{1}{8}$.

Til Sammensætning bruges Formerne ein-, tví-, tve-, þrí-, fer-, og forresten Cardinaltallene; saaledes: einfaldr, tvífaldr, tvefaldr, tvíræði, þrímenningr, ferfættr o. s. v.

Ved saadan Sammensætning og paafølgende Assimilation ere Ordene ellifu og tólf dannede, nemlig ellifu for einlifu (einn lifir) ɔ: een tilbage (neml. over 10), tólf f. tvelifu, tvelif ɔ: to tilbage.

Egennavnenes Flexion.

77. Personsnavne.

Efter 1ste Declination gaae alle stærke Navnformer undtagen Njörðr, Höðr (Gen. Njarðar, Haðar, Dat. Nirði, Heði, Acc. Njörð, Höð) og de Navne, der oprindeligen ere Appellativer efter 2den Declinationsmaade, f. Ex. Björn, Skjöldr, Hjörtr o. s. v. De andre flekteres saaledes:

Masc. paa -r i Almindelighed som konungr, f. Ex. þórr, þórs, þorgeirr, þorgeirs. Herhen høre og de paa arr f. Ex. Gunnarr, Fjalarr, der i Dat. beholder -nari, s. Gunnari, Fjalari, og ikke sammentrækkes, som hamar.

Masc. paa -ir som hirðir f. Ex. Hœnir, Hamdir.

Masc. paa -all, -ill, -ull, som Appellativer af samme Endelse,

f. Ex. Hagall, Hagals, Hagli, Reginn, Regni, Egill, Agli eller Egli o. s. v. Ketill bliver i Sammensætninger oftest til -kell, og finder man derfor i Dat. baade þorkatli og þorkeli, Hallkatli og Hallkeli o. s. v.

Masc. paa -undr, -udr, -viðr, -röðr, -aðr, -llr, -an, -on, -un gaa som vindr, skógr, nemlig med Gen. -ar, Dat. -i, f. Ex. Sigurðar, Sigurði, Önundr, Önundar, Önundi, Arnviðar, Arnviði, Guðröðar, Guðröði, Niðaðr, Niðaðar, Niðaði, Ullr, Ullar, Ulli, Heimdallr, Heimdallar, Heimdalli, Hálfdan, Hálfdanar, Hálfdani, Hákon, Hákonar, Hákoni, Auðun, Auðunar, Auðuni; af disse ligesom af Appell. paa -naðr findes undertiden i Nom. en Omlydsform, som Niðuðr, Heimdöllr.

Hvor der istedetfor -urðr staaer det oprindelige -varðr bruges oftest Gen. -s, f. Ex. Hallvarðr. Hallvarðs.

Femininina paa -r, -nn og dís gaa som veiðr (s. S. 43), f. Ex. Hildr, Gerðr og alle deraf dannede; Auðr, Auðar, Auði, Auði, Unnr eller Uðr, Unnar, Unni, Unni, Sigríðr, Sigríðar, Sigríði, Sigríði, Jórunn, Iðunn, -unnar, -unni, -unni, Sigrlinn, -innar, -inni, -inni, Hjördís, -dísar, -dísi, -dísi. Alle paa -dís flecteres paa samme Maade, uagtet Ordet dís selv gaar som bygð. De øvrige stærke Feminina af flere Stavelser have Gen. paa -ar, men Dat. og Acc. paa -u, som Guðrún, Guðrúnar, Guðrúnu, Guðrúnu; Signý, Signýjar, Signýju, Signýju; óluf, ólufar, ólufu, ólufu; Rannveig, Rannveigar, Rannveigu, Rannveigu. Feminina af een Stavelse danne Dat. og Acc. lig Nominativ, som: Hlíf, Gen. Hlífar, Dat. og Acc. Hlíf, de fleste af disse indskyde i Gen. et j: Frigg, Sif, Hel, Gen. Friggjar, Sifjar, Heljar, de øvrige Casus lig Nom, dog har hel i Betydning af Hels Bolig, Underverdenen, i Dat. helju.

Svagt, altsaa efter 3die Declination, gaae alle Masc. paa i, f. Ex. Snorri, Helgi, Atli o. s. v.

Ligeledes alle Femin. paa -a, som Bera, Embla, Katla, þórhalla o. s. v.

Nogle faa Mandsnavne have en svag Femininform, som Sturla,

Sturla, Úrœkja, Úrœkju; **Skaði** derimod, Njørds Hustru, bøies som et svagt Masc.

78. Af mandlige Navn dannes kvindelige, somoftest ved at tilføie Rodformen et **-a**, hvorved da en med Casusflexionen eller med Adjectivernes Overgang fra stærk til svag Form analog Fremgangsmaade iagttages, f. Ex.

Hallr, Halla, Ketill, Katla, þorkell, þorkatla, þórörn, þórarna, Hrafn, Hrefna.

Naar Mandsnavnet oprindeligen er et Appellativ, hvortil et tilsvarende Hunkjønsord findes, bruges dette og som Kvindenavn tilsvarende, baade enkelt og i Sammensætninger, f. Ex.

Björn, Bera, Hallbjörn, Hallbera.

Undertiden synes blot Ligheden at have gjort to Former tilsvarende, som

Geirr, Gerðr, Ásgeirr, Ásgerðr, þorgeirr, þorgerðr.

79. Fremmede Navne faa enten en Form, der er modtagelig for Flexion efter ovenanførte Exempler, f. Ex. **Mikjáll, Mikjáls, Lafranz,** Gen. **Lafranz,** Dat. **Lafranzi,** eller beholde deres udenlandske Form; i dette Tilfælde flekteres de enten som indenlandske Navne, f. Ex. **Magnús, Magnúss** eller **Magnúsar, Gregoríús, Gregoríúsar, Elías, Elíasar; Aron, Arons,** eller de flekteres paa Latin, f. Ex. **Christophorus, Christophori; Julianus, Juliani** o. s. v.

Stedsnavne.

80. De indenlandske Rodformer, der mangfoldiggjøres ved Tilsætninger forfra, ere alle oprindelige Appellativer, og kunne derfor henføres til en bestemt Flexionsmaade, f. Ex. **berg, hof, staðr, völlr, heimr, fit** o. s. v. og sammensat **Forberg, þórshof, Sólheimr.** Flere af disse bruges oftest i Fleertal, som **-staðir (Faxstaðir), -vellir (Möðruvellir), -heimar (Sólheimar), Fitjar, á Fitjum.**

Nogle forekomme ikke længer endog i de ældste Sproglevninger, som Appellativer, f. Ex. **ló**, G. **lóar**, Pl. **lóar**, Strandkant, **vin**, G. **vinjar**, Pl. **vinjar** Græsgang (got. **vini** el. **vinja**); **þveit** Gen. **þveitar** frastilt Stykke; derimod meget ofte som Navn, f. Ex. **Lóar**

Dat. Lóm (Lom i Gudbrandsdalen), og sammensat Osló eller Véló, Lýsiló, Otrló, Vin, Vinjar, Dat. Vinjum (nu Vinje). I Sammensætninger finder undertiden Afvigelser fra Flexionsreglen Sted, saaledes ere flere Former paa Ló indeclinable; vin faaer undertiden vinar f. vinjar, som Björgvinar f. Björgvinjar. I Sammensætninger bliver vin, hvor det kommer umiddelbart efter en Consonant, somofteſt til -yn, der baade har -ynar og ynjar, saaledes Björgyn, Björgynjar, Sköðyn, Sköðynar. Hvor vin bliver -yn, virker det opslugte v fremdeles Omlyd, saaledes Taðvin, Töðvin og Töðyn (Tøjen), Sandvin (Sandven) Söndvin og Söndyn (Sande).

Naar rjóðr (Rydningsplads) bruges som Stedsnavn, bliver det somofteſt til -ruð, f. þjóstólfsruð (Thjøſterud), Ausuruð o. f. v., dog har man ogsaa Formen som Berurjóðr, Hristarrjóðr, Spikarjóðr o. f. v.

Formerne Gula, Aga, Odda o. fl. synes at være indeclinable.

Den svage Form Frosta, Frostu synes undertiden at blive indeclinabel: Frosta, Frosta.

En Mængde Stedsnavne forekomme næsten aldrig uden med den bestemte Artikel; som Mærin (Mæren i Sparbu), Vangrinn (Vangen), Skíðan D. Skíðunni, Skien, Vellirnir (Vollan, ikke Voll eller Valle).

Pronominalflexion.

A. Personligt Pronomen.

81. 1) Uden Kjønsforskjel.

Af 1ste og 2den Person findes alle tre Tal, Singularis, Dual, Plural.

		1 Person.	2 Perſ.	3 P.
Sing.	N.	ek	þú	—
	G.	mín	þín	sín
	D.	mér	þér	sér
	A.	mik	þik	sik
Dual.	N.	vit (mit)	þit, it	—

		okkar	ykkar	—
		okkr	ykkr	—
		okkr	ykkr	—
Plur.	N.	vér (mér)	þér, ér	—
		vár	yðar ell. yðvar	sín
		oss	yðr	sér
		oss	yðr	sik

2) Med Kjønsforskjel.

M.	hann	F.	hon	Neutr. mgl.
G.	hans		hennar	
D.	honum (hánum)		henni	
A.	hann		hana	

Plur. mangler, men erstattes, saavelsom Neutr., af Demonstr. **sá, sú, þat.**

B. Possessivt Pronomen.

82. Dannes, som sædvanlig, af de personlige Genitivformer.

minn,	mín,	mitt
þinn,	þín,	þitt
sinn,	sín,	sitt
okkarr,	okkur,	okkart, okkat
ykkarr,	ykkur,	ykkart, ykkat
várr,	vár,	várt.
yðarr,	yður,	yðart eller
yðvarr,	yður	yðvart

De flekteres saaledes:

Sing.

N.	minn	mín	mitt	yðarr	yður	yðart
G.	míns	minnar	míns	yðars	yðarrar	yðars
D.	mínum	minni	mínu	yðrum	yðarri	yðru
A.	minn	mína	mitt	yðarn	yðra	yðart

Plur.

N.	mínir	mínar	mín	yðrir	yðrar	yður
G.		minna			yðarra	
D.		mínum			yðrum	
A.	mína	mínar	mín	yðra	yðrar	yður

som minn gaar þinn, sinn, som yðarr gaar okkarr og várr; det sidste lider dog ingensteds Syncopation.

I de ældste Skrifter har várr ved Siden af várar, vára, váru, várum ogsaa ossar, ossa, ossum, ossu; ligesom istedetfor vá- ogsaa sættes ó-, som órr, órum, óra o. s. v. for várr, várum, vára o. s. v.

C. Demonstrativt Pronomen.

83. 1) Sá = den.

		M.	F.	N.
S.	N.	sá	sú	þat
	G.	þess	þeirrar	þess
	D.	þeim	þeirri	því
	A.	þann	þá	þat
Pl.	N.	þeir	þær	þau
	G.		þeirra	
	D.		þeim	
	A.	þá	þær	þau

Istedetfor þeim finder man ofte den ældre Form þeima.

sjá bruges som Nom. Masc. og Fem. for sá og sú.

Istedetfor sá finder man i senere norske Haandskrifter þann (þenn), og for þat þet.

Formerne þeir, þær, þau, ligeledes þeirrar, þeirri, þeim o. s. v. ere aabenbart opstaaede ved Sammendragning paa samme Maade som tveir, tvær, tvau. I Plur. maa saaledes den ældste Form have været

þa - ir,	þa - ar,	þa - u
þa - irra	þa - irra	þa - irra
þa - im	þa - im	þa - im
þa - a	þa - ar	þa - u.

þa - ir, þa - ar, þa - irra, þa - im ere da senere sammendragne og omlydte

til þeir, þær, þeirra, þeim. Den gothiske Form þô f. þau synes at være en senere Sammendragning; at ô og au i Got. verle, sees af Ordet táui, Pl. tôja. Fra Formen þôs (=þær) i Got. kan man ikke slutte til et oprindeligt oldnorsk þœr, da þôs er en Sammendragning af þaôs, þær dannet af þaar aldeles efter samme Analogi som tær af táar.

I Oldsvensk tilføies i Neutr. Pl. et n, saaledes þön f. þau.

2) þessi, denne.

		M.	F.	N.
Sg.	N.	þessi	þessi	þetta
	G.	þessa	þessarrar	þessa
	D.	þessum	þessarri	þessu
	A.	þenna	þessa	þetta.
Pl.	N.	þessir	þessar	þessi
	G.	þessarra	þessarra	þessarra
	D.	þessum	þessum	þessum
	A.	þessa	þessar	þessi

Oprindeligen er dette Pronomen dannet af sá, hvis Oldform þerr i Nom. her kommer igjen, og det tilføiede si; der findes saaledes flere forældede Former, der vise, at man tidligere pleiede kun at deklinere „þerr" og tilføie „si" uden Casusform; disse Former ere þersi f. þessi, þeimsi f. þessum, þannsi f. þenna. Man har ogsaa istedetfor þessu (Neutr. Sg. Dat.) Formen þvísa; og istedetfor þessi den hyppigt forekommende Form þessor.

Istedetfor þessarri findes ofte þessi; for þessarrar og þessarra, þessar og þessa.

Istedetfor Sg. N. Fem. og Pl. N. Neutr. þessi har det Oldsvenske þessini. Dette n saavel i þön som þessin er maaskee en Levning af Sprogets allerældste Form, hvor „n" synes at have sluttet de fleste nu paa en Vokal udgaaende Flexionsendelser. Ellers finder man nu i enkelte norske Dialekter, især paa Østlandet den forstærkende Partikel ne (eg. na); f. Ex. dettane (ɔ: þettana), dessane (þessarna); i den nordøstlige Deel af Thelemarken forkortes Former som þettana, þessarna, til 'tann, 'sann; saaledes alt 'tann, alt dette, alle 'sann, alle disse.

3) hinn eller inn (enn) hiin.

Deklineres aldeles som sinn, dog saaledes at i aldrig accentueres. Naar h udelades, skrives Ordet ofte med e: enn, en, et.

Dette inn føies ogsaa som Artikel bagtil et Substantiv, der skal staa bestemt, hvoraf vore Former: Bog-en, Lys-et &c. komme.

Hervæd er at mærke, at baade Substantivet og Artikelen eller Pronominet bibeholder sin Flexion, dog saaledes, at Pronominets i forsvinder efter a og u og Pl. ar, ur, (f. Ex. augat, ikke augait; tunguna, ikke tunguina) og Dat. Pl. -uminum bliver til unúm.

F. Ex.

konungrinn,	konungsins,	konunginum,	konunginn.
konungarnir,	konunganna,	konungunum,	konungana.
gatan,	götunnar,	götunni,	götuna.
göturnar,	gatnanna,	götunum,	göturnar.
hjartat,	hjartans,	hjartanu,	hjartat.
hjörtun,	hjartnanna,	hjörtunum,	hjörtun.

I Sing. forbliver i efter ar og ur, saaledes

jörðin — jarðarinnar, men i Pl. jarðirnar ell. jarðarnar.

mörkin — merkrinnar, men i Pl. markirnar, merkrnar.

I senere norske Haandskrifter assimileres sómoftest rn til nn, f. konunganuir f. konungarnir. I de nuværende norske Mundarter synceperes altid arnir, urnar, arnar, irnar til arn, urn, irn, hvilket da efter Dialectens Beskaffenhed udtales ann, unn, inn, eller adn, udn, idn, eller ainn, uinn, inn; saaledes hestarnir, i Thelemarken-hestann, i Hallingdal hestadn, i det Throndhjemske hestainn.

I Oldsvensk forandres Dat. Pl. uminum til umen eller omen; f. konungomen, systromen.

Levninger af den ovenanførte Flexionsmaade ere Talemaader som Livsens Brød, Rigsens Stænder, Landsens Ulykke.

D. Spørgende Pronomina.

84. 1) hvar, ɔ: hvo.

Nominativformen hvar forekommer egentlig ikke i de nuværende Sprogleviinger, men kan paavises af det Got. hvas.

		M.	F.	N.
Sg.	N.	=	=	hvat
	G.	hvess	=	hvess
	D.	hveim	=	hvî
	A.	=	=	hvat.

De manglende Former udfyldes efter hverr.

2) hverr, hvo af flere (got. hvarjis).

		M.	F.	N.
Sg.	N.	hverr	hver	hvert
	G.	hvers	hverrar	hvers
	D.	hverjum	hverri	hverju
	A.	hvern(hverjan)	hverja	hvert
Pl.	N.	hverir	hverjar	hver
	G.	hverra	hverra	hverra
	D.	hverjum	hverjum	hverjum
	A.	hverja	hverjar	hver.

3) hvárr, hvo af tvende (got. hvaþar).

		M.	F.	N.
Sg.	N.	hvárr	hvár	hvárt
	G.	hvárs	hvárrar	hvárs
	D.	hvárum	hvárri	hváru
	A.	hvárn	hvára	hvárt
Pl.	N.	hvárir	hvárar	hvár
	G.	hvárra	hvárra	hvárra
	D.	hvárum	hvárum	hvárum
	A.	hvára	hvárar	hvár.

Begrebet „hvordan“ udtrykkes ved en Sammensætning af det neutrale hví og líkri, lig, altsaa:

hvílíkr, hvílík, hvílíkt.

Samlingspronominerne enhver i Almindelighed, enhver af flere, enhver af to, udtrykkes ved enhver af de tre ovenanførte Spørgepronomina.

Af Neutr. hvat, Dat. hví og Gen. Pl. vitna af viti (f. vita?), Anledning, Gang (fr. fois) dannes hvatvitna (hvetvitna, hotvitna), Dat. hvívitna, hvadsomhelst. Oftest bruges heraf blot Adverbialformen hvervitna, hvor eller naarsomhelst, istedetfor hvilket man og finder hvert viti hver Gang. Istedetfor vitna findes hyppigt vetna, der i denne Form ogsaa kan udledes af vettr eller vættr, Væsen, saaat Formen hvatvetna, hvívetna maaskee endog er den rigtigste.

„Enhver af to“ udtrykkes oftest ved hvárrtveggja, Gen.

hvárstveggja, hvárrartveggja, Dat. hvárumtveggja o. s. v. Istedetfor denne ældste og bedste Flexionsmaade, hvorved tveggja, som Gen. Pl. af tveir, bliver uforandret, bruger man og ofte Formen hvárrtveggi, hvártveggja, hvártveggja, G. hvárstveggja, hvárrartveggju, hvor hvárr saaledes flekteres for sig, og tveggi som et svagt Adjectiv for sig. Paa samme Maade flekteres annarrtveggja (En af to) eller annartveggi.

85. Relative Pronomina gives ikke. Til at udtrykke Relativ-Forbindelsen bruges sá, sú, þat i alle Casus med Tillæg af Relativ-Partiklerne er eller senere sem; dog kan Demonstrativet ogsaa udelades, og er eller sem staa alene. Partiklen er skrives i de ældste Sproglevninger es, der ofte syncoperes til s, som føies umiddelbart til Demonstrativet, f. Ex. þanns f. þann es, þann er; sás f. sá er.

Sem gik i det sildigere Sprog over til som.

86. Det ubestemte Pronomen Nogen udtrykkes enten ved Ordet sumr Fem. sum, Neutr. sumt eller ved Sammensætning af en ellers ubrugelig Partikel nek, svarende til det latinske ali (maaskee oprindelig benegtende) og Spørgepronominet hverr:
nekkverr, nekkver, nekkvert, ell. nökkverr, nökkver, nökkvert,
der flekteres som hverr. Denne Form forekommer dog kun i de ældste Haandskrifter. Det sædvanlige er:

nakkvarr, nökkur, nakkvat, eller oftest
nökkurr, nökkur, nökkut,

hvis Flexion deri afviger fra hverr, at intet j indskydes.

For Dat. Neutr. nökkuru findes i de ældste Sprogmonumenter nökkvi og nekkvi.

I det nuværende Islandske bruges Formen nokkurr, der overalt sammentrækkes hvor Flexionen begynder med en Vokal, som nokkrum, nokkrir.

87. Det nægtende Pronomen Ingen er dannet ved Sammensætning af Talordet einn og den nægtende Partikel gi, og den hyppigste Form, hvorunder det fremtræder, er følgende:

		Masc.	Fem.	Neutr.
Sing.	Nom.	engi	engi	ekki
	Gen.	enskis, engis, enkis	engrar	enskis, engis, enkis
	Dat.	engum	engri	engu
	Acc.	engan, engi	enga	ekki
Plur.	Nom.	engir	engar	engi
	Gen.		engra	
	Dat.		engum	
	Acc.	enga	engar	engi

Som sjeldnere mere forældede Former mærke man: Neutr. etki for ekki og Dat. einugi for engu. Ofte finder man et v indskudt foran de Flexionsendelser, der begynde med en Vokal, som: engvan, engva f. engan, enga, og i saa Fald Rodens e som oftest omlydt ved stærk Omlyd til ö: öngvan, öngva, öngum (i hvilken sidste Form v er flydt sammen med Flexionens ú), ja ö endog beholdt hvor Flexionen ikke begynder med nogen Vokal, som: öngrar, öngri (undertiden udvidet til öngarrar, öngarri), og tilsidst endog dannet en ny Nominativform öngr, engr.

Ingen af to udtrykkes ved hvárrgi, Neutr. hvártki eller hvárki:

		Masc.	Neutr.
Sing.	Nom.	hvárrgi (hvárgi)	hvártki, hvárki
	Gen.	hvárgis, hvárkis	hvárgis, hvárkis
	Dat.	hvárungi	hvárugi
	Acc.	hvárngi	hvártki, hvárki.

Brugeligere end dette er hvárigr, -ig, -igt, der bøies som et Adjectiv, og ofte sammentrækkes hvor Flexionen begynder med en Vokal, som: hvárgan f. hvárigan, hvárgir f. hvárigir.

I det poetiske Sprog bruges ogsaa som nægtende Substantivpronomen mangi, manngi (Ingen), dannet af maðr, Gen. manskis, Dat. mannigi eller mangi, Acc. som Nom.

Adverbiers Comparation.

88. De Adverbier, der ei kunne regnes blandt de pronominale, danne Gradforhøining paa en med Adjectiverne analog Maade, ved (Comp.) -r, (Sup.) -st, der føies til Roden enten ved Bindevokal i, der virker Omlyd, men udelades, eller ved Bindevokalen a, hvorved Formerne altsaa blive:

— (Omlyd) -r -st

— (uden Oml.) -ar -ast.

Expl.

skamt,	skemr,	skemst
fjarri,	firr,	first
opt,	optar,	optast.

Undertiden forekommer et Adverbialcomparativ med Bindevokalen a af den samme Form, der adjectivisk havde i,

f. Ex. nyrðri og eystri, adv. norðar, austar.

Da de fleste Adjectivers Neutra, saavel i Positiv som Comparativ, kunne bruges adverbialsk, forekommer undertiden dobbelte Former med fælles Superlativ; da hver af disse Former undertiden have et forskjelligt Bibegreb, f. Ex. lengi, længe, Comp. lengr, langt, langthen, Comp. lengra, faar Superlativet altsaa en dobbelt Betydning, f. Ex. lengst, der baade kan gaa paa Tiden og Stedet.

Uregelmæssige eller fleerstammede ere:

vel,	betr,	bezt,
illa,	verr,	verst,
mjök,	meir,	mest,
litt,	miðr / minnr	minnst,
gjarna	heldr,	helzt,
úti / út	útar,	yzt,
inni / inn	innar,	innst,

uppi / upp	ofar,	ofarst,
niðri / niðr	neðar,	neðast.

IV. Orddannelsen.

89. Orddannelsen skeer enten ved Forandring af Roden eller ved ydre Tillæg til samme. Denne Tilvæxt til Roden kaldes eftersom den bestaar af en anden kjendelig Rod eller kun dunkle Bogstaver Sammensætning eller Afledning; Sammensætning kan finde Sted foran eller bagved Roden, Afledning kun bagved; f. Ex. af det stærke Verbum bjarga (barg, borgit) dannes ved Aflyd Subst. borg, heraf ved Afledning borgari, ved Sammensætning borghlið og höfuðborg.

I. Om Dannelsen ved indre Forandring eller Lyd og Aflyd.

90. Til Grund for denne Deel af Orddannelsen ligger de stærke Verber, og de samme Vokalforandringer, der foregaa ved disse Verbers Conjugation, gjentage sig her; her kommer naturligviis ikke Brydning og Omlyd i Betragtning, ligesaalidt som Nominativs Flexion r. kan betragtes som nogen Afledsendelse; ved Lyd forstaaes Infinitivets Rodvokal, ved Aflyd naturligviis Præteritums: 1ste Aflyd Præt. Sing., 2den Afl. Præt. Plur., 3die Afl. Præt. Partic.

Til ethvert Nomen og Verbum, der ikke er dannet af et andet ved Afledning eller Sammensætning, maa man tænke sig et stærkt Verbum som Grundlag, hvad enten dette virkelig endnu findes i Sproget eller er tabt, i hvilket sidste Fald man da af de forhaandenværende Nomina maa slutte sig til dets Form og Bøining.

En væsentlig Forskjel mellem denne Klasse af Orddannelsen og Afledningen samt Sammensætningen er, at de ved Aflyd fremkomne Ord maa betragtes som noget afsluttet i Sproget, de have eengang dannet sig og tage snarere af end til, Antallet paa dem ved Afledning og Sammensætning fremkomne kan derimod ved nydannede bestandig forøges.

91. Exempler paa Dannelse ved Lyd og Aflyd af forhaandenværende stærke Verber *).

I. Conj. Lyd: e (ja, i, y, ö), Aflyd: a (ö), u, o: skjalla, skella skralde: skellr Skrald, skillingr. — svella svulme: svell, glat Iis, Svulk, svellr hoven, sullr Hævelse, Svulst. — hvella, klinge: hvellr klingende. — gjalla, gjalde: gjallr gjaldende, gjöll Gjalden. — þverra mangle: þorri Hovedmasse (eg. det har været Mangel (þorrit), men den existerer nu ikke mere). — skjálfa skjælve: skjálf Skjælven, skelfr skjælvende — svelta sulte: sultr. — gjalda betale: gjald Betaling, gildi lige Værdi, Gilde, gildr prægtig. — svelgja svælge: svelgr Svælg, sylgr Drik. — svimma svømme: symja svømme (Dialekt. sömje), sund (for svund) Svømmen, dernæst Sted hvor man kan svømme over, Sund. — kann Pl. kunnu Verb. anom.: kinn Kind, kenna føle, lære, kyn Kjøn. — ann, unna Verb. anom. elske: inni Bolig, ynniligr deilig, yndi Fornøielse, (ved Afledning) ást Kjærlighed, unnasti Elsker. — brenna: brandr, bruni Opbrænden, brynja, Brynje (Overgang fra Brænden til Glands) brunnr Brønd (Analogt angelf. vyll, engl. well, angl. seáð, Brønd besl. m. angl. veallan seóðan syde). — renna: runnr Busk, runi Orne, maaskee ved Afledning rönd Rand, Skjold. — spinna: spuni Spind, spann Maal for tørre Varer, spönn et Spand med Haanden, spenna omfatte, speni Brystvorte, spenja trække, lokke. — vinna vinde, arbeide: vinna Arbeide. — finna: fundr et Fund. — binda: benda bøier, vinker, band Baand. — vinda sno: vindr Vind, skjæv, vöndr Baand, und Saar. — springa springe itu: sprengr Sprængen, sprengja sprænge — drekka: drekkja drukne, drykkr Drik, drykkja Drikkelag. — sökkva synke: sökk Synken, hører sokkr sekkr ogsaa herhen? — syngva: söngr Sang. — slyngva slynge: slöngva en Slynge, slyngr behændig (sml. tydsk wenden, gewandt). — verpa kaste: varp Kasten, Rendegarn, varpa sukke. — hverfa vende sig, begive sig bort: hverfr som lader sig vende, hvarf Forsvinden, Tilflugtssted. — sverfa affiles: svarf Fiilspaan. — verða: orð, Urðr Skjæbnens Gudinde. — sleppa slippe, glippe fra: sloppr sid Kjortel (der ligesom slippes ned over En), slyppr vaabenløs (maaskee eg. iført sloppr). — detta falde: dott Nikken af Søvnighed, dyttr pludselig Hændelse. — spretta voxe frem, springe ud: sproti Stok, Kjæp. — bregða forandre: brigð Forandring, bragð Adfærd, Hastighed, brattr brat, bretta bøie tilbage. — bresta brage: brestr Brag.

II. Conj. Lyd: e (i, o), Aflyd: a, á (æ), e (o); nema tage, lære: nema undtagen, nám Tagen, Læren, næmr næm. — bera bære, føde: berr bar, blottet (hvad der ligesom bæres tilskue), barn Barn (ved Afledning med n), bára Bølge (sml. gr. κῦμα af κύω er svanger), bærr som kan bære eller bæres. — skera skjære: skör Skjæg, skári Sneeskorpe, skæri Sax, skor Indsnidt. — gefa give: gjöf Gave, göfugr ypperlig, gæfa Lykke, gæfr som kan gives (gæf mynt gangbar), som giver, giver efter, sagtmodig, mild. — vefa væve eg. bevæges frem og tilbage: vaf Islæt, vafra bevæge sig frem og tilbage, vafrlogi, váfa dingle, hænge ud over, váfa Gjenfærd, Spøgelse, kongurváfa Edderkop. — drepa slaa, dræbe: drep Slag, dráp Drab, dræpr som kan dræbes, drápa Heltedigt. — sofa (eg. svefa) sove: svefn Søvn (ved Afledning med n), svæfa søvndysse (dette er dannet sváfum, af den anden Præt. Form sófum, s. S. 25, dannes sæfá = svæfa). — eta spise: eta Krybbe, jötunn Jette (eg. den Graadige), át Spise, ætr spiselig. — meta maale, vurdere: met Vægtskaal, mjöt poet. Maal, Maade, mat Vurdering, mætr ypperlig, máti Maade. — kveða sige, kvæde: kviðr Vidnesbyrd, kviða Vise, kveðja

*) Her har man i Valget af Exempler holdt sig inden vort Oldsprogs Enemærker; hvis Emnet skulde udtømmes, maatte man tage med alle i den tydske Sprogstamme tiloversblevne stærke Verber; sml. forøvrigt Grimms ypperlige Grammatik 2 B.

Hilsen, kvidja forbyde. — liggja ligge: leggja lægge, leg Leie, lag Orden, lög Lov (t. Gesetz).

III Conj. Lyd: a (e), Aflyd: ó (æ); ala nære, føde: æll som kan opføddes, underholdes. — fara fare: far Gang, Farkost, færr som kan fare eller befares. — skapa skabe: skap Gemyt, sköp Skjæbne. — grafa grave: gröf en Grav, gref Hakke, gróf Skaar, Grop, græfr som kan begraves. — hefja hæve, løfte: haf Havet (det sig hævende), hófr Hov (den opløftede), hóf Maadehold. — vaða gaa frem, vade: óðr gal, æði Raseri, ogsaa Sind, Forstand (eg. det fremstræbende).

IV Conj. Lyd: í; Aflyd: ei, i; skína skinne: skin Skin, skeina saare let (maaskee eg. lade et Saar komme tilsyne). — gína gabe: gin Gab, ginna lokke. — þrífa pleie, passe; gribe: þrif god Tilstand, þreifa gribe. — bíta bide: bit Bid, beita lade bide, jage, b. hundum. — líða lide, gaa, forløbe: leið Vei, leiða lede, leiðr kjedsommelig, leið (eg. vel som man har lidt, taalt for længe og derfor nu er kjed af), liðr Led, lið Hjælp. — rísa staa op: reisa reise op, risi Rise (eg. den Kneisende). — svíkja svige: svik Svig. — víkja vige: vík Bugt, veikr svag.

V Conj. Lyd: jó, jú (ú), Aflyd: au, u, o; súpa søbe: súp, saup Suppe, sopi en Slurk. — kljúfa kløve: klauf Kløve, klyf Kløvsaddel, klofi Klove. — rjúfa bryde itu: rauf Hul, reyfari Røver; rof Brud. — njóta nyde: njótr som nyder, nautr Kammerat, Fælle, naut Nød, nýtr nyttig, nyt, not Nytte, nytja benytte. — fljóta flyde: fljótr hurtig, fleyta bringe til at flyde, floti Flaade, flot Fedt, flytja flytte. — lúta lude: lútr ludende, laut Fordybning. — bjóða byde: bjóðr Skive, Bord, boð Bod, boði Bebuder. — rjóða farve rød: rjóðr rødmusset, rauðr rød, roði Rødhed. — sjóða syde, koge: sauðr Faar (maaskee oprindelig Offerdyr), soð Suppe. — lúka lukke: laukr Løg (da den ligesom lukker sine Blade sammen), lok Laag, Ende, lykja lukke, lykill Nøgel. — ljúga lyve: lygi Løgn, laun (f. laugn?) Skjulen sml. t. läugnen, leyna skjule. — fljúga flyve: flaug, flug Flugt, fleygr flyvende, fleygja lade flyve, fluga Flue.

Ved VI og VI Conj. kommer kun Lyden (d. e. Infinitivs Vokal) i Betragtning, da Aflyden i Præteritum er opstaaet ved Sammentrækning af den oprindelige Reduplication (s. Anm. til § 31). leika lege: leikr Leg. — heita hede, love: heit Løfte, heiti Navn. — ráða raade: ráð Raad, ræðf Huusbestyrelse. — blóta ofre: blót Offer. — falla falde: fall Fald. — ganga gaa: gangr, ganga Gang, gengr som kan gaa. — hlaupa løbe: hlaup Løb, hleypa lade løbe, sprænge afsted. — búa bo: bú Gaard. — höggva hugge, högg et Hug.

92. Exempler paa Dannelse ved Lyd og Aflyd af tabte stærke Verber.

I Conj. (fella svulme?): fell Skind, fjall Fjeld, fullr fuld. — (stella hvile): stilla holde Styr paa, stallr Fodstykke, stalli Altar. — (dimba): dimmr dunkel, dumbr stum. — (kimban): kambr Kam, kumbl Hærmærke. — (blinda): blindr blind, bland Blanden, blundr Slummer. — (tinga sætte sammen): töng Tang, tangi en Tange, tengja forene, tunga Tunge, tungl Maanen.

II Conj. (tela): tal Tal, telja tælle. — (sema forene): samr samme, lig, saman sammen, samna samle, semja bringe i Harmoni, sumr Nogen. — (hema dække): himinn Himmel, hamr Hams. — (frema bringe frem): framr kjæk, frami Hæder, fremja fremme, frum Førstegrøde. — (vera være sikker): verr en Mand, verja forsvare, varr forsigtig, vör Læbe, várar Plur. Troskabsløfte. — (kveka være i Bevægelse): kvikr levende, kvaka kvidre.

III Conj. (dalan trykkes ned): dalr Dal, dæll Dalbeboer, dæl liden Dal. — (hala trække ud): hali Hale, hól Praleri, hæla braute. — (hana synge, lat. cano): hani Hane, hæna Høne, hæns, hæna lokke. — (afa øver

stærk): af Præp., afi Bedstefader, afl Styrke (med Afledningsbogstav l), æfa øve. — (bata bedre): bati Fordeel, baztr, beztr (Compar. til góðr), bót Bod, bæta bøde. — (daga lyse): dagr Dag, dœgr Døgn.

IV Conj. (hita være varm): heitr hed, hiti Hede. — (isa være blank): isarn Jærn (senere járn, oprindelig vel irn), eisa Ild, eir Ærts (Overgang fra s til r). — (gigja spille et Instrument): gigja Strengeinstrument, geigr Frygt (maaskee af Strengenes Vibreren).

V Conj. (ljúfa dække, beskytte): ljúfr blid, lauf Løv, lof, leyfi Lov. — (hjúga hæve sig): haugr en Høi, hugr Sind, hyggja tænke. — (gjúma nære, underholde): gaumr Agtpaagivenhed, geyma gjemme, gumi Mand.

II. Afledning.

93. Ved Afledningen forstaaes den imellem Rod og Flexion indskudte, i og for sig dunkle, Forøgelse et Ord modtager, hvorved Rodens Begreb videre forgrenes og bestemmes. Exempler: i Ordet telja, tælle, er tel Rod, j Afledning og a Flexion; i höggva, hugge, er högg Rod, v Afledning, a Flexion; i kaldr, kold, er kal Rod, d Afledning, r Flexion; i himinn, Himmel, er him Rod, in Afledning, n Flexion. I de to først anførte Ord, telja, höggva og lignende, er Afledningen oprindelig vokalisk i og u, men efter en fast Lov i Sproget blive disse Vokaler, naar de i Flexionen støde sammen med Vokaler forskjellige fra sig selv (i med a, u (o), u med a, i), konsonantiske (j, v), møder i derimod i Flexionen et i, og u et u maa det ene af dem vige Pladsen, f. Ex. teljum, telit, telja, höggum (dog findes undertiden höggvum), höggvit, höggva; fremtræder Roden uden Vokalflexion falder Afledningsvokalerne i og u bort, f. Ex. i Imperativ tel, högg, i Subst. kyn Kjøn, sker Skjær, rif Ribbeen, hjörr Spyd, men Gen. Plur. kynja, skerja, rifja, hjörva, i Adj. miðr, hvad der hører til Midten, dökkr, mørk, Acc. Masc. miðjan, dökkvan; dog beholdes i naar Rodstavelsen har en lang Vokal, som: ríki Rige, hersir Herse, dœmi Exempel. Man kan saaledes inddele Afledningen i vokalisk (almindelig gaaet over i j og v), konsonantisk (kal-dr) og blandet d. e. bestaaende af Vokal og Konsonant tillige (him-inn).

94. Den vokaliske Afledning.

Ved den vokaliske Afledning kommer fornemmelig i (j) i Betragtning, der naturligviis altid virker Omlyd (s. Pag. 16) og som,

skjønt selv bortfalden, dog herved altid er kjendelig: œði Raseri af óðr rasende, bræði Hidsighed af bráðr, ekra opploiet Land af akr, byrðr (Dat. og. Acc. byrði) Byrde af burðr Bæren, festr Toug af fastr; vigtigst er i denne Henseende at lægge Mærke til den Række af transitive svage Verber, som herved fremkommer, f. Ex.:

brenna, brann	brenna, brenda
sleppa, slapp	sleppa, slepta
springa, sprakk	sprengja, sprengða
sitja, sat	setja, setta
liggja, lá	leggja, lagða
drífa, dreif	dreifa (sprede), dreifða
rísa, reis	reisa, reista
drekka, drakk	drekkja (drukne transf.), drekta
sökkva, sökk	sökkva, sökta
sofa, svaf, sváfum	svæfa (dysse), svæfða
fara, fór	fœra, fœrða
fljúga, flaug	fleygja lade flyve, fleygða
falla, féll	fella fælde, felda
hlaupa, hljóp	hleypa, lade løbe, hleypta
hanga, hékk	hengja, hengða

Den konsonantiske Afledning.

95. Oprindelig synes enhver Konsonantafledning at have været blandet (d. e. at have bestaaet af Vokal og Konsonant), og hvor Vokalen mangler i Oldnorsk finder man den ofte i enkelte af de beslægtede tydske Sprog, f. Ex. karl oldht. charal, fugl oldht. fokal, tungl Maanen oldht. zungel, akr oldht. achar, vakr aarvaagen oldht. wachar, fingr oldht. finkar, hlátr Latter oldht. hlahtar, eitr Edder oldht. eitar, armr oldht. aram, þegn fri Undersaat oldht. degan, jafn lige oldht. ëban, hrafn oldht. hraban o. desl.

96. Verbernes Afledsendelse.

-la: sagla sage ofte, rugla bringe i Uorden, biðla beile, miðla dele, hringla, höndla gribe; en sjældnere Endelse.

-na: batna bedres, bjartna blive klar, bliknа blive bleg, bráðna smelte, brotna gaa itu, fagna blive glad, fölna blive bleg, falme, harðna blive haard, hitna blive varm, kólna blive kold, losna løsne, roðna rødme, sakna savne, sofna falde i Søvn, sortna blive sort, vakna vaagne, vikna blive veg, visna visne, þagna forstumme, þíðna tine, smelte o. s. v.

-ta: blakta blaffe, heimta fordre, játa tilstaa, bejae, lykta slutte, neita nægte, gipta bortgifte, skemta more (eg. forkorte Tiden af skammr kort), skipta dele.

-ga: blómga bringe til at blomstre, frjófga frugtbargjøre, fjölga formere, lífga belive; undertiden af Adjektiver paa -igr, -ugr; blóðga gjøre blodig, auðga berige, helga hellige af blóðugr, auðigr, heilagr.

-ka: aumka ynke, blíðka gjøre blid, dýrka dyrke, grænka blive grøn, iðka dyrke, seinka forsinke, tíðka bruge, þurka tørke o. s. v. af Positiverne aumr, blíðr, dýrr, grænn, iðinn (flittig), seinn, tíðr (hyppig); hækka forhøie, minka formindske, mjókka gjøre smalere, stækka forstørre o. s. v. af Comparativerne hærri, minni, mjórri, stærri med assimileret r; Betydningen deels transitiv deels intransitiv.

-sa: bifsa bevæge, bopsa bævre, glepsa glefse, hramsa gribe, hreinsa rense, hugsa tænke o. desl.

97. Substantivernes Afledsendelser.

a) Afledsendelser for Masculinerne.

-ari: bakari, borgari, dómari, fiskari, keisari, málari, meistari, skapari, ruplari (Plyndrer), þambari (Slughals) o. s. v., ogsaa undertiden om Ting: kjallari (Kjælder), pundari Bismer; alle disse Ord bøies efter Masculinernes svage Declination.

-andi: eptirkomandi Efterkommer, innbyggjandi Indbygger, lesandi Læser, dómandi Dommer o. s. v.; om disses Bøining see § 63. De to Ord kveðandi, Versemaal, og hyggjandi, Forstand, ere Hunkjønsord og bøies svagt som æfi.

-ingi: erfingi Arving, ræningi Røver, morðingi Morder, frels-

ingi en Frigiven, höfðingi Høvding, heiðingi Hedning; flekteres alle svagt med indskudt j.

-ingr: spekingr Viismand, lögvitringr Lovkyndig, andfœtingr Antipode, níðingr Nidding; undertiden betegnes ogsaa Ting ved denne Endelse, som: þríhyrningr Triangel; fornemmelig dannes herved Navne paa Landsmandskab, som: Færeyingr, Suðreyingr, Gyðingr Jøde, Islendingr, Upplendingr, Norðlendingr.

-ungr; ved denne Endelse dannes gjerne Slægtsnavne: Buðlungr (Budles Ætling), Sköldungr, Kuflungr, Völsungr, brœðrungr Søskendebarn paa Faders Side, systrungr Søskendebarn paa Moders Side; dog ogsaa andre Ord, som: graðungr Tyr, þriðjungr (s. Talordene).

-lingr danner deels Slægtsnavne ligesom ungr, som: Knýtlingr af Knútr, Ynglingr af Yngvi, Kerlingr Karolinge af Karl; deels Formindskelsesord, som: bœklingr en liden Bog, kviðlingr en liden Vise, prestlingr, verklingr et lidet Værk, yrmlingr en liden Orm.

-ill: biðill Beiler, bitill Bidsel, byrill Mundskjænk, depill Prik, engill, ekkill Enkemand, ferill Sti, fetill Baand, fífill Løvetand, friðill Elsker, hefill Høvel, hvirfill Isse, hœkill Yderpunkt, ketill, kistill liden Kiste, knýfill lidet Horn, knýtill et Knytte, krœkill Hage, kyndill Lys, kyrtill Kjortel, legill Kar, lykill Nøgel, rindill Vor, riðill en Hob, Trop, refill Tapet, skutill Harpun, snigill Snegl, þengill poet. Konge, þistill Tidsel; nogle Ord vakle mellem denne og den følgende Endelse -ull som: virgill og virgull en Stikke, drasill og drösull poet. en Hest.

-ull: böggull Byst, digull Digel, djöfull Djævel, jökull Jøkel, möttull Kappe, röðull Straale, söðull Sadel, stöðull Støl, stökkull Stænkekost, stöpull Klokketaarn, vöndull Bundt.

-all: bagall Bispestav, kaðall Tov, þumall Tommel, vaðall og vaðill Vadested; denne sidste Endelse findes kun i faa Ord; om Bøiningen af Ord med Endelserne -ill, -ull, -all, s. § 53.

-arr: hamarr Hammer, koparr Kobber, nafarr Bor, piparr Peber; de fleste oprindelig herhen hørende Ord have bortkastet Afleds-

vokalen a og kun beholdt r tilbage, som: aldr, fingr, galdr, hafr en Buk, hlátr Latter, otr Odder, sigr Seier, veðr Veder; herhen kunne ogsaa de paa -str henføres, som: bakstr Bagning, Bagst, lestr Læsning, rekstr Driven, der desuden have den Egenhed ved Bøiningen, at de danne baade Gen. Sing. og Nom. Plur. paa ar ligesom vindr (s. § 51): rekstrar, lestrar o. s. v.; dog forekommer ogsaa Genitiver med s, som: rekstrs, lestrs..

-urr: jöfurr, poet. Konge, gjöturr Lænke, tötturr Pjalt, þiðurr Tiur, kögurr Bord, Fryndser.

-ann, -inn, -unn; herhen høre meget faa Ord: aptann Aften, þjóðann poet. Konge, Herjann Tilnavn for Odin; de øvrige, der oprindelig skulde have Afledsvokalen a, have nemlig (analogt med dem paa -ar) bortkastet den, som: hrafn, ofn, svefn Søvn, vagn o. s. v.; dróttinn Hersker, óðinn, morginn, jötunn Jætte; herhen høre ogsaa adskillige Nom. Prop., der have den Egenhed, at de bortkaste Masculins Nominativs Mærke og antager Genitiv -ar: Hálfdan, Hákon, Auðun (s. S. 60).

-aldi: glópaldi Dosmer, hrímaldi Afkefis, hímaldi dosig Person, ribbaldi Urostifter; denne Endelse synes at have en augmentativ eller forværrende Betydning (s. Grimms Gram. 3, P. 706); herhen høre flere Tilnavne, som: leggjaldi, beiskaldi.

-aðr, -naðr: búnaðr Tilbehør, fagnaðr Glæde, hernaðr Krigstog, mánaðr, kostnaðr Bekostning, metnaðr Klæder; disse kunne ogsaa antage Endelsen -uðr og forandre da naturligviis a i Roden til ö, som: fögnuðr s. § 54; de bøies som bragr.

-si: bersi Bjørn, gassi (eg. gássi af gás), oxi, uxi (eg. olsi), ofsi Overmod, vansi Mangel; denne Endelse er sjælden.

b) Afledsendelser for Femininerne.

-an, -un: byrjan (-jun) Begynden, Begyndelse, eggjan (-jun), Eggen, iðran (-un) Angren, andvarpan (-vörpun) Sukken o. s. v.; ved denne Endelse kan af ethvert Verbums Infinitiv dannes et Substantiv.

-n: auðn Ørken, eign Eiendom, fórn Offer, höfn Havn, lausn

Udløsning, norn Norne, sögn Sagn, Udsagn, vörn Forsvar, þögn Taushed o. fl.

-ynja: apynja Hunabe, ásynja Gudinde, vargynja Ulvinde; en meget sjælden Endelse, ligesaa de to følgende.

-und: tegund Slags, Art, vitund Vidende, þúsund Tusinde.

-andi, kun i kveðandi Poesi, hyggjandi Forstand, der bøies som æfi.

-ing, -ung: afleiðing Følge, dróttning, ginning Forlokkelse, hegning Revselse, kenning Lære, refsing Tugtelse, lækning Helbredelse, víking Krigstog, djörfung Dristighed, hörmung Sorg, háðung Spot; ung sjeldnere end ing.

-d, ð, t: breidd Bredde (af breiðr), bygð Bebyggelse, deild Delen, dýpt Dybde (af djúpr), erfð Arv, ferð, girnd Begjærlighed (af gjarn), stærð Størrelse (af stórr), vægð Eftergivenhed, vídd Vidde, þykt Tykkelse o. s. v.

-átta: barátta Slag, kunnátta Kundskab, veðrátta Veirlig, víðátta aaben Mark, villátta vildsomt Sted, vinátta Venskab; ingen hyppig Endelse.

-usta (-osta): hollusta Hyldest, þjónusta Tjeneste, fullusta Fyldest; meget sjælden.

-eskja: barneskja Barndom, manneskja Menneske, forneskja Hedenskab, Oldtid, vitneskja Kundskab; hyppigere er den følgende.

-ska: bernska Barnagtighed, dirfska Dristighed, elska Kjærlighed, fólska Taabelighed, grikska det græske Sprog, heimska Dumhed, ilska Ondskab, mælska Snaksomhed, -menska (stórmenska Pragt, góðmenska Velvillie, illmenska Ondskab o. desl.), vizka Viisdom, fávizka Dumhed, þýzka det tydske Sprog o. s. v.

-sla: beizla (beiðsla) Begjering, fæzla Underholdning, færsla Førsel, geymsla Varetægt, gæzla Bevogtning, hræzla Frygt, reynsla Erfarenhed, veizla Gjæstebud, vígsla Indvielse o. s. v. Ordet pínsl, písl mangler a i Enden og deklineres følgelig stærkt.

c) Afledsendelser for Neutra.

-al: kun i faa Ord: aðal Natur, oprindelig Beskaffenhed, óðal

Odel, meðal Midte; ellers falder Vokalen bort og l bliver tilbage: afl Styrke, hasl Hassel, hvísl Hvisken, kitl Kilden, kumbl Hærmærke, Høi, rupl Plyndren, sull Suul, sumbl Drikkelag, tagl Hale, tungl Maane.

-ald, -ildi: folald ungt Føl, gímald Revne, kafald Sneefog, kerald Kar, rekald hvad der opdrives af Havet; seigildi Seihed, þykkildi Tykhed, fifrildi Sommerfugl; sjelden Endelse.

-elsi: fangelsi Fængsel, reykelsi Røgelse; kun i meget faa Ord.

-ar: kun i sumar, ellers altid blot r med bortfaldet a: angr Bedrøvelse, eitr Gift, fóstr, leðr, silfr, timbr Tømmer, veðr Veir o. desl.

-erni: ætterni Slægtskab, bróðerni Broderskab, faðerni, móðerni, líferni Levnet, lunderni Sind, salerni Forstue.

-an: angan Fryd, gaman Glæde, gínan Sprække, úáran Dyrtid, úlyfjan Gifte; som oftest er kun n tilbage: barn, gagn Gavn, garn, horn, korn o. s. v.

-in: kun i megin Kraft, regin poet. Guderne, rekin poet. Lastdyr.

-indi: bindindi Afholdenhed, erindi (örindi) Ærinde, fegrindi Skjønhed, hægindi Bekvemmelighed, hlunnindi Herligheder, líkindi Rimelighed, réttindi Retfærdighed, sannindi Sandhed, tiðindi Tidender o. s. v.; mange af disse bruges blot i Pluralis.

-sl: beisl Bidsel, hermsl Sorg, kensl Kundskab om, kynsl sælsom Begivenhed, meizl (af meiða) Skamferen, ærsl Raseri, skrimsl Skræmsel, smyrsl Smørelse, spensl Spænde, þyrmsl Skaansel.

-uð, -að, -iði: höfuð Hoved, herað Herred, unað Fryd; erfiði Arbeide.

98. Adjectivernes Afledsendelser.

-a (-i): jafnsíða parallel, landflótta landflygtig, einskipa der kun har eet Skib, sjálfala der føder sig selv, samferða som reiser

sammen med, bjarghrota som ikke har mere at leve af, örhrifráða raadvild.

-all, -ull, -ill: gamall, atall drabelig, dygtig, stopall (-ull) ustadig, vesall usfel, þagall (þögull) taus, gjöfull gavmild, svikall (-ull) svigefuld, sannsögull sandfærdig, víðförull vidt bereist, heimill som er til Ens Raadighed.

-r: dapr mørk, bitr bitter, fagr smuk, magr maver, snotr klog, vitr viis *); den oprindelige Endelse ar har kun holdt sig i det pronominalske Talord annarr, samt i de possessive Pronominer okkarr, ykkarr, yðarr.

-inn: eiginn egen, hlýðinn lydig, hygginn forstandig, iðinn flittig, kostgæfinn ombyggelig, gleyminn glemsom, guðrækinn gudfrygtig, þrælinn trættekjær; gyllinn gylden, silfrinn sølvern, steininn af Steen, sendinn af Sand; denne Endelse bruges kun i faa Ord, for at betegne Materien, hvoraf noget bestaar.

-aðr, -ðr, -dr, -tr: hugaðr modig, réttrúaðr rettroende, hungraðr sulten, veltalaðr veltalende, velviljaðr velsindet, hærðr (vel) med (smukt) Haar, hyrndr med Horn, einhendr eenhaandet, örvendr keithaandet, áskaptr medfødt; den største Deel af disse ere egentlig svage Participier.

---

*) Naar man finder disse og lignende Ord i Sagaudgaverne med Endelsen ur: dapur, fagur o. s. v., saa grunder dette sig ene og alene paa Islændernes nuværende Udtale, og har intet for sig hverken i de ældste og bedste Haandskrifters Orthographi eller i de beslægtede germaniske Sprogs tilsvarende Ordformer (oldhøitydsk: bitar, fagar, magar). Denne Udtale (fagur, magur, bitur), har dog allerede begyndt i det fjortende Aarhundrede paa Island (ikke i Norge), hvilket kan skjønnes, naar man betragter Haandskrifter fra den Tid, f. Ex. Flatøbogen paa det kongelige Bibliothek i Kjøbenhavn; omendskjønt man seer at de to Afskrivere af denne isvrigt ypperligen skrevne Bog have indseet det urigtige i denne Udtale og bestræbt sig for at vedligeholde Sprogformen i dens oprindelige Reenhed, har dog denne Feil nu og da undsluppet dem, ihvorvel det urigtige forholder sig til det rigtige som 1 til 10. I Norge, hvor man ogsaa senere hen følte Trang til at betegne den dunkle Vokallyd foran dette r, valgte man dertil e eller i, undertiden a (ikke u), skjønt det i de ældste og bedste Haandskrifter aldrig bruges (f. Ex. Kongespeilet, den ældre Gulathingslov). Hvad her er anført om dette Afleds-r ved Adjektiverne, gjælder ogsaa om Substantiverne (otr, sigr, veðr), samt ved Deklinationen og Conjugationen: maðr, tennr, góðr, tekr, hvor Islænderne nu overalt udtaler: otur, sigur, maður, tennur, góður, tekur.

-skr: elskr som holder af, heimskr dum, enskr, engelsk, írskr, gauzkr gotisk, íslenzkr, útlenzkr, þýzkr, jarðneskr jordisk, himneskr himmelsk, saxnenskr saxisk, rómverskr romersk.

-óttr: deplóttr spættet, dropóttr i Draabeform, flekkóttr flækket, freknóttr fregnet, kringlóttr rund, moldóttr moldagtig, röndóttr randet, skógóttr skovrig, spreklóttr spraglet; denne Endelse betegner altid en ydre Form.

-ugr, -igr: auðigr rig, blóðugr blodig, göfugr gjæv, gráðugr graadig, kröptugr kraftig, náðugr naadig, nauðigr nødig, málugr snaksom, máttigr mægtig, minnigr (-ugr) som erindrer, úkunnigr ubekjendt, siðugr sædelig, vitugr forstandig; Endelsen igr synes at være almindeligst, naar Ordets Rodstavelse er au, átt, dog finder man ogsaa undertiden da ugr (f. Ex. nauðugr), hvilken Endelse forresten er den hyppigst forekommende; man vil saaledes sjeldnere finde blóðigr, gráðigr end blóðugr, gráðugr; heilagr hellig, det eneste af Endelsen -agr.

-rœnn: norrœnn norsk, suðrœnn sydlandsk, austrœnn, vestrœnn hvad der kommer fra Øst, Vest, fjallrœnn hvad der er fra Fjeldene; heraf Subst. Fem. som norrœna Nordenvind, det norske Sprog.

99. Adverbiernes Afledsendelser.

-a: gjarna, illa, víða, görva aldeles, fuldkommen, af Adjektiverne gjarn, illr, víðr, görr færdig, heima hjemme; denne Endelse er hyppigst ved Adjektiver paa -ligr (s. Sammensætn.).

-i: uppi, niðri nede, inni, úti, frammi, fjarri fjern; disse betegner en Væren paa Stedet.

-r: suðr syd paa, norðr, austr, vestr, niðr, aptr tilbage, atter; disse udtrykke deels en Bevægelse til, deels en Væren paa Stedet.

-an: heiman hjemmefra, héðan herfra, þaðan derfra, innan indenfra, útan udenfra, neðan (nedenfra d. e.) op, ofan (ovenfra d. e.) ned; som Exemplerne udvise betegner denne Endelse en Fjernelse fra Stedet, dog findes der nogle Ord, hvor denne Betydning er for-

dunklet, nauvnligen síðan siden, sjaldan sjelden, meðan medens, áðan nys, jafnan stedse.

-at, -t: hingat (higat) hid, þangat (þagat, þingat) did, hvert? hvorhen? vel kun i disse Ord.

-na: hérna her, þarna der, enna endnu, núna just nu, í gærna i Gaar, eilífligana evindeligen; denne Tillægsendelse er ikke meget hyppig og tjener til at fremhæve Adverbialbegrebet.

-is: áleiðis paa Veien, áheiðis op paa Heiden, afleiðis bort fra Veien, andhæris imod Haarene, andsœlis imod Solen, andstreymis imod Strømmen, forbergis ud for Bjerget, forbrekkis ud for Bakke, forsœlis med Solen, forvindis med Vinden, for de Vind, framleiðis fremdeles, umhverfis rundtomkring, innbyrðis, útbyrðis uden Bords, síbyrðis ved Siden af hinanden (om Skibe), árdegis aarle paa Dagen, úkeypis uden Betaling, heimleiðis hjemad, útleiðis udenskjærs, jafnsíðis jævnsides, jafnfœtis jævnføddes, samdœgris samme Dag, samstundis samme Time, bráðfengis hastigen, sömuleiðis ligeledes, sjaldstundis sjelden, optsinnis ofte, sumtíðis undertiden.

-ig (-eg): þannig (-eg) saaledes, hvernig (-eg) hvorledes, einnig ligesaa; denne Endelse er egentlig fremkommet ved en Sammensmeltning af Accusativen veg (vegr Vei) med þann, hvern, einn; þann veg, hvern veg, einn veg; af denne oprindelige Form kan man ogsaa let forklare sig Biformerne þannug (-og), hvernug, samt þannin, hvernin, einnin (egentlig opstaaede ved den bestemte Form veginn: þanneginn, hverneginn, einneginn).

III. Sammensætning.

100. Sammensætning kaldes Sammenføining af to Ord til eet. Af disse maa det sidste betragtes som Hovedordet, det første tjener til nærmere at bestemme dette, f. Ex. bogmaðr Bueskytte, sækonungr Søkonge, Viking, hárfagr haarfager, kennimaðr Lærer.

Nominernes Sammensætning.

101. Den nominale Sammensætning kan være egentlig eller

uegentlig. Egentlig er den, naar det første Ord bortkaster al Flexion og kun med sin Rod knytter sig til det følgende, som: bogmaðr Bueskytte, jarðhús underjordisk Huus, mjaðdrekka Drikkekar til Mjød*), eldhús Ildhuus, augljóss øiensynlig, blóðrauðr blodrød, mannfár med faa Folk; thi i saa Fald kunne de umuligen adskilles, og om man end i Haandskrifterne finder dem skrevne hvert for sig, saa maa de dog nødvendigen tænkes sammen, da det første Sammensætningsled ellers kom til at staa uden al grammatisk Forbindelse med de øvrige Ord i Sætningen. Uegentlig derimod er Sammensætningen, naar dens første Led sættes i Genitiv, som: konungsmaðr, hjartarhorn Hjortehorn, sonardóttir Sønnedatter, fuglsrödd Fuglestemme, konuríki Kvinderegiment, eyrnaverkr Ørepine, ennisbreiðr med bred Pande, herðabreiðr skulderbred; hvor de to Led ogsaa gjerne kunde skrives adskilte og betragtes som to Ord. Undertiden er det ikke ligegyldigt, om man sammensætter paa den ene eller anden Maade, saaledes er konungmaðr (eg. en Mand, som er Konge) omtrent det samme som konungr, men konungsmaðr derimod en Mand, som er i Kongens Tjeneste.

Anm. Naar de svage Femininer paa -i udgjøre det første Led af Sammensætningen, forbindes de ofte med det følgende Led ved s, som frændsemistala, hrœsnisfullr pralerisk, úgleðisklæði Sørgeklæder; hvor s maa betragtes som et Compositionsbogstav, ligesom i de tydske Sammensætninger „Liebesbrief“ o. desl.

102. Da enkelte Substantiver og Adjektiver ere af hyppig Brug ved Sammensætninger, anføres her nogle af de hyppigst forekommende.

a) Som første Sammensætningsled bruges:

al- (af Adj. allr) betegner den høiest mulige uindskrænkede Grad: alvald Almagt, alvitr alvidende, alvæpni fuld Rustning, alheill fuld-

*) Har det første Ord i Sammensætningen svag Omlyd af u, som: jörð, mjöðr, kommer den uomlydte Vokal u tilbage i Sammensætninger; dette er ikke Tilfælde ved den stærke Omlyd, som: dökkálfr Sortalf, glöggsýnn klarseende. S. Pag. 16—17.

kommen strikt, alverki betagen af Smerte i alle sine Lemmer, alræmdr overalt bekjendt, udskregen, almennr almindelig, almenningr almindelig Leding, Opbud.

all- udtrykker en høi Grad, meget: allnær meget nær, næsten, allgóðr saare god, allvitr meget forstandig, allvaldr Konge (eg. saare mægtig), allvíða temmelig vidt omkring, allmikill saare stor. Denne Forskjel mellem al- og all- er meget constant i gode Haandskrifter.

einka: einkamál hemmelig Aftale i Enrum, einkaleyfi Privilegium, einkagripr specielt særeget Klenodie. Dette Ord er egenlig et Substantiv Fem. Gen., men bruges kun i Gen. Plur. i Sammensætningen for at give det følgende Ord Betydningen af noget Enkelt, Specielt, og desuden i Gen. Sing. einkar som Adv. som: einkar vel, særdeles vel. Med dette einka maa ikke forvexles einga, eneste: einga vinr eneste Vei, men einkavinr fortrolige Ven.

frum- betyder noget Oprindeligt, det første i sit Slags: frumburðr første Fødsel, ell. første Afkom, frumeðli oprindelig Natur, frumefni Grundemne, frummóðir Stammoder, frumgetinn førstefødt, frumrit originalt Skrift. Dette Ord bruges kun i Sammensætninger og er det gotiske frum Begyndelse, fruma første.

fá- udtrykker en Faahed: fámennr som har faa Folk, fávizka Uvidenhed, fákunnigr uvidende, fáliðr som har faa Krigsfolk.

fjöl- betegner en Mængde: fjölmennr som har mange Mænd, fjölkunnigr mangekyndig, især troldkyndig, fjölkyngi Troldom, fjölyrða tale vidtløftigt. Dette Ord, der kun bruges i Sammensætninger, svarer til det tydske „viel".

góð-: góðfúss godvillig, góðmenni brav Mand, góðviðri godt Veir.

ill-: illgerð Ugjerning, illmenni en ond Mand, illviðri Uveir, illgresi Ugræs.

ný-: nývaknaðr nylig vaagnet, nýmæli nyt Nygte, Nyhed, nýkominn nylig kommen, nýlenda nyt opdyrket Land.

of-: ofmikill for stor, ofát Fraadseri, ofgamall altfor gammel

ofseint for seent. Dette of er egentlig et Substantiv, of fjár stor Mængde Gods.

smá- danner Diminutiver: smásveinn liden Dreng, smámey liden Pige, smákonungr, smákvikindi Smaadyr.

stór-: stóreign stor Eiendom, stórauðigr meget rig, stórríkr meget mægtig, stórilla meget ilde.

höfuð-: höfuðengill Erkeengel, höfuðgrein Hovedafsnit.

þjóð-: þjóðkonungr Konge over et heelt Folk, þjóðskáld en ypperlig Skald, þjóðgata Alfarvei.

b) som sidste Sammensætningsled bruges:

-dómr Masc.: konungdómr Kongeværdighed, jarldómr Jarls Værdighed, sjúkdómr Sygdom, vísdómr.

-dœmi Neutr.: biskupsdœmi Bispedømme, hertogadœmi, einvaldsdœmi Monarchi.

-efni: konungsefni som skal blive Konge, Kronprinds, biskupsefni som skal blive Bisskop, mágsefni tilkommende Svoger, munksefni Novice.

-gjarn: fégjarn gjærrig, námgjarn lærelysten, metnaðargjarn ærgjærrig, þrætugjarn trættekjær, hólgjarn brautende. Af disse Adjektiver dannes svage Femininer paa i, som: fégirni, metnaðargirni o. s. v.

-korn tjener til at danne Formindskelsesord: ritkorn lidet Skrift, hópkorn en liden Hob, piltkorn en liden Dreng.

-látr: þakklátr taknemmelig, mikillátr stormodig, réttlátr retfærdig, þrálátr stiv, vedholdende. Dette Ord (af Verb. láta, lade vise sig saa eller saa) bruges blot i Sammensætninger, og udtrykker en Tilbøielighed til det, som betegnes ved det første Led. Heraf dannes neutrale Substantiver paa -læti.

-leikr, -leiki. Masc.: kærleikr Kjærlighed, sannleikr Sandhed, stórleikr Storhed, sætleikr Sødhed.

-ligr (-legr): blíðligr, grimmligr barsk, veikligr svagelig, riddaraligr ridderlig, jarðligr jordisk, konungligr kongelig, heimspekiligr philosophisk, hlœgiligr latterlig, fýsiligr ønskelig, vetrarligr vin-

*lig, hversdagligr som hører til hver Dag. Af denne Endelse (eg. af Adj. líkr) dannes Adverbier paa liga: blíðliga, hversdagliga; þakklátliga taknemmeligen, erfiðliga møisommeligen, undertiden forkortet til -la: síðla silde, árla aarle, harla meget, varla neppe, görla tydeligen.

-lauss: saklauss uskyldig, huglauss modløs, vápnlauss vaabenløs, konunglaust hvor ingen Konge er, Interregnum. Af disse Adjektiver dannes neutrale Substantiver paa leysi: sakleysi, hugleysi.

-leitr (af Verb. líta se): háleitr ophøiet, grimmleitr barsk, grænleitr grønagtig, hvítleitr hvidagtig. Kun i Sammensætninger.

-menni, Neutr.: góðmenni god brav Mand, illmenni ond Mand, mikilmenni anselig Mand, lítilmenni uanselig ubetydelig Person; menni forekommer kun i Sammensætninger. Heraf dannes Subst. Abstr. paa -menska: góðmenska Bravhed, Ærlighed, illmenska, mikilmenska o. s. v. samt Adj. paa -mannligr: góðmannligr som det anstaar en brav Mand, illmannligr o. s. v.

-samr: friðsamr fredelig, nytsamr nyttig, gamansamr lystig, starfsamr arbeidsom. Heraf dannes svage Femin. paa -semi.

-verðr: útanverðr udvortes, ydre, austanverðr østlig, sunnanverðr sydlig, ofanverðr hvad der er øverst, hvad der er sidst; bruges kun i Sammensætninger.

-vænn: banvænn dødelig, som man kan vente Døden af, lífvænn som giver Haab om Liv, skaðvænn som kan skade; af ván Haab.

Verbernes Sammensætning.

103. Verbalsammensætningen er i det hele mere indskrænket end Nominalsammensætningen og af en dobbelt Art. Her kommer naturligviis ikke Sammensætningen med Præpositioner og Adverbier i Betragtning, f. Ex. aftaka, útreka uddrive, upptaka, framsækja, fráskilja fraskille, som egentlig burde skrives i to Ord, da man ligesaa ofte finder taka af, -upp, sækja fram, skilja frá.

a) Verbet udgjør den sidste Deel af Sammensætningen, f. Ex. krossfesta korsfæste, handhöggva, fóthöggva, hálshöggva

hugge Haand, Fod, Hals af, fótfara opmaale med Skridt, fóttroða træde under Fødder, fótbrjóta bryde Fødderne af, lífláta aflive, lögtaka antage som Lov, varðveita bevogte, auglýsa bekjendtgjøre, kunngöra kundgjøre, rangsnúa forvanske, sannfæra overbevise *).

b) Verbet udgjør den første Deel af Sammensætningen og træder i Forbindelse med det følgende Led ved Compositionsvokalen i: brennibrís Riisbrænde, hengiláss Hængelaas, kennimaðr Præst, lærifaðir Lærer, lærisveinn Discipel, rennismiðr Dreier, sendiboði Sendebud, sendibréf, spennitöng Pincette. Fra disse maa adskilles Ord som brennusteinn Svovl, etjukostr haarde Vilkaar, der ere dannede ved uegentlig Sammensætning af Substantiverne brenna, etja.

Partikelsammensætning.

104. Følgende Partikler bruges kun i Sammensætninger:

and-, önd- (imod): andviðri Modveir, andstyggiligr vederstyggelig, andlit Ansigt, andnes Næs ligeoverfor et andet, andróðr Roning imod Vinden, andsœlis imod Solen, andstreymis imod Strømmen, andvígr som kjæmper imod, öndverðr modvendt, først, i Begyndelsen (modsat ofanverðr).

auð- antyder en Lethed og modsættes tor: auðnæmr let at lære, auðfyndr let at finde, auðskilinn let at forstaa, auðvirði en ussel, slet Ting (ogsaa atvirði), auðsóttr let at angribe, indtage, auðsær let at indsee, iøinefaldende.

for- er fremkommet af Præp. fyrir før, foran, og a) giver Sammensætningen denne Betydning: forfaðir Stamfader, forspár forudseende, formáli Fortale, forráð Bestyrelse, Regjering, forvindis med Vinden,

*) Alle disse bøies svagt eller stærkt overeensstemmende med det sidste Leds Bøiningsmaade. Grimm har opkastet Tvivl om, hvorvidt de stærke Verber i slige Sammensætninger kunde beholde den stærke Flexion eller maatte bøies svagt; men Rigtigheden af den stærke Bøining kan godtgjøres ved gamle Haandskrifters Brug, f. Ex. hann fótfór þetta rámerki han overskridtede dette Raamærke, s. Grændsbestemmelse mellem Norge og Sverige udg. af Werlauff i Annaler for Nordisk Oldkyndighed 1844—45, Pag. 164.

forstreymis med Strømmen (modsat **andstreymis**), **fortölur** Overtalelser. b) medfører Begrebet af noget farligt, ubehageligt: **fordœma** fordømme, **forbœnir** Forbandelser, **forsending** farlig Sendelse, **formæla** forbande.

mis- betegner en Ulighed, et Misforhold: **misjafn** ulige, **misþyrma** ikke bruge den tilbørlige Skaansomhed, mishandle, **misstórr** ulige stor, **mislitr** af ulige Farve, broget, **misdauði** naar den ene af to dør før den anden, **misminni** *lapsus memoriæ*, **misgrip** Misgreb, **miskaup** ufordelagtig Handel, **mislíka** ikke synes om, **misskilningr** Misforstand.

tor- betegner en Vanskelighed: **tornæmr** vanskelig at fatte (subj. og obj.), **torfœrr** vanskelig at befare, **torfyndr** vanskelig at finde, **torbreytiligr** vanskelig at give sig i Færd med, **torgengr** vanskelig at gaa, **torgætr** vanskelig at faa, **torsóttr** vanskelig at faa, søge hen til, **tortíma** ombringe, **tortryggr** mistænksom.

sam- af **saman**: **samfeðra** som har samme Fader, **sammœðra** som har samme Moder, **samborinn** som har samme Fader og Moder, **samþykki** Samtykke, **samfagna** glæde sig med en, **samdœgris** samme Dag.

sí- betegner noget uafbrudt, vedvarende: **sífeldr** sammenhængende, **síbyrðr** som ligger ved Siden af (om Skibe), **símáll** stedse snakkende, snakkesalig, **síþyrstr** altid tørstig. Ordet findes ogsaa udenfor Sammensætning i Udtrykket **sí ok æ** stedse og altid.

sjald- af **sjaldan**: **sjaldséðn** som sjelden sees, **sjaldgæfr** som sjelden gives, kan haves.

sundr- det modsatte af **sam**: **sundrmœðri** som har en anden Moder, **sundrborinn** af ulige Forældre, **sundrþykki** Uenighed.

-van betegner en Mangel, noget Urigtigt: **vanfœrr** ikke dygtig nok, **vanheisla** svag Helbred, **vangá** Uforsigtighed, **vanvirða** ringeagte.

-var af samme Betydning som det foregaaende: **vargefinn** daarlig gift, **varmenni** Kujon, **varla** neppe.

ú- ell. **ó-** har negtende Betydning: **úkunnr** ubekjendt, **úsjaldan**

ofte, úvíða paa faa Steder, úmissandi som ikke kan undværes, úhóf Umaadelighed, úfriðr Ufred, únýta gjøre unyttig, ugyldig.

ör- (er-) tjener til at betegne a) en Adskillelse fra: örvita afsindig, erlendis udenlands, örvasa skrøbelig af Alderdom, b) en Forstærkelse i Udtrykket: örlítill meget liden, örstuttr meget kort, örmjór meget smal.

V. Det Vigtigste af Ordføiningslæren.

Om Nomina og Pronomina.

105. I Oldnorsk, som ellers overalt, gjælder den Regel, at et Adjektiv føiet til et Substantiv maa rette sig efter dette i Gen. Num. og Casus. Man kunde vænte en Undtagelse for en Deel Personal-Substantiver, der med masculin eller neutral Form har feminin, og med feminin eller neutral Form masculin Betydning, men ogsaa disse fordre Adjectivet efter det grammatikalske, ikke virkelige, Kjøn. Saaledes f. Ex. hitt fagra víf, den fagre Kvinde, fríðr svarri, en deilig Kvinde, flagðit ljóta, den lede Troldkvinde, greyit litla, den lille Tispe, hann var skáld gott, han var en god Skald, hann var hetja mikil, han var en stor Slagskæmpe o. fl. De fleste Hankjøns- og Intetkjønsord med feminin Betydning ere digteriske Navne paa Kvinder, som svarri, svanni, sprund, fljóð o. fl. Af Neutra med Hankjønsbetydning ere de fleste Afledsord paa -menni, som: ungmenni, mikilmenni, afarmenni. Dog falder det af sig selv, at naar den saaledes betegnede Person siden, endog i næste Komma, omtales, retter Pronominet hann eller hon sig efter det naturlige Kjøn; f. Ex. sá ek þá hina miklu hetju; hann var fríðr sýnum; — rædda ek við fegrstan svanna; hon er kvenna kurteisust.

106. Ordenes Kjøn er i Oldsproget aldeles det samme, som endnu i den norske Almues Tale, kun med nogle faa Undtagelser, som vagn, Vogn, der nu er Fem., i Oldspr. Masc., óss (et Oos), tjörn (et Tjærn) ere nu ofte Neutra; i den ældste Tid derimod hiint Masc. dette Fem.; dog finder man ogsaa i det ældre Sprog ós

og tjarn som Neutr., medens det sidste endnu idetmindste i Thelemarken ansees for Fem.

107. Hvor Substantiver, der betegne nogen Legemsdeel af en Person, i det nyere Sprog staa med Personens Navn i Genitiv, men saaledes at den Handling, Sætningen beskriver, mere angaar Personen end den enkelte Deel, staar i Oldnorsk Personen i Dativ; f. Ex. **hann féll fram á fœtr konungi** (Knæfaldet gjælder her Kongen, ikke hans Fødder). Derimod naar Handlingen gjælder selve Legemsdelen, bruges Gen.: **hvær hann báða fœtr konungs.** Paa lignende Maade bruges naturligviis ogsaa Dat. af det personlige Pronomen, hvor man nu har Possessivum, f. Ex. **leysti hann bönd af fótum sér,** ikke **fótum sínum,** da Befrielsen ei blot gjælder Fødderne, men den hele Person.

108. Naar et Adjectiv eller Pronomen svarer til to Substantiver, af hvilke det ene er Masc., det andet Fem., staar det i Neutr., f. Ex: **þat kveld gékk hann at brúðlaupi með Brynhildi, en er *þau* kómu í sæing, þá dró hann sverðit Gram or slíðrum ok lagði ímillim þeirra; vit (Loki ok Freyja) skolum aka *tvau*,** vi to skulle age; **mælti *hvárt* við *annat*,** om en Mand og en Kvinde; **Ef bóndi mælir at kona skal barn sitt af brjósti sér láta, ok hefir hann kvánríki svá mikit, at hon vill eigi at orðum hans láta, þá er hon sek mörkum 3 af sínu einu fé; en ef hann gár eigi heldr en hon, þá eru *þau bæði* sek mörkum af beggja þeirra fé.**

Af samme Grund ere Substantiverne **feðgin** (Fader og Datter), **mæðgin** (Moder og Søn), **systkin** (Broder og Syster) Neutra, da hvert betegner to Personer af forskjelligt Kjøn.

109. Naar flere Egennavne forbindes med Conjunctionen „**ok**", pleier somoftest ogsaa det personlige Pronomen at tilføies, især naar de forbundne Egennavne danne Sætningens Subject. Expl.: **þessir sveinar eru synir þeirra Brestis ok Beinis. — þau Björgólfr ok Hildiriðr áttu 2 sonu. — Eptir þat fóru þeir Sigurðr ok Reginn á Gnítaheiði. — Börn þeirra váru þau Gunnarr, Högni, Guðrún, Guðný.**

Pronominet udelades, som det synes, oftere, naar alle Personer ere Fem., som: þat var eitt sinn at Brynhildr ok Guðrún géngu til vatns at bleikja hadda sína (ikke þær Brynhildr ok Guðrún).

110. Naar i det nyere Skriftsprog et personligt Pronomen ved Conjunctionen „og" forbindes med et Egennavn, udtrykkes dette i det ældre Sprog ved at udelade „og" og sætte det personlige Pronomen i Dualis eller Plur. til Navnet i samme Casus som dette, f. Ex. geri ek hin þriðju manngjöld fyrir fjörráð við ykkr þóri (d. e. mod dig og Thorer); hvis her havde staaet „yðr þóri", maatte det oversættes Eder og Thorer; — Eyjólfr var opt við skip um sumarit ok áttu þeir Hreiðarr (ɔ: han og Reidar) mart saman í vinfengi. — Nú er þórólfr þar í allmiklum kærleikum af konungi ok báðir þeir Bárðr (ɔ: baade han og Baard); — þau Kveldúlfr attu 2 sonu (Kveldulf og hans Kone havde to Sønner). Ofte maa man af Contexten slutte sig til, hvilke Personer der menes med Pronominet, thi þau Kveldúlfr kunde ogsaa betyde: Kveldulf og de øvrige Fruentimmer eller Kveldulf og de andre Mænd og Kvinder. Saaledes: Nú ríða þeir þráinn ofan frá Dal ɔ: Nu ride Thraaen og de andre (7 Personer) ned fra Dal. Naar Egennavnet staar i Genitiv, sættes istedetfor Gen. af det personlige Pronomen i første og anden Person det possessive, naturligviis i samme Casus som det Substantiv, hvortil det sigter, f. Ex. sammæli okkart þrándar (mellem mig og Thrond); fundr várr Bagla, Mødet mellem mig og Baglerne *).

Ofte sættes hann, hon til Egennavne, ligesom endnu i vort Folkesprog, aldeles overflødigt, f. Ex. hann Olafr ɔ: Olaf.

111. Den bestemte Artikel er stedse hinn, hin, hit, der og skrives inn, in, it, enn, en, et, og ligesaavel kan bruges postpositivt (s. o. S. 66). Kun i nyere Islandsk bruges sá, sú, þat, istedetfor hinn som Artikel, i Oldnorsk er det demonstrativt; saaledes maa sá góði konungr ikke oversættes „den gode Konge", men „denne", eller „hiin gode Konge", og skulde egentlig hede sá hinn góði konungr. Ofte kan et Ord faa Artiklen baade foran og efter, f. Ex. sáttu þann

*) Det er omtrent paa samme Maade, at de Franske sige nous autres, f. Ex. nous autres Français, „vi Franskmænd", men nærmest efter Begrebet „jeg og alle andre Franskmænd".

hinn mikla manninn? eller og blot **þann hinn mikla mann?** — Naar et Adjectiv følger efter Substantivet i den svage eller bestemte Form, bruges snart den bagved heftede Artikel selv som bestemt Artikel for Adjectivet, snart indskydes den endnu engang, saaat den kommer til at staa to Gange; man kan saaledes sige: **konungrinn ríki** (ɔ: **konungr hinn ríki**) og **konungrinn hinn ríki.**

Undertiden finder man Artiklen **hinn** aldeles udeladt og Adjectivet blot sat i svag Form ved Substantivet; dette skeer især ved Navne, som: **Dalr mikli** (f. **hinn mikli**), **Mikligarðr** (eg. **hinn mikli garðr**), **Langavatn** (eg. **hit langa vatn**); **Hákon konungr góði, Saga Haralds harðráða.**

112. Det possessive Pronomen **sinn** viser tilbage paa Subjektet i samme Sætning, hvad enten dette er Singularis eller Pluralis, mere regelret end i nyere Dansk, hvor Genitivet hans, hendes, dets, deres i saa mange Tilfælde sættes istedetfor „sin, sit, sine“, f. Ex. **Tóku þeir föt sín** de toge sine Sager, eller paa Dansk „deres Sager“.

Dog kan ogsaa **sinn** sigte til en **Casus obliqvus** i samme Sætning, f. Ex. **Einarr bætti** ***engum manni sína*** **frændr, þótt hann dræpi.**

113. Partitiverne, saavel Adjectiver og Talord, som Pronomina, styre ogsaa i Oldnorsk Genitiv, f. Ex. **hann var allra skálda mestr; Hverr þeirra hefir þat gert?** Naar det partitive Adjectiv ikke bestemt skal udtrykke noget Kjøn, staar det i Neutr., f. Ex. **mart manna** (mange Mennesker).

Anm. Skulle Genitiverne **vár, ykkar, yðar** staa styret af et Partitiv eller Pronomen, bruges istedetfor dem de tilsvarende Possessiver **várr, ykkarr, yðarr** som Apposition til det Ord, der styrer Genitivet, f. Ex. **drepa mun hann einn várn,** En af os, **hvárrgi okkarr** ingen af os to, **hverr várr þriggja** enhver af os tre, **sá ykkarr mun sýnast sigr hafa,** den af eder to.

114. Naar Pronominet **sjálfr** i Genitiv i Forbindelse med et Possessiv skal udtrykke vort egen (der dog ogsaa hos de Gamle heder **eiginn**), svarer Possessivet i Casus, Kjøn og Tal altid til **sjálfr** og ikke til det Ord, der styrer samme i Genitiv: **í sjálfs þíns kapellu** i dit eget Kapel, **at sjálfra várra vilja** efter vor egen Villie, **fyrir sál sjálfrar sinnar** for sin (hendes) egen Sjæl.

115. Det spørgende Pronomen hvat, hvad for, har almindelig Dativ efter sig, sjeldnere Genitiv, f. Ex. hon spurði hvat manni hann var: — hvat þröng er þat? — prestr spurði, hvat sukki þar væri, hvad Optøier der var; — þeir fara at vita, hvat manna þeir væri, er svá fóru undarliga.

116. Dativ bruges a) forat udtrykke et Redskab, Middel, ell. en Beskrivelse: hon var troðin hestafótum til bana; — hann mælir feigum munni; — var þat eiðum bundit; — hann varð því feginn, glad over; — hon var fríðr sýnum, smuk af Udseende; — hann hét sva öðru nafni; — b) forat betegne en nærmere Bestemmelse ved Comparativ: hon var miklu fríðari en þóra; tveim ertogum minna en eyrir; c) for en efter Comparativ: hann var hverjum manni sterkari = sterkari en hverr maðr; dökkálfar eru svartari biki = svartari en bik. d) med Præp. at og Partic. for at udtrykke det latinske Ablativ absolut: at því görvu, da det var gjort; at uppvesandi sólu, medens Solen er oppe; dog udelades undertiden at.

117. Forat betegne Længde i Tid eller Rum bruges Accusativ: dvaldist hann þar mörg misseri; þeir fóru átta rastar; ligesaa betegner Acc. Maaden, f. Ex. fara landveg, sjóleiðina, þann veg, den Vei, saaledes, marga lund paa mange Maader; mærk: fara leiðar sinnar (Gen.) drage sin Vei.

118. Naar i en Sætning et Substantiv eller Pronomen skulde staa i et Afhængigheds Forhold (enten styret af en Præposition eller af selve Verbet), drages dette undertiden ind i en ny Sætning, der begynder med þar sem, þar er, og bliver der Subjekt: hafði erkibiskupinn þar mikit at styðjast við, sem Jón var, egentl. Bispen havde meget at støtte sig til der, hvor Jon var, d. e. havde en god Støtte i ham; mun nú ekki þurfa at ætla til sœmdar, þar sem hann er, det kan nu ikke nytte at vente nogen Hæder der hvor han er d. e. fra hans Side, fra ham; kom þat ok þar fram, er þorsteinn var, eg. dette hendte ogsaa der hvor Thorstein var, d. e. det rammede ogsaa Thorstein; muntu þykjast litlu til verja, þar sem

ok om, eg. du synes nok at du opoffrer lidet der hvor jeg er, d. e. ved at opoffre mig.

119. Brugen af Ordenstallene er i det hele taget det samme, som i det nyere Skriftsprog. Kun maa det mærkes, at Udtryk som við eller með tólfta mann, ikke betegner „med 12 Mænd", men „selv tolfte", eller „med 11 Mænd"; naar man derfor, især i Haandskrifter, støder paa denne Talemaade, hvor Ordenstallet er udtrykt paa samme Maade som Hovedtallet, nemlig ved Ziffre, f. Ex. við XII mann, er det ene Bogstavet a i mann, der kan lede til den rette Oversættelse, thi við XII menn vilde betyde „med 12 Mænd".

Om Verberne.

120. I Verbernes Stilling og Brugen af de forskjellige Tempora hersker den største Frihed; man kan saaledes sætte Verbum foran Subjectet eller efter, som man vil; f. Ex. Ferr nú þjóðólfr til fundar við Brand. — Segir hann þá Huldarsögn. — Sváfu menn þá af of náttina. — Ligeledes kan der i den fortællende Stiil verles med Præsens og Præteritum: En er Sturla fór til skips, var útkominn Hallvarðr Gullskór; fann hann þórð mág sinn á þingvelli, segir hann honum tíðindi. — þórólfr ok Eyvindr kómu heim of haustit, fór þórólfr til föður síns, taka þeir feðgar þá tal sín í milli, spyrr þórólfr eptir o. s. v.

121. Naar et Adverbium hører til Verbet, sættes det ei, som i det danske Skriftsprog, efter Objectet (f. Ex. han skød Skibet frem), men foran, tæt ved Verbet, f. Ex. þá tók Randver hauk sinn ok plokkaði af fjaðrarnar; — hratt hon þá fram skipinu. Staar Verbet sidst, f. Ex. i en relativ Sætning, sættes Adverbiet eller Præpositionen umiddelbar foran Verbet, f. Ex. Jörmunrekr sá hauk þann, er hinn hafði fjaðrarnar af plokkat; — hann var á skipi því er hon hafði fram hrundit.

122. Verber staa meget ofte i 3die Pers. Sg. uden noget udtrykt Subjekt, hvilket vi nu maa gjengive med det ubestemte Pron. man, eller ved Passiv, f. Ex. Ef manns missir eða matar í hömlu,

dersom man savner en Mand eller Mad, eller hvis der mangler en o. s. v.; svá segir í sögu Ólafs konungs, saaledes siges der; heyrði þat síðan, man hørte det siden; at kveldi skal dag leyfa, om Aftenen skal man rose Dagen; í vindi skal við höggva; þá skyldi brenna alla dauða menn, da skulde man brænde.

123. Præs. Partic. har foruden sin sædvanlige aktive ogsaa passivisk Betydning, f. Ex. alt er segjanda sínum vin, Alt maa man sige sin Ven; varðveitandi eru boðorð Guðs, Guds Bud maa overholdes; knéfalla með upphaldandi höndum, med Hænder som holdes i Veiret, med opløftede Hænder; þetta er þiggjanda, dette skal modtages; hversu lengi heiðinn maðr er fœðandi; á deyjanda degi, paa den Dag da man dør, Dødsdagen.

124. Futurum eller den tilkommende Tid dannes i vort Oldsprog ved Hjælpeverberne skal og endnu oftere mun (man) og Infinitiv af Hovedverbet: Vit várum fœddir á einni nátt ok mun skamt verða (det vil ikke blive langt) milli dauða okkars; brœðr munu berjask.

125. Perfectum og Plusqvamperfectum dannes som i vort nuværende Sprog ved Hjælpeverbet hafa, og Perfect. Partic. af Hjælpeverbet i Neutrum: hann hafði veitt í einu höggi otr ok lax; Egill hafði gengit yfir skóg nökkurn; er der et Object i Sætningen kan Participiet rette sig efter dette i Kjøn og Tal: þeir höfðu feldan höfðingjá liðsins. Nogle intransitive Verber bruge vera istedetfor hafa: er nökkur stund var liðin; og da maa naturligviis altid Participiet rette sig efter Subjectet i Kjøn og Tal.

126. Passivum omskrives i Oldnorsk ved Perfect. Partic. og Hjælpeverberne vera og verða, saaledes at verð og varð somoftest tjene til at danne Præsens og Præter., em og var Perfektum og Plusqvamperfektum: varð borinn blev født, fødtes, men var borinn var født, var bleven født; dog finder man ogsaa vera brugt til at danne Præs. og Præter., især synes det almindeligt ved Verber, der styre Genitiv og Dativ, hvilke Casus naturligviis ved Omdannelsen til Passiv ikke kunne forandres til Nominativ, men maa blive staaende

styret af det neutrale Perf. Particip., som: **var skipt liðinu í tvá staði**, Krigsfolket blev delt i to Hobe; **var hans harðliga freistat**, han blev haardeligen fristet.

127. Det reflexive og reciproke Begreb udtrykkes ved at føie bag til Verbet det reflexive Pronomen **sik** med bortkastet Vokal, altsaa **sk**; herved maa mærkes: 1) at Verbets Flexion **r** bortfalder foran **sk**: **elskar elskask, berr bersk**, 2) at **t** i Flexionen samt **t** og **d** i Enden af Rodstavelsen sammensmelte med **sk** til **zk**: **elskit elskizk, bindr binzk, skaut skauzk**, 3) at i første Person Plur. for **sk** ogsaa bruges **k** alene, **dœmumk** og **dœmumsk**. Første Person Sing. dannes paa en særegen Maade, nemlig ved at føie **mk** (af **mik**) til Verbets Rod ved Bindevokalen **u** (**o**), **ek elskumk, tökumk** (af **taka**), f. Ex. **dœma, skjóta**:

Sing.	1.	**dœmumk**	**skjótumk**
	2.	**dœmisk**	**skýzk**
	3.	**dœmisk**	**skýzk**
Plur.	1.	**dœmumsk (-mk)**	**skjótumsk (-mk)**
	2.	**dœmizk**	**skjótizk**
	3.	**dœmask**	**skjótask.**

Ex.: **Sæll er sá er stenzk freistni**, lyksalig den, som udholder Fristelsen; **brœðr munu berjask ok at bönum verðask**, blive hinandens Banemænd; **öndin fœðisk ok seðsk (sezk) af guðligum málum**, Aanden nærer og mætter sig med; **neitum vér eigi miskunn misgerandum við oss, at vér bjargimsk í miskunnar verkum; hugr misgeranda snýsk í örvílnan**, Synderens Sind vender sig til Fortvivlelse; **vér hræðumsk enn efsta dóm**, vi frygte den yderste Dom; **ef vér firrumk únýt orð ok hégómliga gleði**, dersom vi fjerne os fra, sky; **þá lauksk upp munnr Zacharias**, aabnede sig; **kona þín hefir gipzk** (giftet sig med) **þeim manni, er hon kaus sér; þar barsk sjálft öl**, frembar sig selv; **sú erumk** (= **sú er mér**) **líkn**, den Lindring har jeg; **tregt erumk** (= **er mér**) tungt falder det mig.

Kommer **þú** til at staa umiddelbart efter sit Verbum, kan Suf-

ſtret **sk** ſammenſmelte med **þú** til **stu**: **snústu frá illu** *), vend dig fra det Onde; **lægstu** (fornedre dig) at **upp hefistu** (at du maa ophøies), **at eigi lægistu, þá er þú hyggr upp at hefjask**; **gerstu höfðingi fyrir liðinu**, ſtil dig til Høvding; **fástu vel at virði**, forſyn dig godt med Proviant.

Denne mediale Form fremtræder i den her anførte Skikkelſe kun i de ældſte Skrifter og Vers, ſenere faar man i almindelig Proſa derfor **-st**, der overalt træder iſteden for **mk** og **sk**, og endnu har bevaret ſig i mange af vore Almuedialekter, og ſom i Haandſkrifter betegnes ved **z**, **st** eller **zst**. Førſte Perſon Sing. kan i ſaa Fald baade hede **dæmist** og **dæmumst**.

Analog med denne Inklination i vort Oldſprog af Reflexivet til Verbet er de ſlaviſke Sprogs Brug, der ſætte det reflexive Pronomen for 3die Perſon, ſom ſelvſtændigt Ord efter Verbet i alle Perſoner i begge Tal, ſaaledes: jeg forundrer ſig, du forundrer ſig, han forundrer ſig, vi forundre ſig, I forundre ſig o. ſ. v. Og i enkelte tydſke Dialekter ſiger man: wir haben ſich gefreut, ihr habt ſich gewundert.

128. Naar et Verbum, der antyder en Tanke, Mening eller et Udſagn, en Erklæring (**verbum sentiendi et declarandi**) i vort nuværende Sprog har en afhængig Sætning med „at“ efter ſig, kan iſteden herfor i Oldſproget indtræde den ſaakaldte Accuſativ med Infinitiv, f. Ex. **væni engi maðr Ólaf konung því or landi farit hafa**, Ingen indbilde ſig at Kong Olaf derfor er reiſt ud af Landet; **satt hygg ek mik segja**; **hvar sáttu brúðir bíta hvassara**; **æ kveða bandingja bifask**; **ask veit ek standa**; **þik kvazk** (d. e. **kvað sik**) **hilmir hitta vilja**, Kongen ſagde at han vilde finde dig.

129. Med Henſyn til Verbernes Caſusſtyrelſe bemærkes, at medens de rene tranſitive Verber her, ſom andenſteds, ſtyre Accuſativ, fordre dog de fleſte, der tilkjendegive en Sætten i Bevægelſe, den i Bevægelſe ſatte Ting i Dativ (Maadens eller Middelets Dativ).

*) Ved Imperat. 2 Perſon tilføies gjerne **þú** (**du**, **du**, **tu**), **þit**, **þér**: **gerðu svá vel** vær ſaa god; **taktu**, tag. Paa ſamme Maade ſuffigeres ogſaa **ek** ofte til Verbet og kan da ogſaa forſvage ſit **k** til **g**, ſom **barðak** og **barðag** for **barða ek**, eller hvis Roden af Verbet har **gg** forkorte dette til **kk**, ſom **hykk** for **hygg ek**; undertiden bliver ogſaa Flexionens **a** til **i**, ſom **ætlig** for **ætla ek**, **nemik** (Præſ. Conj.) for **nema ek**.

Saadanne Verber ere: **kasta** (**k. steini, spjóti**); **verpa** kaste (**áðr þú verpir söðli af mar**, førend du kaster Sadlen af Hesten), **stinga**, **leggja** stikke (**hann lagði spjóti gegnum hann** ell. **hann lagði hann spjóti**), **skjóta** skyde (**hann skaut manninn öru**, **hann skaut fyrir sik skildi**), **bregða** (**hann brá sverði**, trak), **sá** (**sá korni**, saa Korn), **blása**, **fnæsa**, blæse ud (**fn. eitri**), **spýta** (**hann spýtti upp miðinum í kerin**, spyttede Mjøden op i Karrene), **snúa**, **venda**, **skipta** dele. — Dativ styrer derhos de fleste Verber, der tilkjendegive en Raaden for, Befalen, Byden, Hjælpen, Skaanen, Gavnen, eller det Modsatte; f. Ex. **Gylfi konungr réð löndum**; **hann bauð honum at láta skírask**, **at bjarga lífi**; **at eira konum ok kirkjum** skaane, **at týna** (ødelægge) **lífinu**; **koma** som transitivt Verbum styrer ogsaa Dat., som: **koma einum í vandræði** bringe En i Knibe, **ek kem því eigi við**, jeg kan ikke anbringe det.

Genitiv fordre de Verber, der betegne et Savn, en Begjering, Attraa, Erholdelse, Nyden, saaledes nemlig, at den begjerede eller erholdte Ting staar i Genitiv, men forsaavidt der ogsaa er Tale om en Person, til hvem Begjeringen rettes, bliver denne Verbets regelrette accusativiske Objekt. F. Ex. **Ef manns missir** savner, — **sakna ek míns málvinar**; **at spyrja einnhvern ráðs**; **at biðja hann konunnar**; **at afla fjár**, erhverve Gods; **hann fékk þeirrar konu** o. s. v. At her og ofte kan komme et Personsobject i Dativ, er naturligt, f. Ex. **at biðja konunginn friðar Íslendingum**, **at afla sér fjár**, **at spyrja fræðimanninn ráðs úkunnigum** o. s. v. — Genitiv fordre ligeledes de Verber, der udtrykke en Passen, Varetagen, Venten, som: **gá**, **gæta**, **geyma**, **bíða** (**hann beið byrjar**, ventede paa Bør).

Det ligger i Sagens Natur, at ingen saadanne Sætninger, som de her omhandlede, kunne omsættes i passivisk Form, uden forsaavidt der findes et accusativisk Objekt, der kan sættes i Nominativ og blive Subjekt; ellers maa man hjælpe sig med den upersonlige Form, ligesom i Latin og Græsk. Saaledes: **ek laust hann öru til bana**, jeg slog ham til Døde med en Pil; her kan man sige: **hann varð lostinn öru til bana**; men **hann kastaði steininum** kan ei blive: **steinninn varð kastaðr**, men **steininum varð kastat**. Saa og: **konu þeirrar varð fengit**; **spurðr ráðs Njáll**.

130. **Conjunctivet** bruges her, som sædvanligt, hvor man udtrykker sig med Ubestemthed, altsaa fornemmelig i afhængige Sæt-

ninger efter Conjunctioner som þóat eller þótt (omendskjønt), ef hvis, o. s. v.; ligeledes hvor man udtrykker et Ønske eller en Attraa. Ex.: þó at hann væri eigi kominn; en þó svá væri; vilda ek at þér lærðit mik.

Ofte staar Præs. eller Præt. Conj. uden foregaaende Conjunction, naar det kan oversættes med ifald eller hvis o. s. v., f. Ex. Vili hann ekki með góðu, þá komdu til mín. — Komi hann meðan ek em á brottu.

Om Partiklerne.

131. **Negtelsen** udtrykkes paa forskjellige Maader.

Den ældste og oprindelige er de tre toneløse Partikler ne, gi og at (undertiden a). Af disse kan den første, nemlig ne, aldrig sættes uden foran det Ord, hvortil det hører, og dette maa være Verbum *). -gi og -at føies altid til Enden af Ordene; -gi til Nomina og Adverbier, -at til Verber.

Ex. Ne: Sól þat ne vissi, hvar hon sali átti; máni þat ne vissi hvat hann megins átti.

Gi: Loptki þat veit (ɔ: Loptr eigi þat veit), úlfgi hefir ok vel.

At: Verðrat íss á á; mey þú þeygiat.

Hvor gi føies til Masculina, udelades Nominativflexionen r, f. Ex. Loptki, úlfgi; og hvor g kommer i umiddelbar Berørelse med en Tenuis, bliver det til k, f. Ex. Loptki; hittki.

Hvor at kommer umiddelbar efter en Vokal-Endelse, beholdes blot -t, der føies til denne, f. Ex. lifðut f. lifðu-at; standit, haldit. f. standi at, haldiat. — I første Person, hvor k (ɔ: Pron. ek) ofte overflødigt føies i Enden af Verbet, sættes i saadanne Tilfælde -at eller a efter dette, f. Ex. ek varkat þar; emkat, vilkat eller vilka; derved kan undertiden Tvetydighed opstaa, f. Ex. i Glums bekjendte Ed: ek varkat þar ok vannkat þar ok rauðkat þar egg

*) einn er det eneste Ikke-Verbum, foran hvilket ne bruges, ne einn ingen, oftere sammentrukket neinn.

né odd, der baade kan læses vark at þar, vannk at þar, rauðk at þar (ↄ: var tilstede der, kæmpede der, rødfarvede der) og varkat þar (ↄ: var ei der) o. s. v. — Hvor -a bruges, findes undertiden det foregaaende k udvidet til ig, der opsluger Verbalendelsen, som stöðviga, mundiga (f. stöðvaka, mundaka); ofte finder man igjen et nyt k tilføiet i Enden paa disse Former, som stöðvigak, mundigak.

132. De her nævnte Former tilhøre dog ikke længer det sædvanlige Skriftsprog, men kun den ældste Tid og Digtekunsten. Det almindelige er at betjene sig af den sammensatte Form eigi (eg. ei altid, gi ikke ↄ: ikke nogensinde), der igjen enten ved en Sammendragning eller snarere ved en Udeladelse bleven til ei. En anden sammensat Form er aldrigi (aldri-gi, ei i nogen Tidsalder), og ekki eg. eittki, eittgi, der vel egentligen betyder „intet“, men dog ei sjælden bruges som vort „ikke“, hvergi, ingensteds o. fl. I enkelte Talemaader finder man en dobbelt Negtelse, f. ekki neitt ikke et eneste.

133. Den fleerledede Benegtelse eller Talemaaden „hverken — eller“ udtrykkes i Oldn. ved hvártki — né, Ex. hann er hvártki vinr hans né úvinr. — Talemaaden „alligevel“ eller „ikkedestomindre“ udtrykkes ved eigi at síðr; det modsatte, eller „alligevel ikke“ udtrykkes ved eigi at heldr (eg. ikke desto hellere).

134. Ved Verber, der angaa Stedsforhold, altsaa tilkjendegive en Bevægelse, en Reise eller en Dvælen, tilføies i Oldsproget sædvanligviis en Partikel, der tilkjendegiver Retning eller Beliggenhed, om end Stedet angives. F. Ex. Hann dvaldisk í Vík austr; hann fór ofan af fjalli; Gunnhildr gerði ferð sína suðr til Rómaborgar; þeir fóru norðan með landi. I saadanne Tilfælde foretrækkes somofteſt de Partikler, der betegne Retningen „hvorfra“, for dem, der betegne „hvorhen“; man finder saaledes oftere ofan, neðan, norðan, sunnan, austan, vestan, end niðr, upp, suðr, norðr, austr, vestr; rimeligviis fordi Begrebet om Bevægelse derved bliver anskueligere; ved at oversætte deslige Steder i det nyere Skriftsprog

maa man somoftest gjengive nordan ved „sydefter", ofan „ned" o. s. v.

135 Af Præpositionerne styre nogle enten Accusativ, Dativ eller Genitiv; andre styre baade Dativ og Accusativ.

Accusativ alene styre:

um (gl. of) med alle sine Sammensætninger, baade hvor um staar først og sidst, som umfram eller fram um, umhverfis umkring, út um o. s. v.

ígegnum igjennem.

fram yfir, fram undir

og alle de, der ere sammensatte af fyrir med et Localadverbium paa -an, s. fyrir norðan, f. sunnan, f. handan (paa hin Side), f. innan. I ældgamle Kvad findes dog of undertiden med Dativ.

Dativ alene styre:

af, frá, or, hjá (hos).

og de afledede undan (fra, bort fra), gagnvart (ligeoverfor), ígegn (imod), (til) handa (til Bedste for) á hendr, á hönd (imod, paa Halsen), á mót, á móti, í móti eller móti (imod), ásamt (tilligemed).

Genitiv alene styre:

til, án *) (uden, Tydsk ohne), auk (foruden),

og de sammensatte eller afledede ámilli, ámeðal, ámillim, millum, millim (mellem); sakir, fyrir-sakir, sakar, sökum (formedelst, Lat. caussâ) vegna (Tydsk wegen), útan, innan.

Accusativ og Dativ styre, alt efter Betydningens Forskjellighed:

á (paa), í, með, við, at,

eptir, fyrir, undir, yfir.

Om disse gjælder overhovedet den sædvanlige Regel, at de ved Betegnelsen af en Bevægelse til et Sted styre Accusativ, ved Betegnelsen af en Hvilen eller Bliven paa et Sted styre Dativ, f. Ex. hann gékk á skip, konungr var á skipi, sigldu þeir inn í höfnina,

---

*) I de ældre Tider findes dog án ogsaa med Dativ og Accusativ. I

þeir lágu í höfninni. Dog er ofte det Locale mindre fremtrædende, og derfor maae følgende nærmere Bestemmelser mærkes:

á styrer Accusativ, naar det betegner „paa den og den Viis", „i Henseende til", f. Ex. á þann hátt, á þá leið (paa den Maade); á aðra síðuna, at mæla á danska tungu, hann lá á bakit (paa Ryggen ɔ: paa sin egen Ryg), þrjár rastar á lengð (tre Mile i Længde). Ligeledes i Betydningen „ind paa", ind imod", „over paa", som renna á (løbe ind paa), at snara á norrœnu (at oversætte paa Norsk).

á styrer Dativ ved Angivelsen af en Tid; f. Ex. á hverju ári; imidlertid er Brugen af Accusativ og Dativ her vaklende; man kan sige á haustin, á sumurin, men ogsaa á haustum, sumrum.

í styrer som oftest Accusativ ved Tidsbestemmelser, f. Ex. í þann tíma, í annat sinn andengang. Dog siger man í þeirri svipan, (i dette Øieblik), í því bili.

með styrer Acc. naar det ei saameget kan oversættes „tilligemed", „i Selskab med", som „medbringende", „førende", altsaa naar Gjenstanden betragtes som livløs eller viljeløs medfølgende; f. Ex. at fara með her í önnur fylki; hann kom með bókina; þá fóru menn ámóti honum með mann fjötraðan (lænkebunden). I Betydningen af en Ledsagelse eller et Middel, Redskab, styrer með naturligvis Dativ.

við styrer Dativ i Betydningen af „imod", f. Ex. at taka við einum at tage imod En, ellers Accusativ.

Undertiden ombyttes með og við i Haandskrifterne, og deres Styrelse retter sig da efter Betydningen, det vil sige: með i Betydningen af við har samme Casus efter sig som dette, og ligesaa við i Betydningen af með.

Eptir styrer Accusativ, naar det udtrykker et Tids- eller Ordens-Forhold (Lat. post bagefter), men Dativ, naar det har Hensyn til Maaden, hvorpaa noget skeer (Lat. secundum, langsmed, overeensstemmende med) eller betegner en Forfølgelse eller Indhentning; saaledes: eptir miðjan morgun — þeir tóku allan arf eptir föður sinn — mart fólk gékk konungi til handa eptir orrostuna —

þeir riðu eptir ánni — bæti hann eptir því er hinn sári er burðum til — Ketill reið í braut eptir félögum sínum — allir skulu renna eptir þeim manni er víg vakti — þann mann skal senda eptir presti í nauðsyn, er hyggja kann fyrir orði ok eiði.

Fyrir styrer Accusativ i Betydningen foran for, istedetfor (altsaa ogsaa ved Priisangivelser), men Dativ i Betydningen fremfor, i Paasyn eller Paahør af, formedelst, og naar det betegner en Hindring, f. Ex. litlu fyrir vetr — hon skell um blaut fyrir skillinga — hann talaði langt erendi fyrir líðinu — fyrir því er þetta ritat — Ek gat ekki verit í friði fyrir honum — látast fyrir einum omkomme for Ens Haand.

Undir har naturligviis Acc. efter sig i Betydningen henunder, henimod, Dativ derimod naar det betegner en Forbliven paa Stedet. Derfor bruges det og med Dativ i Betydningen „hos“, „kommende an paa“, som: hann átti fé náliga undir hverjum manni. þat er eigi undir því komit, det er ikke magtpaaliggende.

Yfir har Acc., naar det betegner en Bevægelse til Stedet, Dativ, naar det betegner en Forbliven derpaa; desforuden styrer det Accusativ i Betydningen „mere end“, som: Hann svaf yfir sex stundir — mér unni mær yfir mann hvern, Pigen elskede mig mere end nogen Anden.

Præpositionen at bruges med Acc. i Betydningen „efter“, som: at taka arf at einnhvern — at reisa kuml at frænda sinn — at þat derefter. Dativ styrer det i de øvrige Betydninger: hann bjó at Birgisheimi, at Ullarhváli; at sumri, til Sommeren, hann varð at steini, han blev til Steen.

Naar at bruges i Betydningen „paa Stedet“, synes det undertiden som om det styrede Genitiv, da et Ord som húsi eller desl. er udeladt, f. Ex. þeir gistu at Bjarnar (neml. húsi) de vare til Gjest hos Bjørn. Dog er denne Brug saa gammel, at man endog i Oldtiden efter at i denne Betydning har føiet Gen. af det

perf. Pronomen istedetfor Dativ af det possessive, f. Ex. þeir gistu at míu, þín, hos mig, dig.

Da de fleste Stedsnavne forekomme i Dativ med Præp. á, í eller at finder man dem som oftest nævnte saaledes ogsaa hvor man skulde vente Nominativ, efter Ord som heita eller lignende, f. Ex. Sá bœr hét á Steini — hann bjó þar sem heitir á þóptum — í kaupstað þeim er heitir í Stafangri — her maa man oversætte simpelthen Stein, Thopte, Stavanger. Dog finder man undertiden ogsaa Stedsnavne, især Øer, anførte i Nominativ, overeensstemmende med vor nuværende Sprogbrug, som: Haraldr konungr gaf honum ey þá er þruma heitir; hann bjó í ey þeirri á Hörðalandi, er Fenhringr hét.

136. De relative Partikler er (i ældste Tider es) og sem (Oldsvensk og Olddansk sum) ere foran (§ 85) omtalte. Er bruges ogsaa som Tids- og Aarsagsconjunction, sem kun i det sildigere Sprog: er Hreiðmarr sá otrinn, kallaði hann sonu sína, da H. saa Oteren; sagði Bikki at þat var betr fallit, at Randver ætti Svanhildi, er hann var ungr, at Randver skulde have Svanhild, saasom han var ung. Ofte sættes er ogsaa istedetfor at, f. Ex. Hallr mundi sjálfr þat er þangbrandr skírði hann þrivetran, erindrede at Th. døbte ham.

137. Partiklen en, der ei maa forverles med Adverbiet enn (endnu), er egentlig to forskjellige, der tilfældigviis ere blevne lige:

a) en, Overgangs- og Modsætningspartikel, somoftest svarende til vort men, men brugt langt oftere i fortællende Stiil, uden at man derved vil have nogen Modsætning betegnet, f. Ex. En er þeir kómu þar, þá o. s. v. Dette Ord er og kommet ind i vort nyere Lovsprog under den feilagtige Form „end", som „End vil han ikke bøde, da o. s. v.

b) en, oprindelig an, vort end ved Sammenligninger, som „større end", „mindre end".

I norske Haandskrifter findes meget ofte en brugt aldeles som er; ogsaa ofte istedetfor ef dersom.

138. Forbindelsespartiklen **ok** (beslægtet med **auka** og paa Runestene oftest skreven **auk**), anvendes undertiden som Eftersætningspartikel, hvor vi i det nyere Sprog bruge „saa" eller „da". Dog er denne Brug yderst sjælden udenfor de allerældste Sprogleyninger, især den islandske Lovbog **Grágás**, hvor den er meget hyppig, f. Ex.: **Ef maðr yrkir mansöng** (digter Elskovssang) **um konu, ok** (ɔ: saa, da) **varðar þat skóggang. Ef maðr bítr mann eða hrífr svá at blátt eða rautt verðr eptir, ok varðar þat fjörbaugsgarð.**

Om Udeladelser.

139. Ellipser eller Udeladelser ere ikke sjældne i vort Oldsprog. I de fleste Tilfælde ere de dog meget lette at udfylde, og trænge derfor ei her til nogen videre Forklaring, især da de ogsaa hyppigen forekomme paa samme Maade i vort Talesprog, f. Ex. **Síðan sneið Karkr höfuð af jarli ok hljóp í braut með** (neml. **þat**). Her vilde vi ogsaa sige i daglig Tale: Siden skar Kark Hovedet af Jarlen og løb bort med (neml. det). Dette er fornemmelig Tilfældet med det 3die personlige Pronomen.

Af Substantiver udelades oftest Ordet **kostr** ɔ: Vilkaar, Udsigt, Alternativ, f. Ex. **far aptr, Háleyingr, sá mun þér hinn bezti** (neml. **kostr vera**) — **Sámr kvaðsk heldr kjósa at lifa, en kvaðsk þó hyggja, at hvárrtveggi** (neml. **kostr**) **myndi harðr.** Verbal-Ellipser ere især Udeladelser af **vera** og **verða**, helst efter **mun** og **skal**, som i ovenfor anførte Exempler, og ligeledes: **þá mun hann kominn** (neml. **vera**) **til konungs** — **þeir sögðu þar föngin** (neml. **vera**), **en þá fráelta** (neml. **vera**), **er áttu, en brúðgumann** (neml. **vera**) **á hafi.** Ogsaa findes de bestemte Former udeladte, som: **Einn morgun vakti Ástríðr Glúm ok sagði at nauta fjöldi Sigmundar var kominn í tún ok vildi brjóta andvirki: en ek hefi eigi fráleik til at reka í braut, en verkmenn** (neml. **eru**) **at vinnu.** Undertiden er Udeladelsen betydeligere, f. Ex. **Glúmr segir: sá ek glöggt hvat títt var:** (udel. **þú ert**) **barn at aldri, en** (udel. **hefir þó**) **vegit slíka hetju sem Þorvaldr var.**

VI. Verslære.

140. I den oldnorske Metrik kommer det ved Stavelsemaalet ei saameget an paa den virkelige Qvantitet, som paa Betoningen. En betonet Stavelse maa betragtes som lang, hvad enten den i Virkeligheden er lang eller ei, og naar her er Talen om Trochæer, Daktyler o. s. v. forstaaes derved kun betonede og ubetonede Stavelser, combinerede paa samme Maade, som korte og lange i Græsk og Latin. Man har Exempler paa at flere (lige indtil fem) ubetonede Stavelser kunne i Taktmaalet betragtes som een kort, f. Ex. i et Versemaal, hvor en Linje regelret skulde bestaa af tre Trochæer eller Spondæer

geira | bregg við | seggi

finder man oftere Linjer som:

nú er þat er | rekr á | rakna

vér getum | bili at | bölva

hvor Stavelserne er þat er, getum, -li at maa læses hurtigen, ubetonede og næsten sløifes sammen.

I enkelte Versemaal kunne endnu flere og større Afvigelser tillades. Den Frihed, som saaledes hersker i Versdannelsen, gjør naturligviis en stor Afvexling mulig, og denne Afvexling er særdeles behagelig, især ved de kortere Versemaal, der ellers vilde være for eensformige. Her er derimod Friheden netop størst.

Med Hensyn til Betoningen maa det ellers mærkes, at den ei vilkaarlig kan lægges paa hvilkensomhelst Stavelse. Man passer det saaledes, at den i et Ord, bestaaende af flere Stavelser, falder paa den af disse, som ellers sædvanligt har Tonen; ved Eenstavelsesord undgaar man saavidt muligt at lade den falde paa Præpositioner og Conjunctioner, naar de ikke netop skulle udhæves med Eftertryk.

141. En nødvendig Fordring til Alt, hvad der i Oldnorsken sættes i Versform, er at der skal være B o g s t a v r i i m (Alliteration).

Derved forstaar man, at et vist Antal Ord skulle begynde med samme Bogstav. Dette aabenbarer sig allerede ved gamle Ordsprog, Lovformularer e. a. d. (Alt hvad der lader sig henføre under Betydningen af det Latinske carmen), f. Ex.: *B*íðandi *b*yr eigu — *G*arðr er *gr*anna sættir — í *s*alti liggr *s*ök ef *s*ækjendr duga — at *lj*úfu ok *l*eiðu — til *b*rands ok til *b*áls — sem *d*æmendr *d*æmdu, *m*etendr *m*átu, *v*irðendr *v*irðu, *h*yggjendr *h*ugðu —, skal sá rekinn vera frá *g*uði ok allri guðs kristni svá *v*íða sem menn *v*arga reka, *k*ristnir menn *k*irkjur sækja, *h*eiðnir menn *h*of blóta, *m*óðir *m*ög fæðir, *m*ögr *m*óður kallar, *f*innr skríðr, *f*ura vex, *v*alr flýgr *v*árlangan dag, ok standi honum *b*einn *b*yrr undir *b*áða vængi, *h*iminn *h*verfr, *h*eimr er bygðr, *v*indr þýtr, vötn til sævar falla, *k*arlar *k*orni sá.

Ved virkelige Vers pleier Alliterationen regelret at anvendes saaledes, at i hvert Par Verslinjer (orð) mindst to, oftest (og i enkelte Versemaal stedse) tre, men aldrig flere betonede Ord have samme Begyndelsesbogstav, af hvilke den ene og fornemste (höfuðstafr) skal staa først i anden Linje, den eller de øvrige (stuðlar) i første, f. Ex.:

*L*aut und *l*ínu,
*l*ysti at kyssa. —
*D*rótt þótti sá
*d*öglingr vera.

Her ere Hovedstavene (höfuðstafir) i lysti og döglingr, Støtterne (stuðlar) i laut, línu og drótt.

Men Alliterationen kan ogsaa være vokalisk, saaledes at den dannes ved første Bogstav i Ord, der begynde med en Vokal. Her gjælder tilsyneladende aldeles det Modsatte af hvad nys opstilledes, eftersom det netop er Regel, at de Vokaler, hvormed hine Ord begynde, skulle være indbyrdes forskjellige, og det betragtes som en Feil, naar de ere de samme. Ex.:

Önd þau ne áttu
óð þau ne höfðu.

Her danne ö i önd, á i áttu, ó i óð fuldstændigt og elegant Bogstavriim. Egentlig er det den svage Beaanding (spiritus lenis), hvori Alliterationen ligger, og Vokalernes Forskjellighed tjener til at give en behagelig Afvexling. — At j altid regnes som Vokal, er en ligefrem Følge af dette Bogstavs Oprindelse.

Ved alt dette er dog at mærke:

a) at det, naar det betonede Ord begynder med to Consonanter, ofte (altid ved sk, st, sp) er nødvendigt at gjentage dem begge;

b) at i det sexlinjede Fornyrðalag, hvorom nedenfor i § 144, Alliterationen i hver tredie Linje er indskrænket til denne alene.

Undertiden støder man paa Vers hvor Ord som úlfr, rangr, reiðr, der i de allerældste Tider begyndte med v, have virkelig dannet Bogstavriim med Ord, der begynde med dette Bogstav, som i Atlakviða.

vín í valhöll
(*v*)reiði sásk þeir Húna.

Og i Baldrsdraumar:

(*V*)rindr (d. e. Vales Moder) berr
í Vestrsölum.

142. Stor Anvendelse i den oldn. Digtekunst finder ogsaa Stavelserimene (hendingar) baade som Heelriim (aðalhending), naar to Stavelser baade have Vokal og Slutningsconsonanter tilfælles, og Halvriim (skothending), hvor to Stavelser have forskjellig Vokal, men samme Slutningsconsonanter. Rimene anvendes ei alene, som nutildags, i Enden af Linjer, men ogsaa, og det oftest, i een og samme Linje, saaledes er f. Ex. i Linjeparret

Vel *launa* mér *mínir*
menn — œxlum styr *þenna*,

laun- og mín Halvriim, menn og þenn Heelriim. Flexionsendelserne -r og -s komme her ei i Betragtning, som:

Fastorðr skyli fyrða,
og
ímunlauks á hauka,

hvor orðr og fyrða danne Halvrim, lauks og hauka Heelrim. Ogsaa Rimene maa stedse findes i betonede Stavelser.

Da saavel Rimenes, som Rimbogstavernes Anvendelse er aldeles bestemte Regler underkastede, ere de, fornemmelig de første, særdeles vigtige til at lære et Ords rette Bogstavering og Udtale at kjende. Da man f. Ex. om Linjen tírarlaust ok Íra veed at den skal have Heelriim, slutter man og deraf med Bestemthed, at tír, der skal rime sig paa ír, ei kan skrives med ý, som Mange feilagtigen have brugt.

143. Den simpleste og oprindelige Versart i Oldnorsken, hvilken den og har tilfælles med de andre germaniske Sprog, fornemmelig Angelsaxisken, er det saakaldte Fornyrðalag (ældste Ordlag), der oprindelig, ligesom i Angelsaxisk, blot synes at have været en Sammenkjedning af to og to korte Verslinjer (orð) uden nogen Afdeling i bestemte Strofer (vísur). Imidlertid er dog hos os Strofe-Inddelingen efter 8 eller 6 Linjer bleven saa almindelig, at man kan ansee den som det Regelrette, og de længere eller kortere Strofer for Undtagelser. Derfor kaldes ogsaa allerede i de ældre Tider et Par Verslinjer, selv om ingen flere følge paa, fjórðungr vísu (¼ af en Vise). Det egentlige Schema for et saadant 8linjet Fornyrðalag er overalt tofodet, fiirstavet:

— ᴗ | — ᴗ

eller, om man heller vil:

´ _ | ´ _

men dette Schema er underkastet mangfoldige Forandringer, thi deels kunne begge Stavelser i hver Fod erstattes ved een meget lang, eller ved en lille Hvile bagefter, deels kunne de korte eller ubetonede Stavelsers Antal udstrækkes til en betydelig Mængde, deels kan man og lade Linjerne begynde med en ubetonet Stavelse (málfylling), eller hvad der i Musiken kaldes Optakt; denne málfylling kan endog i anden Linje af Versparret bestaa af flere Stavelser (ligesom i Musiken

Forslag), der læses i Flugt med og ligesom sløifes over paa den foregaaende. F. Ex.

Hló þá | Brynhildr	⏊ — | ⏊ —
Buðla | dóttir	⏊ — | ⏊ —
einu | sinni	⏊ — | ⏊ —
af öllum | hug	⏑] ⏊ — | ⏊— (f. ⏊ —)
er hon til | hvílu	⏊ ⏑ ⏑ | ⏊ —
heyra | knátti	⏊ — | ⏊ —
gjallan | grát	⏊ — | ⏊— (f. ⏊ —)
Gjúka | dóttur	⏊ — | ⏊ —

Her danner af i 4de Linje en Optakt, som ei regnes med; hug og grát i 4de og 7de Linje maa næsten læses hu-ug, grá-at, thi hver af dem maa i Betoningen opveie to Stavelser.

Som Exempel paa en betydelig Udvidelse tjener Linjeparrene:

Bróður fundu þær | Bjarnar	⏊ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ | ⏊ —
í brynju | fara	⏑] ⏊ — | ⏊ —
og	
Á hugða ek hér | inn renna	⏊ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ | ⏊ ⏑ ⏑
at endlöngu | húsi	⏑] ⏊ ⏑ ⏑ | ⏊ —

Her er det Stavelserne Bróð, Bjarn, Bryn, og á, inn, end, som stærkest skulle betones; det sidste Linjepar er især oplysende, da man her lettelig kunde tro, at Rimbogstaven var h, hvis man ei følte at Betoningen faldt paa á, inn, end, hvoraf det sees at Alliterationen her er vokalisk. I Linjeparret

féll flóð fleina
í fjörn Storðar

kunde det synes som om Digteren havde gjort sig skyldig i en Feil, ved at have fire Rimbogstaver istedetfor tre, hvis man ei følte at flóð er ubetonet, og saaledes ei regnes med.

I dette 8linjede Fornyrðalag, som fortrinsviis efter den Digter, der i den fjerne Oldtid oftest anvendte det, kaldes Starkaðarlag, vil man lettelig høre en vis Forkjerlighed for Daktyler, eller Stavelse-Ordningen ⏊ ⏑ ⏑,

hvorved Versemaalet faar en paafaldende Lighed med de latinske saakaldte adoniske Vers, som det bekjendte Gaudia pelle, pelle timorem o. s. v. Man vil ligeledes lettelig føle, at det i musikalsk Henseende nærmest er at henføre til det Slags Takt, som kaldes $\frac{2}{4}$. Der er imidlertid ogsaa en anden Art, kaldet Málaháttr, som man nærmere kunde henføre til $\frac{6}{8}$, fordi det foretrækker noget længere, oftest tredeelte, Fødder. Af denne Art er f. Ex. Thorbjørn Hornkloves Kvad om Haralds Hof (Læsebogen No. 20), som:

Hlýði | hringberendr		$\acute{\frac{1}{4}}$ $\frac{1}{8}$ | $\acute{\frac{1}{8}}$ $\frac{1}{8}$ $\frac{1}{8}$
meðan ek frá Haraldi | segi	∪ ∪ ∪ ∪	$\acute{\frac{1}{8}}$ $\frac{1}{8}$ $\frac{1}{8}$ | $\acute{\frac{1}{8}}$ $\frac{1}{8}$
odda | íþróttar		$\acute{\frac{1}{4}}$ $\frac{1}{8}$ | $\acute{\frac{1}{8}}$ $\frac{1}{8}$ $\frac{1}{8}$
enum afar | auðga	∪ ∪]	$\acute{\frac{1}{8}}$ $\frac{1}{8}$ | $\acute{\frac{1}{4}}$ $\frac{1}{8}$

Ligesaa Atlamál og Atlakviða i den ældre Edda, f. Ex.

Drukku þar | dróttmegir
en dyljendr | þögðu
vín í | valhöllu,
reiði sásk þeir | Húna.

144. Et andet Slags Fornyrðalag, der og meget hyppigt bruges, er det sexlinjede, hvori hver Halv-Strofe bestaar af 3 Linjer, saaledes indrettede, at de to første paa sædvanlig Maade have Rimbogstaver sammen og almindeligt Fornyrðalags-Fodmaal: den tredje derimod har to Rimbogstaver for sig selv, og er noget længere, ja bestaar somofteste, dog ikke altid, af tre Fødder. F. Ex.

Deyr | fé		⊥ | ⊥
Deyja | frændr		⊥ — | ⊥
eyðisk | land ok | láð		⊥ — | ⊥ — | —
síz | Hákon		⊥ | ⊥ —
fór með heiðin | goð	∪ ∪]	⊥ — | ⊥
mörg er | þjóð of | þjáð		⊥ — | ⊥ — | ⊥

og med to Fødder i tredje Linje:

Göndul ok | Skögul		⊥ ∪ ∪ | ⊥ —
sendi Gauta | týr	∪ ∪]	⊥ — | ⊥
at kjósa of | konunga	∪]	⊥ ∪ ∪ | ⊥ ∪ ∪
hverr Yngva | ættar	∪]	⊥ — | ⊥ —
skyldi með Óðni | fara	∪ ∪ ∪]	⊥ — | ⊥ —
ok í Valhöll | vera	∪ ∪]	⊥ — | ⊥ —

Dette Versemaal kaldes Ljóðaháttr.

Undertiden, men kun sjælden, har 3die Linje blot een Rimbogstav, der retter sig efter de to foregaaende Linjer.

145. Naar det 8linjede Fornyrðalag indrettes saa kunstigt, at der i hvert Linjepar findes i første Linje to Halvrim, i anden Linje to Helrim, kaldes det Toglag, f. Ex. Halvstrofen:

Ok se*nn* | so*n*a
sló hvern ok | þó
*Að*alráðs | *eð*a
út flæmdi | Kn*út*r *)

146. Det sædvanlige Versemaal i de egentlige Æredigte til fornemme Mænd kaldes Dróttkvæði. Det har 4 Linjepar, med Halvrim og Helrim som Toglag, men hver Linje bestaar af tre Fødder, hver Fod regelret af to Stavelser, dog saaledes at ogsaa her indtil 3 ubetonede Stavelser taales til Udfyldning af en Fods anden Deel, og derimod en eneste kan bruges til den første, f. Ex.:

M*eit*a | fór á | *mót*i	⊥ — | ⊥ — | ⊥ —
mjök | *sið* um dag | *skið*i	⊥ | ⊥ — | ⊥ —
*ung*r með | jöfnu | g*eng*i	⊥ — | ⊥ — | ⊥ —
útv*ers* | frömum | h*ers*i	⊥ — | ⊥ — | ⊥ —
þá er | *rið* loga | r*eið*ir	⊥ — | ⊥ ◡ ◡ | ⊥ —
rand | v*all*ar lét | f*all*a	⊥ | ⊥ ◡ ◡ | ⊥ —
úlf | t*eit*ir gaf | *át*u	⊥ | ⊥ ◡ ◡ | ⊥ —
opt | blóðvölum | Sk*opt*a **)	⊥ | ⊥ ◡ ◡ | — —

I denne strenge Form, som er den sædvanligste, tillades ei nogen Optakt, og Hoved-Rimbogstaven maa nødvendigviis være den første i hver

*) Constructionen: Ok þó sló eða útflæmdi Knútr senn hvern Aðalráðs sona.

**) Constructionen: Ungr fór mjök sið um dag með jöfnu gengi á Meita skiði móti útvers frömum hersi, þá er randvallar riðloga reiðir lét Skopta falla; úlfteitir gaf opt blóðvölum átu.

anden Linje ligesom andet Rim i hver Linje maa findes i næstsidste Stavelse. Dog gives der flere mindre bundne Maader at anvende dette Versemaal paa.

147. Naar en forøvrigt som **Dróttkvæði** indrettet Strofe har fire, regelret af to Stavelser bestaaende, Fødder i hver Linje, kaldes det **Hrynhenda**, f. Ex.;

Ljótu | varp á | lypting | *út*an
la*uð*ri; | bifðisk | gullit | ra*uð*a;
***fast*ligr | hneigði | furu | gl*æst*ri**
f*ýr*is | garmr of | skeiðar *stýr*i;
***stír*ðum | hélt um | Stafangr | n*or*ðan**
st*ál*um; | bifðusk | fyrir | *ál*ar;
***upp*i | glóðu | elmars | t*ypp*i**
***eld*i | glík í | Dana | v*eld*i.**

Dette-Versemaal synes dog ei at være opkommet før i Slutningen af 10de eller i Begyndelsen af 11te Aarhundrede. Siden brugtes det hyppigt.

148. Et Versemaal, hvor sædvanlige Linjerim, som nu brugeligt, dog kun to og to, anvendes, kaldes **Rúnhenda**. Her bestaar ogsaa Strofen af 4 Par Linjer, hvoraf hvert Par danner to Rim. Linjerne bestaa kun af to Fødder,

enten ⊥ — | ⊥
eller ⊥ — | ⊥ —;

i første Fald, hvor Endelsen, som man siger, er mandlig, maa Rimet kun gjælde sidste Stavelse, i andet Fald, hvor Endelsen er kvindelig, gjælder det de to sidste, f. Ex.:

Nú er hersis | hefud ⏑⏑] ⊥ — | ⊥
við hilmi | efnd ⏑] ⊥ — | ⊥
gengr úlfr ok | örn ⏑] ⊥ — | ⊥
of ynglings | börn ⏑] ⊥ — | ⊥
flugu höggvin | hræ ⏑⏑] ⊥ — | ⊥
Hallvarðs á | sæ ⊥ ⏑⏑ | —

grön slítr | ara — ⏑ — | — ⏑ —
undir Snar- | fara — ⏑ ⏑ | — — —

Ofte findes to Par, der indbyrdes danne Halvrim, f. Ex.:

Vestr fór ek of ver,
en ek Viðris ber
munstrandar mar,
svá er mitt of far.

eller

Beit fleinn floginn,
þá var friðr loginn,
var álmr dreginn,
því var úlfr feginn.

149. Et eget, men nyere Versemaal, der danner Overgangen til det i de senere „Kæmpeviser" brugelige, er det, som sædvanligt anvendes i de saakaldte **Rímur**; dets Beskaffenhed sees bedst af følgende Exempel:

Fyrrum átta ek frœða brunn,
fékk ek af skemtan ljósa;
þann hefir næsta niðr í grunn
náð með angri at frjósa.

Og ligeledes **Ólafs ríma**, see Læsebogen.

150. Det vilde have været en Umulighed for vore Forfædre at indrette Versene paa saa kunstig en Maade, som **Tögläg**, **Dróttkvæði** og **Hrynhenda**, hvis ikke Sprogets og Digtekunstens Aand tillod en utallig Mængde Omskrivninger, især hentede fra Mythologien, og de frieste Omsætninger af Ordene. Derfor maa man ved ethvert saadant Vers først udfinde Constructionen, hvilket i og for sig er vanskeligt nok, og dernæst fortolke Omskrivningen, hvilket i Almindelighed forudsætter en saa udstrakt Kundskab til Mythologien, som kun de Færreste ere i Besiddelse af. Paa Grund heraf ere ogsaa Versene uden Hjælpemidler næsten uforstaaelige for Læsere i Almindelighed, og Uforstaaeligheden

er i den Form, hvori de sædvanligen forefindes i Haandskrifter og Udgaver, end mere forøget derved, at de gamle Afskrivere, der selv kun sjælden vare istand til at fortolke Kvadene ordentligt, nedskreve hvad de ei forstode og saaledes begik en Mængde Feil. Disse kunne vel fordetmeste rettes, men dertil udfordres stor Indsigt i Oldpoesien og den omhyggeligste Sammenligning af Haandskrifterne.

151. Et Kvad bestaar af flere, ofte saare mange Strofer (erendi, (vísur). Undertiden ere de deelte i visse Afdelinger (stefjamál), ved hvis Ende et Omkvæd (stef) paa to eller fire Linjer, somofteft uforandret, undertiden med en lille Forandring, gjentages. Saaledes forekommer i Egil Skallagrimssøns Höfuðlausn paa to Steder Omkvædene:

1. Hné fyrða fit við fleina hnit, orðstír of gat Eiríkr at þat;	2. þá var eggja at ok odda gnat. orðstír of gat Eiríkr at þat;

samt paa to andre Steder:

1. kom gríðar læ á gjálpar skæ, bauð úlfum hræ Eiríkr of sæ.	2. jöfurr sveigði ý, flugu unda bý, bauð úlfum hræ Eiríkr of sæ.

Man vil lettelig see, at i hvert Par Omkvæd ere to Linjer de faste; efter dem rette sig to andre, der eengang danne Helrim, eengang Halvrim dermed. De faste Rim ere saaledes gat, þat og hræ, sæ; med hint danner fit, hnit Halvrim, at, gnat Helrim; med dette danner ý, bý Halvrim, læ, skæ Helrim.

I enkelte Kvad forekomme undertiden de saakaldte Baand (bönd), nemlig visse Verslinjer, hvoraf hver især staar i Enden af en Visehalvpart, og her aldeles ikke hører til det Øvrige, ja ikke engang giver nogen Mening, men maa læses i Sammenhæng med de øvrige Linjer af samme Slags i den Orden, hvori de forekomme, og saaledes danne en Mening for sig selv. De pleie ofte at vende tilbage i den samme Orden, og kunne altsaa virkeligen siges at sammenbinde Stro-

ferne. Saaledes forekommer i den af Eyolf Daadaskald digtede saakaldte Bandadrápa til Ære for Erik Jarl Linjerne:

Dregr land at mun banda
Eiríkr und sik, geira
veðrmildr ok semr hildi
gunnblíðr ok réð síðan
—, jarl goð vörðu — hjarli *)

fordeelte over hele Kvadet, f. Ex.:

Mærr vann miklu fleiri
málmhríðir jöfurr síðan;
áðr frágum þat aðra
(Eiríkr und sik — geira)
þá er garð Vala gerði
Gotland vala strandar
Virfils vítt of herjat.
(veðrmildr ok semr hildi) **).

152. Et Digt (Kvæði) kan enten være Æredigt, der, naar det er langt og forsynet med Stefjamál, kaldes Drápa, naar det er kort og uden Omkvæd, kaldes flokkr; eller Tryllesang (galdr), Smædedigt (níð) ofte indeholdende Trylleformularer, eller Elskovsdigt (mansöngr). De ældre Digte i Fornyrðalag kaldes ofte mál, ljóð, kviða, hvilke Ord isaafald altid forbindes med Hovedpersonens Navn, som Hákonarmál, Harbarðsljóð, Völundarkviða.

Det var en almindelig Vedtægt, at man ei bød Konger eller Folk, man vilde hædre særdeles, ringere Digt end en drápa. En flokkr kunde bydes Jarler eller andre ringere Befalingsmænd.

---

*) Constructionen: Geiraveðrmildr Eiríkr dregr land undir sik at mun banda, ok semr gunnblíðr hildi, ok réð síðan hjarli: goð vörðu jarl.

**) Constructionen: Mærr jöfurr vann síðan miklu fleiri málmhríðir; frágum aðra þat áðr (Eiríkr &c.) þá er (hann) gerði Valagarð Virfils strandar vala of vítt herjat Gotland. Veðrmildr &c.)

Anhang.

Oversigt over Vocalernes Forandringer, Qvantitet og Udtale.

Forandring.

De oprindelige Stammevokaler ere de tre korte: A. I. U. af hvilke enhver danner en egen Klasse for sig.

De tre Forandringsmaader ere efter den fremskridende Udviklings Orden: 1) Brydning, 2) Sammensætning, 3) Omlyd.

1) Ved Brydning

af I mod A fremkommer først IA (sædv. ja), dernæst E.
» U — A — O.

Saaledes i Alt fem korte Hovedvokaler, nemlig:

af A-Klassen A.
» I- — E. I.
» U- — O. U.

2) Ved Sammensætning

af de korte Vokaler:

a) af hver med sig selv, d. e. Fordobbling eller Forlængelse, fremkomme lange, nemlig:

AA = Á

EE = É.

II = Í.

OO = Ó

UU = Ú.

b) af to af forskjellige Klasser fremkomme Tvelyd eller Diphthonger, nemlig:

af A- og I-Klassen AI.
- A- - U- — AU.
- I- - A- — IA.
- I- - U- — IO. IU.

Men i det sædvanlige Skriftsprog er AI ved Omlydsvirkning af I paa A blevet til ei og IA, IO, IU blevne til já, jó, jú, og disse sidste saaledes traadte ud af Diphthongernes Række.

3) Ved Omlyd

eller Paavirkning af et følgende I eller U, bliver:

ved Paavirkning af I.	A til E. Á — Æ. O — Y. Ó — Œ. U — Y. Ú — Ý. AU— EY.	Ved Paavirkning af U. A til Ö. (Stundom U.)

Sterk Omlyd ved U eller V forandrer desforuden I til Y, EI til EY.

Qvantitet.

Korte ere:
alle enkelte og Omlyd af enkelte:
A. Ö. IA (ja og omlydt jö som Brydningsform). E. I. O. U. Y.
Lange ere:
alle sammensatte og Omlyd af sammensatte:
Á. Æ. É. Í. Ó. Œ. Ú. Ý. AU. EY.

Og i ældste Skrift (Runeskrift) ogsaa IA, IO, IU, der senere ere ombyttede med já, jó, jú.

Udtale.

A som a i „Dal“.
Á sædvanligt som ao.
Ö som ø i „Bjørn“.
Æ som aj.
E som det aabne e i „med“.
É som je.

I som i i „finde“.

Í som i i „Skrin“.

O som det aabne o, næsten aa, i „som“.

Ó som o i „Sol“.

Œ som øj.

U som u i „Hund“.

Ú som lukt u eller uu i „fuur“.

Y som y i „Synd“.

Ý som y i „Lys“.

AU som øu, eller den endnu sædvanlige norske Udtale af au i „Haug“.

EY som øi.

